

DONES DEL MOVIMENT REPUBLICÀ IRLANDÈS

HERMAJESTY'S SARMAGH PRISON, 1971-1982

Mireia Ros Domènech

AROLA EDITORS

COL·LECCIÓ

ATENEV

DONES DEL MOVIMENT REPUBLICÀ IRLANDÈS

Her Majesty's Armagh Prison, 1971 - 1982

Mireia Ros Domènech

AROLA EDITORS

Tarragona, 2017

VOLUM 17

Col·lecció dirigida
per Montserrat Duch Plana,
Universitat Rovira i Virgili

Consell editorial

Ana Bringas (Universitat de Vigo), Laura Guidi (Universitat de Nàpols), Mónica Moreno
(Universitat d'Alacant), Montserrat Palau (Universitat Rovira i Virgili), Maja Zovko
(Universitat de Zadar) i Mary Nash (Universitat de Barcelona).

Primera edició:

Edita: Arola Editors

ISBN: 978-84-94950-84-1

Arola Editors

Polígon Francolí parcel·la 3 nau 5 - 43006 Tarragona

Apt. Correus 253 - 43080 Tarragona

Tel. 977 553 707 - Fax 902 877 365 - Mòbil centraleta 628 415 318

arola@arolaeditors.com

www.arolaeditors.com

Coeditat amb: Publicacions URV

ISBN: 978-84-8424-710-4

Publicacions URV

Av. Catalunya, 35 - 43002 Tarragona

Tel. 977 558 474

publicacions@urv.cat

www.publicacions.urv.cat

© del text: les autores

Imprimeix: Gràfiques Arrels - Tarragona

A les meves àvies i a la meua mare

SUMARI

Pròleg	9
Presentació	13
Capítol 1. Context històric	17
1.1. L'esclat del conflicte modern: l'inici dels <i>troubles</i>	17
Capítol 2. Presoneres del moviment republicà irlandès 1971-1982	21
2.1. Aproximació a la campanya de protestes a les presons i a la política penitenciària vers les dones	21
2.2. Internament sense judici previ	26
2.3. <i>Special category status</i> , 1972-1976	28
2.3.1. <i>Special category status</i> a la presó per a dones d'Armagh	30
2.4. Criminalització: 1976-1981	32
2.4.1. Retirada de l' <i>special category status</i>	33
2.4.2. <i>No-work protest</i> , 1976-1980	34
2.4.3. <i>No-wash protest</i> , 1980	39
2.4.5. Segona vaga de fam, març-octubre de 1981	64
2.5. Normalització	68
2.5.1. Presó d'Armagh després de les protestes	69
2.5.2. Trasllat de les presoneres a Maghaberry	71
2.6. El canvi del moviment republicà. De les protestes a les presons al <i>good friday agreement</i> (1998)	73
Capítol 3. Nacionalisme i feminisme	85
3.1. Gènere i nació	85
3.2. Evolució del feminisme al nord d'Irlanda	93
3.2.1. Les mobilitzacions i campanyes de les dones	97
Capítol 4. Memòries de l'empresonament	105
4.1. Anàlisi de les fonts orals	105
4.2. Taules de continguts de les entrevistes	109
4.2.1. Anàlisi de les entrevistes	116
Balanç final	131
Epíleg	143
Referències bibliogràfiques	147

PRÒLEG

No és habitual que a casa nostra la comunitat historiogràfica catalana s'entossudeixi en l'edició de llibres sobre fets i esdeveniments històrics internacionals i, menys encara, sobre el paper assumit per les dones en aquests mateixos fets. Dones del moviment republicà irlandès és, doncs, un llibre poc usual, i ho és des d'una perspectiva doble. Primer, perquè tracta l'anomenat "conflicte irlandès modern" i, segon, perquè respon a la voluntat de visibilitzar i analitzar el "paper de les dones" en aquests enfrontaments o, segons la seva autora, com a "activistes socials i polítics" i, sovint, com a "subjectes actius de les organitzacions armades" del republicanisme irlandès (p. 7). Mireia Ros Domènech, l'autora del llibre, s'ha atrevit amb les nombroses implicacions metodològiques i temàtiques que aquest tema planteja, i ho ha fet des d'un evident repte interpretatiu: el de les entrevistes orals amb un grapat de dones anònimes que visqueren el tancament penitenciari sense judici previ o sota un règim especial a l'única presó per a dones que els britànics tenien al nord d'Irlanda, la Her Majesty Armagh Prison.

En efecte, per a *Dones del moviment republicà irlandès* el repte ha estat, en primer lloc, conduir els lectors i les lectores per la història general d'Irlanda (així s'explica un "balanç final" introduït a manera de veritable "pigall" temàtic) i, sobretot, introduir-los a la realitat regnant a l'Armagh Prison, la presó construïda els anys 1840-1850 que, rodejada de construccions carceràries incorporades posteriorment, pot ser alhora escenari i metàfora de l'intricat laberint d'experiències i emocions individuals de les dones que visqueren la repressió i l'aïllament dintre aquelles infranquejables i sòlides parets de finestres enreixades, i que almenys en set casos són les que Mireia Ros ha entrevistat oralment. Però, abans fins i tot d'escriure el llibre, l'autora ha hagut d'escalar els complicats murs —de nou, la metàfora— de la individual Prison, o sia de les emocions amb què les presoneres entrevistades han entreteixit els records al llarg del temps transcorregut des del seu empresonament. El recurs a les fonts orals no és, com la mateixa Mireia Ros afirma, fàcil ni tampoc lineal, i de fet

el llibre és una reivindicació de la història democràtica que ha confrontat les fonts documentals i bibliogràfiques amb les “memòries de l’empresonament” i ha aconseguit superar així qualsevol aproximació marcadament positivista.

No ha estat, però, l’única dificultat a superar. Calia eliminar també els entrebancs de la farda de valors ideològics i de les imatges negatives que la societat ha acumulat damunt les imatges i les experiències de les dones entregades a la lluita armada o a la seva gestió política. La naturalització del llenguatge ha estat, en efecte, una de les tasques prèvies a la mateixa escriptura del llibre, però també la que s’exigeix als lectors amb la reproducció, possiblement incidental, a les primeres planes del text d’un pòster probablement posterior al 1992, l’any de l’assassinat de Sheena Campbell, del Sinn Féin, a càrrec de forces paramilitars, una de les dones que apareixen a la llista de les anomenades màrtirs irlandeses. Al pòster una lluitadora crida a favor de la incorporació de les dones irlandeses a l’exèrcit d’alliberament nacional, amb la voluntat de neutralitzar la repulsió produïda per la sola visió de les armes a unes mans que, segons els sistemes de valors patriarcals llargament defensats a l’Occident europeu, estaven naturalment cridades a exercir la cura maternal. Netejar la farda ideològica i lingüística s’acompanya a més per una intensiva concentració temàtica en el tema de la “violència política” exercida contra les dones republicanes que s’analitza sense cap mena de contemporització amb el del “terrorisme”. Les possibilitats quantitatives que els moderns tractament de text ens ofereixen avui ens han permès establir que la denominació terrorisme sols apareix una sola vegada al llarg de tot el llibre (p. 176). Per aconseguir la visibilitat de les dones d’Armagh a les lluites nacionals d’Irlanda, Dones del moviment republicà irlandès analitza de manera pertinent i eficaç la repressió i el funcionament penitenciari, sense detenir-se en l’estudi de les circumstàncies socials i polítiques prèvies a l’encarcerament.

Les dinàmiques estudiades són, doncs, les del mateix empresonament, i en especial les de la “no work” i del no “wash protest” o de les successives vagues de la fam del 1980 i el 1981, les mítiques protestes desenvolupades per les dones republicanes dins la presó. Com va manifestar Mairéad Farrell, l’activista de l’IRA i el 1980 vaguista de la fam a la Her Majesty Armagh Prison, ella i les seves companyes sempre actuaren des del convenciment en una necessària coincidència entre “alliberament nacional” i el seu “alliberament” com a dona, tot i que ni tan sols acostumava a ser referit com a tal. A ella —Mairéad Farrell— la podien endogalar, però la seva opressió personal no finalitzaria fins a la desaparició de l’exercida damunt el seu país per les forces britàniques d’ocupació (la traducció és meua, p. 79). De fet, aquesta no és una cita intrans-

centent, perquè les protestes més cridaneres de les dones republicanes mai aconseguiren establir una relació fluent amb el moviment feminista ni amb les reivindicacions feministes. Hi hagueren contactes, però mai guanyaren per específic ni al record posterior de les dones entrevistades. Segons una expressa entrevistada per Mireia Ros el 2013, “el problema amb el feminisme és que encasellava la gent i les feministes no sortien d’aquí” (la traducció és meua, p. 213).

De fet, la situació de les dones anorreades com a irlandeses i com a preses a l’Armagh Prison és una mena d’embolcall analític que fa, alhora, d’inici i punt d’arribada del llibre de Mireia Ros. Les dones hi adquireixen protagonisme, deixen enrere les categories de mares, filles i germanes o de simples ciutadanes dels lluitadors més coneguts o estudiats, i abandonen per fi el paper submís i obedient de les qui sols actuen com a sostenidores de les relacions domèstiques i familiars o, si de cas, com a lliuradores d’ajut material i casolà per a les forces en lluita. Sense anar més lluny, a la Guerra Civil Espanyola la societat no motivada políticament va acceptar millor que la contribució de les dones a l’esforç de guerra fos el treball a les fàbriques i la participació a les tasques humanitàries, o fins i tot a les tasques administratives de la rereguarda catalana, que no pas la seva incorporació a les lluites els fronts de batalla. En efecte, Dones del moviment republicà irlandès planteja de manera clara que l’alliberament nacional i l’alliberament de gènere anaven a la pràctica de bracet i que junts podien superar els estrets límits que anteriorment s’havien atribuït a les dones des de l’ideari nacionalista, republicà i catòlic, que tan fortament les va enfrontar amb els trets polítics, culturals i religiosos de l’Estat britànic. El que no hi havia és, segons hem vist, consciència feminista. Les motivacions que empenyeren fins a l’activisme republicà van ser, segons punyents testimonis orals de les expreses entrevistades, les dinàmiques comunitàries i les experiències quotidianes dels conflictes viscuts als set comtats ocupats d’Irlanda del Nord. Així explica Mireia Ros l’accent fortament impregnat de justícia social i desig de benestar que caracteritzava el republicanisme de les dones entrevistades.

Són aquestes implicacions socials més esquerranes de les reivindicacions republicanes les que expliquen els canvis definitoris experimentats a l’estatus de les dones presoneres a Irlanda del Nord, junt amb el creixent nombre de dones que omplien la presó d’Armagh i adoptaven un funcionament propi de comandament militar davant els “maltractes, les vexacions i càstigs desmesurats”. El 1976 es deixà enrere la categoria d’empresonament polític, en la majoria dels casos sense judici previ, i les autoritats britàniques establiren l’anomenat

“estatus especial”, que el 1981 abandonaren per reconèixer de nou la categoria d’empresonament polític. Però més encara: Dones del moviment republicà irlandès també ens mostra la relació que existia entre la violenta discriminació política i social amb què els britànics van sotmetre les dones d’Armagh i l’expansió o arrelament d’un republicanisme amb forta significació social, en uns anys fortament marcats encara per les dinàmiques del colonialisme i la Guerra Freda. És evident que en el conflicte britànic-irlandès no hi hagué un arrencament equivalent al dels dos blocs o al dels conflictes regionals més pregons del període. Però, com manifestà el 1972 el treball de John Lewis Gaddis, un clàssic estudiós de la Guerra Freda, hi existiren moltes dinàmiques d’enfrontament o, fins i tot, de “pau simulada”, com són anomenats aquests conflictes en un estudi del 1997 (Paco Veiga, Enric Ucelay Da Cal i Àngel Duarte). L’actuació britànica es caracteritzà en tots aquests conflictes regionals per la violació dels drets humans i per la comuna voluntat de mantenir un statu quo polític i social propi d’Occident. Potser el tractament que infligiren a les dones encarcerades a l’Armagh Prison s’inscriu en un d’ells, com mostren les conclusions implícites a l’estudi de Mireia Ros.

SUSANNA TAVERA
Catedràtica emèrita
Universitat de Barcelona

PRESENTACIÓ

El present llibre és fruit de la tesi doctoral “Presoners del moviment republicà irlandès. Her Majesty’s Armagh Prison 1971-1982”, dirigida per la Dra. Montserrat Duch Plana i defensada a la Universitat Rovira i Virgili el desembre de 2013. L’objectiu principal en el moment d’endegar la tesi fou la voluntat de contribuir a la visibilització del paper de les dones en el marc del conflicte irlandès modern.

El conflicte del nord d’Irlanda ha generat nombrosos estudis al voltant del nacionalisme irlandès en totes les seves facetes. La insurrecció de Pasqua de 1916 i les seves conseqüències, l’evolució ideològica i política del nacionalisme i les consegüents escissions, el seu paper en les converses de pau a finals de la dècada de 1990, la seva defensa de la lluita armada com a eina legítima contra l’ocupació britànica o biografies extenses dels màrtirs del republicanisme són temes recurrents en els estudis historiogràfics sobre el conflicte.

En aquests estudis s’ha obviat el paper que les dones republicanes han desenvolupat com a subjectes socials i polítics de les seves comunitats. Si bé és cert que s’ha destacat el seu paper com a caps de família i la seva capacitat de sobreposar-se a les adversitats socials i familiars que el conflicte irlandès ha generat, també ho és que s’han menystingut les seves capacitats com a activistes socials i polítiques i com a subjectes actius de les organitzacions armades del republicanisme.

El present llibre pretén posar al centre de l’estudi aquestes dones com el que han estat, subjectes actius en totes les facetes del republicanisme en la llarga lluita contra la colonització britànica de l’illa d’Irlanda. Des de les revoltes de principis de segle xx fins a les etapes més cruentes del conflicte en les seves últimes dècades, les dones, tot i desenvolupar un rol actiu en les organitzacions, les mobilitzacions socials i la lluita armada, han estat relegades als apèndixs dels estudis, on apareixen només com a éssers subordinats a biografies masculines, com a companyes, mares, filles, esposes i germanes dels seus

companys masculins. Com els homes, les dones han patit la injustícia social, laboral, política i d'habitatge instaurada pel Govern britànic, però, a més, han hagut de patir la injustícia que genera la desigualtat sexual i de gènere que les ha relegat a viure i a desenvolupar-se en l'espai domèstic.

Ja a principis de segle, excloses de la majoria de les organitzacions del nacionalisme-republicanisme irlandès¹, creen les seves pròpies organitzacions per a trobar un espai de lluita social i política, trencant els dogmes de la feminitat i qüestionant el seu paper en una societat irlandesa fonamentada sobre els valors del catolicisme conservador² com a tret cultural distintiu enfront el protestantisme majoritari de l'Estat britànic. Apareix ja la doble militància³: la lluita contra l'enemic comú del nacionalisme irlandès i la lluita contra els companys del moviment respecte al paper que havien de desenvolupar com a dones en la lluita republicana. Lluny d'adoptar el rol esperat, les dones es posen al capdavant de la lluita republicana en diverses etapes de la història del nacionalisme irlandès.

Mentre a Europa es desenvolupa i evoluciona la teoria feminista⁴, les dones nacionalistes prioritzen la lluita pel republicanisme assumint que, mentre són oprimides com a dones, també ho són com a irlandeses⁵. Entenent que els ideals del republicanisme modern giren entorn els valors tradicionals de l'esquerra com el socialisme i la justícia social, serà en la construcció d'una futura República d'Irlanda on la lluita per la igualtat sexual haurà de prendre

- 1 CONLON, L. (1969). *Cumann na mBan and the women of Ireland, 1913-25*. Kilkenny: Kilkenny People Limited; MATTHEWS, A. (2012). *Dissidents: Irish republican women, 1923-1941*. Cork: Mercier Press, Limited; WARD, M. (1983). *Unmanageable revolutionaries: women and Irish nationalism*. London: Pluto Press.
- 2 FAHEY, T.; HAYES, B. C., & SINNOTT, R. (2005). *Conflict and consensus: a study of the values and attitudes in the Republic of Ireland and Northern Ireland*. Dublin: Institute of public administration; HARRIS, M. (1993). *The Catholic Church and the foundation of the Northern Ireland state*. Cork: Cork University Press; HOGAN, G. W. (1987). "Law and religion: Church-state relations in Ireland from independence to the present day". *The American Journal of Comparative Law*, 35(1), 47-96; INGLIS, T. (1998). *Moral monopoly: The rise and fall of the Catholic Church in modern Ireland*. Dublin: University College Dublin Press; LARKIN, E. (1975). "Church, state, and nation in modern Ireland". *The American Historical Review*, 80(5), 1244-1276; MCELROY, G. (1991). *The catholic church and the Northern Ireland crisis 1968-86*. Dublin: Gill and Macmillan.
- 3 BRUNI, A., & GHERARDI, S. (2002). "En-gendering differences, transgressing the boundaries, coping with the dual presence", dins AALTIO, I. & MILLS, A. J. (ed.) (2002). *Gender, Identity and the Culture of Organizations*, New York: Routledge, 21-38; CONNOLLY, L. (2002). *The Irish women's movement: From revolution to devolution*. Basingstoke and New York: Palgrave; MÈROLA, G. (1985). "Feminismo: un movimiento social". *Nueva Sociedad*, 78, 112-117; MILLER, R. L., WILFORD, R., & DONOGHUE, F. (1996). *Women and political participation in Northern Ireland*. Aldershot: Avebury.
- 4 AMORÓS, C., & DE MIGUEL, A. (2005). *Teoría feminista: de la ilustración a la globalización*. Madrid: Minerva; ANDERSON, B. S., ZINSSER, J. P., & CAMPRODÓN, T. (1991). *Historia de las mujeres: una historia propia*. Barcelona: Crítica; BOCK, G. (2001). *La mujer en la historia de Europa: de la edad media a nuestros días*. Barcelona: Crítica; CAMPS, V. (1998). *El siglo de las mujeres*. Madrid: Cátedra; ERGAS, Y. (1993). "El sujeto mujer: el feminismo de los años sesenta-ochenta". *Historia De Las Mujeres En Occidente*, 5, 539-566; KAPLAN, G. (2012). *Contemporary western European feminism*. London: Routledge; NASH, M. (2004). *Mujeres en el mundo: historia, retos y movimientos*. Madrid: Alianza; NASH, M., & TAVERA, S. (1994). *Experiencias desiguales: Conflictos sociales y respuestas colectivas (siglo XIX)*. Madrid: Síntesis; PÉREZ GARZÓN, J. S. (2011) *Historia del feminismo*. Madrid: Catarata; SOLÉ, G. (2011). *Historia del feminismo (siglos XIX-XX)*. Pamplona: EUNSA.
- 5 ALISON, M. (2009). *Women and political violence. Female combatants in ethno-national conflict*. New York: Routledge.

rellevància. Així, essent conscients de les desigualtats sexuals que pateixen com a dones membres del moviment, centren els seus esforços com a activistes polítiques i socials en l'assoliment de l'objectiu principal, encara avui per concloure, d'una Irlanda unificada i socialista de 32 comtats.

Amb la independència de la República d'Irlanda (1949) la guerra perdurà a sis comtats de l'Ulster (Irlanda del Nord), que romandran sota domini britànic. En aquest espai, les dones, en la seva pròpia organització armada vinculada a l'Irish Republican Army (IRA), la *Cumann na mBan*, continuaran fent front a les forces opressores britàniques i a les desigualtats sexuals de les comunitats nord-irlandeses. Amb l'esclat del conflicte modern (1969), aquest paper actiu de les dones perdurà. A més, les dones no vinculades a les organitzacions republicanes faran un pas endavant, i es posaran també al capdavant de la lluita duent a terme mobilitzacions socials en favor del benestar de les seves comunitats, proveint cases "segures" per als membres de les organitzacions o protegint els seus barris de registres i detencions massives de l'exèrcit britànic. Un cop convertides en subjectes actius, tampoc aquestes dones no respondran més davant dels ideals de feminitat que pretenia relegar-les i restringir-les a termes de sacrifici, passivitat i dedicació familiar⁶. El discurs imperant serà difícil de qüestionar i de canviar però, malgrat això, la participació de les dones en els espais públics ajudarà a redefinir conceptes històrics que les confinava a una vida domèstica.

Entre aquests milers de dones es troben les que van complir condemnes a l'única presó per a dones del nord d'Irlanda: Her Majesty's Armagh Prison. La present investigació, com s'ha dit, pretén posar aquestes dones al centre de la recerca, com a subjectes d'estudi, per a discernir quin va ser el seu paper en la lluita armada irlandesa entre 1969 i 1998. El període d'estudi seleccionat —de 1971 a 1982— respon al període en què al centre de la lluita republicana es trobaven la resistència, la lluita, les reivindicacions, les campanyes i les protestes que duïen a terme els presoners, però també les presoneres, del moviment republicà irlandès, primer en protesta per la introducció, per part del Govern britànic, de l'internament sense judici previ i, entre 1976 i 1981, per la recuperació de l'estatus de presoner o presonera polític. Es farà una lectura del període des d'una perspectiva de gènere i s'analitzaran les protestes, sovint simultànies, a la presó de dones i a les dels homes.

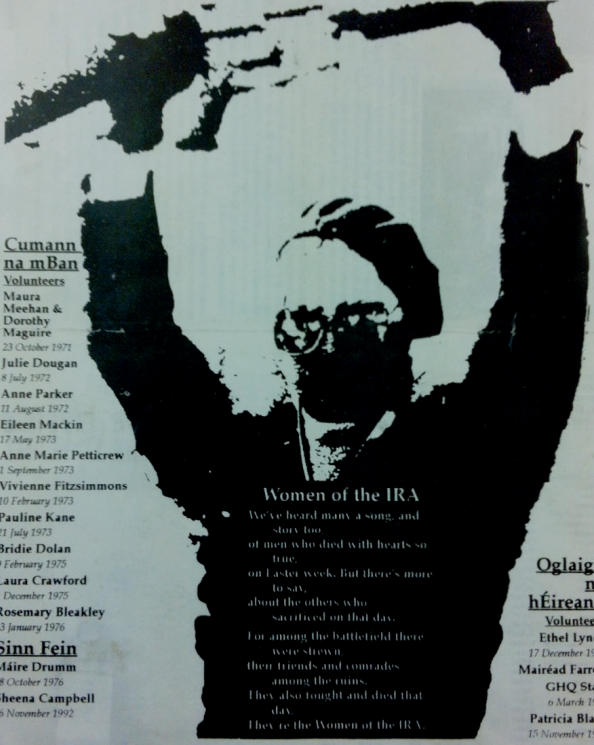
6 CALAMATI, S. (2006). *Hijas del Erin: voces de mujeres de Irlanda del Norte*. Barcelona: Icaria; FAIRWEATHER, E., MCDONOUGH, R., & MCFADYEAN, M. (1984). *Only the rivers run free: Northern Ireland: the women's war*. London: Pluto Press; McINTOSH, G., & URQUHART, D. (ed.). (2010). *Irish women at war: the twentieth century*. Dublin: Irish Academic Press; McWILLIAMS, M. (1998). "Luchando por la paz y la justicia: reflexiones sobre el militancia de las mujeres en Irlanda del Norte". *Arenal: Revista De Historia De Mujeres*, 5(2), 307-337.

Womens Roll Of Honour

THE ULTIMATE SACRIFICE

Cumann na mBan
Volunteers
Maureen Meehan & Dorothy Maguire
23 October 1971
Julie Dougan
8 July 1972
Anne Parker
11 August 1972
Eileen Mackin
17 May 1973
Anne Marie Petticrew
1 September 1973
Vivienne Fitzsimmons
10 February 1973
Pauline Kane
21 July 1973
Bridie Dolan
9 February 1975
Laura Crawford
1 December 1975
Rosemary Blackley
13 January 1976
Sinn Féin
Máire Drumm
28 October 1976
Sheena Campbell
16 November 1992

Women of the IRA
We've heard many a song, and story too
of men who died with hearts so true,
on Easter week. But there's more to say,
about the others who sacrificed on that day.
For among the battlefield there were shewn
their friends and comrades among the ruins.
They also fought and died that day
They're the Women of the IRA.

Oglaigh na hÉireann
Volunteers
Ethel Lynch
17 December 1974
Mairéad Farrell
GHQ Staff
6 March 1988
Patricia Black
15 November 1991

"I've always believed we had a legitimate right to take up arms and defend our country and ourselves against the British occupation."
IRA Volunteer Mairéad Farrell killed on active service, 6 March 1988, in Gibraltar.

Womens Roll of Honour – Irish Republican History Museum (Belfast).

CAPÍTOL 1. CONTEXT HISTÒRIC

Women are not essentially more peaceable, less dogmatic, uninfected by blood-thirsty political ideologies. Women have been actively involved in every possible variant of both nationalism and unionism. Women have supported and carried out violent actions. They have gained and lost from their involvement. If patriarchal history has portrayed us as bystanders to the political process, it has lied.

Edna Longley

1.1. L'esclat del conflicte modern: l'inici dels *troubles*

A Irlanda del Nord, des de la partició de l'illa el 1921, la divisió social entre nacionalistes i unionistes, els primers majoritàriament catòlics i els segons majoritàriament protestants, havia provocat grans disturbis, molta violència i nombrosos assassinats sectaris. El Govern del Regne Unit havia aplicat sobre Irlanda del Nord mesures discriminatòries vers la població catòlica-nacionalista. Principalment, havia aplicat el que en ciència política es coneix com el *gerrymandering*⁷, la manipulació de les circumscripcions electorals en un territori unint-les, separant-les o associant-les per a produir un efecte en els resultats de les eleccions. Aquest fet va condemnar la població de les comunitats nacionalistes a obtenir infrarrepresentació. Aquesta qüestió era especialment important a ciutats com Derry, on aquest sistema que delimitava les fronteres electorals havia aconseguit convertir una majoria electoral nacionalista en una majoria unionista a l'Ajuntament. A més, s'havia aplicat el sufragi censatari, vinculat al pagament d'impostos; això atorgava un poder electoral desproporcionat a les comunitats unionistes, que comptaven amb més

7 HEWITT, C. (1981). "Catholic grievances, catholic nationalism and violence in Northern Ireland during the civil rights period: a reconsideration". *British Journal of Sociology*, p. 362-380.

percentatge de persones de classes benestants⁸. S'havien aplicat també mesures discriminatòries en l'accés al treball i a l'habitatge.

L'any 1967, per fer front a aquestes mesures, es constituirà l'Associació pels Drets Civils d'Irlanda del Nord (*North Ireland Civil Rights Association*, NICRA). L'organització resumirà les seves reivindicacions sota sis demandes⁹:

- “One man, one vote” a les eleccions locals.
- Final de les fronteres electorals injustes.
- Final de la discriminació en la política laboral.
- La introducció d'un sistema per punts en l'accés a l'habitatge, no basat en la religió sinó en les necessitats de les persones.
- La derogació de la *Special Powers Act*, que donava competències extraordinàries al ministre de l'Interior (havia estat dissenyada per sufocar els disturbis que es generaven a les comunitats nacionalistes).
- El desmantellament de la Policia Especial de l'Ulster (*Ulster Special Constabulary*), popularment coneguda com a *B-Specials*, una reserva de policia paramilitar completament protestant.

Aquestes demandes seran tan raonables que atrauran un ampli suport fora d'Irlanda, especialment al Regne Unit. Combinaran la pressió moral de marxos amb manifestacions massives i pacífiques. La participació en aquestes accions serà multitudinària i, tot i que la gran majoria de persones que hi participaran seran d'origen irlandès, també hi participaran un nombre elevat de persones d'origen britànic.

La NICRA marcarà un abans i un després en la lluita per la justícia i la igualtat a Irlanda. Inspirada en el moviment a favor dels drets civils de la comunitat afroamericana dels Estats Units d'Amèrica, l'organització durà a terme multitud d'accions on catòlics i protestants clamaran per la justícia i la igualtat al seu territori.

La importància d'aquestes manifestacions obligarà el Govern britànic a atendre algunes de les reivindicacions de la NICRA. Això provocarà reaccions violentes als sectors extremistes de l'unionisme, liderats pel reverend Ian Paisley¹⁰, que fundarà l'any 1970 el Partit Unionista Democràtic (Democratic Unionist Party, DUP). L'enduriment de la violència sectària entre comunitats

8 COAKLEY, J. (2004). “Ethnic conflict and the two-state solution: the Irish experience of ‘artition’” [article en línia]. *Passia Seminars* [Data de consulta: 20/10/2012] <<http://www.passia.org/seminars/2004/John-Coakley-Ireland-Seminar.htm>>.

9 Ídem.

10 Radical líder polític i religiós de l'unionisme protestant. Membre del Parlament britànic des de 1970 fins al 2008 i de l'Assemblea d'Irlanda del Nord durant el mateix període.

la primavera de 1969 obligarà 1.505 famílies catòliques i 315 famílies protestants a abandonar Belfast, després que els seus habitatges siguin destruïts¹¹. Començarà una onada de violència i d'enfrontaments que acabarà amb el desplegament de les tropes de l'exèrcit britànic el 14 d'agost de 1969 a les principals ciutats del nord d'Irlanda, Derry i Belfast, després que hagin estat diversos dies submergides en forts enfrontaments entre les seves comunitats.

En aquest context el moviment republicà, encapçalat pel Sinn Féin en la branca política i l'Exèrcit Republicà Irlandès (Irish Republican Army, IRA) en l'armada, patirà una escissió d'on sorgiran el Sinn Féin Provisional i l'Exèrcit Republicà Irlandès Provisional, organitzacions principals del moviment republicà irlandès durant el període posterior, comprès entre 1969 i 1998, conegut amb l'eufemisme de *The Troubles* ('els disturbis').

A partir d'aquest moment, el període estarà marcat per forts enfrontaments entre les forces de seguretat britàniques i les principals organitzacions armades nacionalistes, entre la comunitat nacionalista i la unionista i entre les organitzacions paramilitars unionistes. L'espiral de violència provocarà una gran quantitat de víctimes civils. L'any 1972 la Comissió Scarman, creada per investigar els fets dels *Troubles* fins a aquell moment, afirmarà que fins l'any 1971 s'havien enderrocat 179 cases, s'havien ferit 745 persones i 216 més havien mort. Una dada rellevant és que, segons aquesta comissió, de les 1.800 famílies desplaçades, un total de 1.500 eren famílies nacionalistes. A més, el 83% dels establiments comercials damnificats durant els disturbis pertanyien a membres de les comunitats nacionalistes¹².

Un moment clau en la història del conflicte modern serà el 30 de gener de 1972, quan, durant una manifestació pacífica convocada per la NICRA a Derry, l'exèrcit britànic dispararà indiscriminadament contra els manifestants i matarà un total de 14 persones. Aquest episodi, conegut com el Diumenge Sagnant (*Bloody Sunday*), provocarà l'augment del suport de les comunitats nacionalistes a la lluita armada de l'IRA i farà que l'organització augmenti molt en nombre. El *Bloody Sunday* farà que persones sense vinculacions prèvies amb el republicanisme s'uneixin a l'IRA i al Sinn Féin i, de la mateixa manera, provocarà un augment considerable de membres de l'IRA a les àrees rurals del nord d'Irlanda¹³. A partir d'aquest moment, el moviment republicà, encapçalat

11 ADAMS, G. (1997). *Antes del amanecer. Autobiografía*. Txalaparta. Tafalla

12 FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin: un siglo de historia irlandesa*. Barcelona: Edhasa.

13 ENGLISH, R. (2008). *Irish freedom. The history of nationalism in Ireland*. London: Pan Macmillan; ENGLISH, R. (2004). *Armed struggle: the history of the IRA*. New York: Oxford University Press; FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin: un siglo de historia irlandesa*. Barcelona: Edhasa; LLYWELYN, M. (2001). *Pocket history of Irish rebels*. Dublin: O'Brien Press; O'BRIEN, B. (1999). *The long war: The IRA and Sinn Féin*. New York: Syracuse University Press; O'BRIEN, B. (2000). *A pocket history of the IRA*. Dublin: O'Brien Press.

per l'IRA i el Sinn Féin Provisional, que es consolidaran com les organitzacions republicanes més importants, gaudirà de suport majoritari entre les comunitats nacionalistes¹⁴.

En aquest context no és difícil preveure que el moviment republicà provisional es desenvoluparà ràpidament. La devastació provocada per les organitzacions unionistes i les actuacions de l'exèrcit britànic contra la població civil, pròpies d'un exèrcit d'ocupació, seran a la vegada els factors determinants per al creixement de l'IRA Provisional.

Todos estos sucesos condujeron a una creciente militarización de lo que no era, en esencia, más que un problema político. [...] Se trataba de un conflicto político que requería una solución política¹⁵.

L'any 1914 les dones republicanes havien fundat la Cuman na mBan en ser excloses de les organitzacions polítiques i armades majoritàries del republicanisme irlandès de principis de segle xx. Durant tot el període, les dones havien actuat com a branca de dones de l'IRA realitzant tasques de creació i manipulació d'explosius, trasllat d'armament, avituallament i tasques de cura. Després de l'escissió del moviment republicà, la Cuman na mBan continuarà vinculada a l'IRA Provisional.

*Presoneress Republicanes en desfilada commemorativa al pati de la Presó d' Armagh.
Fotografia: Irish Republican History Museum (Belfast).*

14 MCKEARNEY, T. (2011). *The provisional IRA. From insurrection to Parliament*. New York: Palgrave Macmillan.

15 ADAMS, G. (2005) *Memorias políticas. El largo camino de Irlanda hacia la paz*. Santillana Ediciones Generales, S. L. Madrid. P. 59.

CAPÍTOL 2. PRESONERES DEL MOVIMENT REPUBLICÀ IRLANDÈS 1971-1982

In the horrific years in Armagh Gaol which followed the removal of Political Status, never, since the time of Ann Devlin's incarceration in Kilmainham (1803-1805), did women suffer so much and for so long.

Eileen Hickey

2.1. Aproximació a la campanya de protestes a les presons i a la política penitenciària vers les dones

L'any 1969, inici del conflicte modern, trobem un total de vuit dones republicanes empresonades a Her Majesty's Armagh Prison, l'única presó per a dones del nord d'Irlanda, situada a la població d'Armagh. Entre 1972 i 1973 s'incrementarà aquesta xifra a cent vint. Trenta-dues d'aquestes dones seran internades sense judici previ.

L'any 1972 el Govern britànic garantirà l'estatus polític a tots els presoners i presoneressos arrestats per delictes polítics. L'estatus serà conegut com a *Special Category Status*. L'1 de març de 1976 el Govern britànic retirarà aquesta categoria. El republicanisme cridarà els presoners republicans a la resistència dins la presó.

Començaran així una sèrie de protestes, a vegades endegades des del moviment, a vegades per iniciativa dels presoners i presoneressos, que culminaran amb les vagues de fam de 1981, en què deu presoners republicans moriran en defensa d'aquest estatus. Després d'aquestes morts, el Govern del Regne Unit garantirà algunes de les demandes dels presoners, però no reconeixerà l'estatus polític. No totes les protestes succeiran a la presó per a dones d'Armagh i a la presó per a homes de Long Kesh¹⁶ simultàniament. Les protestes més rellevants seran:

16 El nom oficial de la presó és Her Majesty's Prison Maze. De manera col·loquial se la coneix com a *Maze*, *the Maze*, *Long Kesh* o *The H-Blocks*.

- *No-work protest*: HM Prison Armagh i Long Kesh Prison des de 1976 fins a 1981. Durant aquesta protesta, els presoners i les presoneres es retiren dels programes de benestar, treball i educació establerts pel sistema penitenciari. A més, deixen d'obeir ordres del personal penitenciari i tota la comunicació entre el sistema penitenciari i els presoners es fa a través de l'*officer commander*¹⁷. Les persones participants en aquesta protesta seran tancades a les cel·les dues hores més al dia de l'habitual i perdran un dia de remissió de condemna per cada dia que es mantinguin en protesta; a més, se'ls retiraran els privilegis que inclouen visites setmanals i paquets de menjar i tabac enviats per familiars.
- *Blanket protest*: Long Kesh Prison des de 1976 fins a l'octubre de 1981. El 12 de maig de 1976 serà arrestat Kieran Nugent, el primer republicà a entrar a la presó després de la retirada de l'estatus polític. Es negarà a posar-se l'uniforme de criminal comú, motiu pel qual el deixaran a la cel·la sense res més que una manta per a tapar-se. Esdevindrà així el primer *blanketmen*. Seguint el seu exemple, tots els presoners republicans arrestats es negaran a dur l'uniforme i es taparan només amb una manta. Els presoners en protesta no tindran accés a material de lectura, material d'esbarjo, bolígrafs ni paper per escriure i restaran tancats a la cel·la les 24 hores del dia. Les cel·les no disposaran de mobiliari: ni taules, ni cadires, ni somiers. Un matalàs, una manta, un orinal i una Bíblia en serà tot el contingut. No és el primer cop que s'utilitza aquest tipus de protesta en la història de la lluita republicana contra el sistema penitenciari; s'havia fet abans a la dècada de 1930 i a la de 1940. Les presoneres no hi participaran perquè a les dones se les permetia vestir amb la roba pròpia.
- *No-wash protest*: Long Kesh Prison des de 1978 fins a 1981. HM Prison Armagh des del febrer de 1980 fins al febrer de 1981. Al sortir de les cel·les els presoners i les presoneres són víctimes de constants assetjaments físics i verbals per part dels funcionaris de presons. Així, decideixen deixar de sortir de les cel·les; ni tan sols ho fan per dutxar-se o anar al lavabo. Els

17 Cap de la companyia dels presoners i les presoneres a la presó. A HM Armagh Prison la companyia rebrà el nom d'*A' Company*.

presoners i les presoneres conviuran amb els seus propis excrements, orina i sang menstrual durant aquest període.

- *First hunger strike*: Long Kesh Prison des de l'octubre de 1980 fins al desembre de 1980. HM Armagh Prison al desembre de 1980. El 27 d'octubre set homes internats a Long Kesh comencen la vaga de fam. L'1 de desembre tres dones internades a HM Armagh s'uneixen a aquesta vaga. El 15 de desembre s'hi uneixen vint-i-tres homes més. La vaga de fam finalitzarà el 18 de desembre a la presó dels homes i un dia després, el 19 de desembre, a la de les dones.
- *Second hunger strike*: Long Kesh Prison des de març de 1981 fins a l'octubre de 1981. L'1 de març Bobby Sands, *officer commander* a Long Kesh, inicia la vaga de fam. Cada setmana s'hi uniran presoners. L'estratègia havia estat millorada per pressionar més el Govern britànic: cada vegada que un presoner morirà, serà substituït per un altre presoner. Així, sempre hi haurà presoners en vaga de fam fins al final de la vaga l'octubre del mateix any. Deu presoners republicans moriran. Després de la vaga, el Govern britànic concedirà la majoria de les demandes dels presoners.

Les protestes a les presons aniran augmentant en nombre i gravetat a mesura que avança el període. El moviment republicà a la presó incrementarà les protestes amb l'objectiu de pressionar el Govern britànic perquè replantegi la retirada de l'estatus. Davant la negativa del Govern britànic, la conflictivitat a les presons anirà en augment fins que esdevindrà insostenible a finals de 1970 i principis de 1980.

Durant (i a través de) les protestes, les dones intentaran desprendre's del gènere com un factor de la seva militància i activisme. La realitat és que elles, a priori, no estan sotmeses a les mateixes normes ni condicions que els presoners i que reben un "tracte especial" pel fet de ser dones, com és, per exemple, el dret a dur la pròpia roba en totes les presons de dones del Regne Unit. Ara bé, com els homes, les dones es resisteixen a l'intent del Govern britànic de criminalitzar-les. La seva *no-wash protest*, que començarà dos anys més tard que la dels homes, serà, a més, un intent d'esborrar les diferències per qüestions de gènere introduïdes per la institució penal i de reafirmar la seva visibilitat política¹⁸.

18 O'KEEFE, T. (2006). "Menstrual blood as a weapon of resistance". *International Feminist Journal of Politics*, 8 (4), 535-556.

Dins del moviment republicà no serà diferent, ja que posarà sobre la taula la qüestió de quin és el paper esperat d'una dona *voluntària*.

Les dones republicanes a la presó estaran organitzades en una estructura de comandament militar i sota les normes de l'ACompany amb l'*officer commander* (OC) al capdavant de la companyia i com a única persona que establirà contacte directe amb el personal penitenciari.

Durant la totalitat del conflicte modern, passaran pel sistema penitenciari un total de 3.945 dones. Entre els anys 1971 i 1980, seran 468 dones. D'aquestes, 45 seran detingudes per assassinat, homicidi involuntari i violència contra les persones, 112 per possessió d'explosius i armes de foc, 229 per delictes contra la propietat i 82 per altres delictes, entre els quals s'inclouen pertinença a organització prohibida com a delicte majoritari. Les presoneres encarcerades per aquests tipus de delictes incrementaran molt a partir de 1972. A més, les condemnes llargues seran més freqüents durant aquest període¹⁹.

L'increment de les presoneres durant aquest període reflecteix en gran mesura les condemnes per delictes previstos a les seccions de l'*Emergency Provisions Act* en relació amb les alteracions de l'ordre públic, l'ús d'uniformes paramilitars, resistència a registres personals o de la propietat i diversos actes d'obstrucció de les forces de seguretat. L'acta, a més, recull que la sentència màxima per pertinença a organització terrorista serà de 10 anys. Entre 1975 i 1979, més de 300 persones seran acusades d'aquest delicte i la meitat seran empresonades. Altres seccions també recullen activitats delictives en què les dones juguen un paper determinant com és, per exemple, el trasllat d'armament. La *Public Order Act*, de 1970, que complementarà l'anterior, atorgarà poder per arrestar i condemnar per activitats relacionades amb el suport als presoners, la formació de barricades o piquets i altres actes catalogats sota la desobediència civil²⁰.

Hi ha un altre aspecte a considerar respecte a l'empresonament de les dones al nord d'Irlanda durant aquest període. El 1971, s'aprova la *Payment for Debt (Northern Ireland) Act*, que preveu condemnes per a les persones que no paguin les taxes o els impostos. Aquesta mesura respon a una campanya endegada per les dones de les comunitats nacionalistes, que es negaven a pagar el lloguer públic com a protesta contra la instauració de l'internament sense judici previ. Entre 1972 i 1977, 1.257 homes i 66 dones són empresonats per

19 CORCORAN, M. (2006). *Out of order. The political imprisonment of women in Northern Ireland 1972-1998*. Cullompton: Willan Pub.

20 Ídem.

aquest motiu²¹. Aquest fet serà el factor que contribuirà de manera més àmplia a l'increment de dones presoneres. Aquesta forma de criminalització respon a qüestions de gènere en tant que les dones sovint cometen aquest tipus de delictes en l'exercici de les funcions relacionades amb el benestar de les seves famílies, obligacions directament vinculades a les seves obligacions patriarcal²². El tractament judicial de les dones serà l'expressió de les relacions sectàries, la pobresa i les qüestions de gènere, que intervindran directament en la criminalització de les dones durant el conflicte modern (1969-1998).

Aquest fet estarà directament relacionat amb les característiques que històricament han definit els centres penitenciaris femenins:

Las instituciones de reclusión femeninas han tenido y tienen su propia historia, su propia filosofía, su propia lógica de funcionamiento y su propia fisonomía, porque a lo largo de los siglos ha habido una forma diferente de castigar a los hombres y mujeres que han vulnerado las leyes penales. El tipo de castigo para las mujeres transgresoras de las normas se ha ido desarrollando históricamente a través de elaborar un tipo de tratamiento y control que ha definido el sujeto de “mujer presa” como una mujer transgresora no solamente de las leyes penales —desviación delictiva— sino también de las normas sociales que regulan lo que ha de ser su condición femenina —desviación social²³.

Des d'una perspectiva de gènere, les pautes de comportament de les dones presoneres són generalment menys tolerades pel funcionariat de presons que les dels homes²⁴:

Son menos toleradas porque, por un lado, las concepciones del funcionariado están impregnadas de explicaciones sexistas sobre la mujer presa y, por otro, la ideología y las prácticas sociales discriminatorias en las cárceles de mujeres exigen unos estándares de comportamiento más elevados para las mujeres que para los hombres²⁵.

21 Northern Ireland Prison Service (1977). *Report on the Administration of the Prison Service for 1972-1976* (Cmnd 40). Belfast: HMSO, a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*. Cullompton: Willan.

22 CARLEN, P. (1983). *Women's imprisonment: a study in social control*. London: Routledge & Kegan Paul; CARLEN, P. (1998). *Sledgehammer: women's imprisonment at the millennium*. Basingstoke: Macmillan; MANDARAKA, A. (1986). *The dynamics of aggression in women's prisons in England*. Aldershot: Gower Publishing, a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*. Cullompton: Willan.

23 ALMEDA, E. (2006). “Mujeres y cárceles. Pasado y presente de las cárceles femeninas en España”, a Congrès Penitenciari Internacional: la funció social de la política penitenciària (Barcelona, 2006). [ponència en línia] [Data de consulta 23/03/2013] <http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIU/doc_40694288_1.pdf> P. 1.

24 DOBASH, R. P.; DOBASH, R. E.; GUTTERIDGE, S. (1986). *The imprisonment of women*. Oxford: Basil Blackwell, a ALMEDA, E. (2006). “Mujeres y cárceles. Pasado y presente de las cárceles femeninas en España”, *Sociológica. Revista de pensamiento social*, 6.

25 ALMEDA, E. (2006). “Mujeres y cárceles. Pasado y presente de las cárceles femeninas en España” *Sociológica. Revista de pensamiento social*, 6, p. 19-20.

2.2. Internament sense judici previ

Com ja s'ha dit, l'any 1969, després dels disturbis a les comunitats nacionalistes de les principals ciutats d'Irlanda del Nord, el Govern britànic enviarà les seves tropes al territori. Els disturbis començaran a partir dels atacs de les comunitats unionistes a les nacionalistes com a reacció a les concessions que el Regne Unit havia fet a les demandes de la NICRA. La conflictivitat entre comunitats va en augment. L'IRA s'ha consolidat a les comunitats nacionalistes i es troba en confrontació directa amb l'exèrcit britànic. Davant d'això, el 9 d'agost de 1971 el Govern britànic instaurarà l'internament sense judici previ a totes aquelles persones relacionades amb activitats "terroristes". Les comunitats nacionalistes endegaran un seguit de campanyes de protesta entre les quals destacarà la campanya de desobediència civil que, entre altres mesures, comprèn la de no pagar els lloguers dels habitatges públics. En aquest context es formarà el Partit Democràtic Unionista (Democratic Unionist Party, DUP) que, encapçalat per Ian Paisley, serà el partit majoritari unionista durant el període. L'octubre del mateix any moriran Maura Meehan i Dorothy Maguire, de 30 i 19 anys respectivament, a qui membres de l'exèrcit britànic disparen mentre fan senyals d'alerta a la població del barri de Lower Falls per prevenir-la d'una imminent entrada de les forces de seguretat britàniques. Seran les dues primeres dones membres del Cumann na mBan a morir durant el conflicte modern.

L'internament sense judici previ és una mesura extrajudicial de privació de la llibertat utilitzada freqüentment en situacions excepcionals de guerra o d'alta conflictivitat contra persones amb suposada vinculació a la violència política, però sense proves suficients per a demostrar la seva infracció penal²⁶.

Sota la *Special Power Act*²⁷ de 1922, entre l'agost de 1971 i 1975 el Govern britànic instaura l'internament sense judici previ. Com s'ha dit, el període d'internament consistirà a retenir i internar qualsevol sospitós de pertànyer a una organització paramilitar sense necessitat d'un procés judicial. És una pràctica habitual del Govern de la Gran Bretanya en la llarga lluita colonitzadora de l'illa d'Irlanda. Com apunta Raymond Murray, capellà de la presó d'Armagh durant aquest període:

Arbitrary imprisonment has been used against Catholics in every decade of the life of the Northern Ireland statelet²⁸.

26 LOWRY, D. R. (1975). "Internment: Detention without trial in Northern Ireland". *Hum. Rts.* 5, 261.

27 Acta aprovada pel Parlament d'Irlanda del Nord en els primers mesos de la seva creació en un context d'alta conflictivitat provocat per la partició d'Irlanda. Se n'amplien les regulacions en diverses ocasions durant la dècada de 1950. Serà derogada el 1975 per l'Acta d'Irlanda del Nord de disposicions d'emergència (*Northern Ireland (Emergency Provisions) Act*) de 1973, després de l'abolició del Parlament d'Irlanda del Nord el 1972 i l'establiment de la *Direct Rule*.

28 MURRAY, R. (1998). *Hard time*. P. 37.

Durant l'internament s'empresonaran 1.981 persones a les presons de Crumlin Road Gaol, el vaixell presó *Maidstone*, HM Prison Maze, Magilligan i HM Armagh Prison. D'aquestes, 1.874 són nacionalistes-republicanes i 107 unionistes-lleialistes²⁹.

El Govern britànic exposarà un seguit de raons per a la instauració de l'internament que giraran al voltant de la incapacitat de les forces de seguretat per a presentar proves en procediments judicials tradicionals davant l'increment de la conflictivitat social:

One important reason for the introduction of interment was the difficulty in securing the conviction of persons who, as members of the IRA, were engaged in an armed conspiracy against the State. [...] And in view of the large number of incidents it is obvious that the police cannot always carry out the detailed investigations which the Courts quite properly require before convicting³⁰.

A partir d'aquestes regulacions, el dia 9 d'agost començarà l'internament a les principals ciutats d'Irlanda del Nord, Belfast i Derry, que comportarà detencions massives a les comunitats nacionalistes.

L'internament havia estat planificat perquè fos aplicat durant els darrers mesos de 1971; tot i així, s'allargarà fins al 1975. L'agost de 1974 almenys 600 persones havien estat internades al nord d'Irlanda i els procediments i els períodes exposats pel Govern per dur a terme l'internament no s'havien complert. La gran majoria de persones que seran detingudes passaran entre set i vuit mesos a la presó abans de la revisió del seu cas. En aquestes revisions dutes a terme per la Comissió cap altra persona podrà ser-hi present. Això farà que les persones acusades no puguin presentar contradiccions a les proves que presentarà la policia, fet que no ofereix cap garantia jurídica. A més, la Comissió podrà fer ús del dret a no entregar el sumari a l'intern ni al seu representant legal. La defensa esdevindrà impossible, ja que sovint s'ignoraran els motius principals de les detencions³¹.

Durant el primer període de l'internament sense judici previ, les dones no seran considerades membres polítics i socials actius dins de la comunitat nacionalista per part de les forces de seguretat i del Govern britànic i, per tant, no seran internades. Contràriament a aquesta creença, les dones col·laboren activament en la lluita republicana i, aprofitant el fet de ser ignorades per les forces de seguretat, es posen al capdavant del moviment. En els documents

29 D. A. (2011). *In the footsteps of Anne. Stories of Republican Women Ex-Prisoners*. Belfast: Shanway Press.

30 n.a. (1971). "Notes on Internment" (11 d'octubre de 1971) [PRONI Public Records HA/32/2/54; 4 pages], Belfast: PRONI.

31 n.a. (1974). "71 Internment '74", Supplement to *Hibernia*, *Hibernia: Fortnightly Review*, 8 pàgines.

oficials es constata com el Govern i l'exèrcit britànics es refereixen als subjectes a detenir en termes masculins com *he* o *the men*, i obvien qualsevol vinculació de les dones amb les organitzacions considerades terroristes. Malgrat això, les forces de seguretat britàniques havien constatat que moltes de les dones eren actives en les seves comunitats en campanyes i mobilitzacions no relacionades amb la lluita armada. Entre aquestes, destaquen les Hen Patrols, patrulles de dones que persegueixen l'exèrcit britànic des de les 10 de la nit fins a les 6 del matí (hores en què s'acostumen a realitzar les detencions i els escorcolls a les cases) fent sonar xiulets i picant amb tapes metàl·liques a terra per alertar les persones de la comunitat de l'entrada de l'exèrcit britànic al barri³². Davant d'això, aquestes dones comencen a rebre condemnes de sis mesos pel que la policia anomenarà *riots behaviour*³³, un terme que indubtablement al·ludeix al fet que la pràctica política de les dones no és un comportament socialment adequat per a elles.

2.3. *Special category status*, 1972-1976

El juliol de 1972, el secretari d'Estat a Irlanda del Nord garantirà l'*Special Category Status* a tots els presoners condemnats per delictes relacionats amb el conflicte. A la pràctica suposarà el reconeixement d'estatus polític dels presoners i presoneress però amb caràcter administratiu, cosa que els proporcionarà alguns "avantatges" com a presoners de guerra. Es caracteritza per tres elements fonamentals descrits pel Govern britànic³⁴:

1. Els presoners i les presoneress no es requereixen per al treball penitenciari.
2. Poden vestir-se amb la seva pròpia roba.
3. Se'ls permet una carta setmanal a càrrec de l'Estat, visites setmanals i paquets de menjar i tabac.

Aquest estatus permetrà l'organització interna de presoneress i presoners republicans.

El 1972 serà l'any més convuls del conflicte modern. A principis de gener de 1972, quedarà prohibida qualsevol manifestació al nord d'Irlanda. El Govern al·legarà com a motius principals que l'IRA posa les dones i els nens al

32 ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence: women, nationalism, and political subjectivity in Northern Ireland*. New Jersey: Princeton University Press.

33 PICKERING, S. (2002). *Women, policing and resistance in Northern Ireland*. Belfast: Beyond the Pale.

34 n.a. (1976). "Presentation on Prisons: Special Category" (10 de març 1976). *Report from the Northern Ireland Office (NIO)... to meeting of the Policy Coordinating Committee*, (Hunger Strike), [PRONI Public Records PCC/1/5/7; 7 pages], Belfast: PRONI.

capdavant de les manifestacions perquè actuïn d'escuts humans, de manera que nega a les dones l'autonomia de les seves decisions polítiques i les considera simples extensions de la vida privada dels homes actius en la lluita armada i al voltant de la campanya pels drets civils.

El 30 de gener del mateix any la NICRA havia convocat una manifestació a Derry, que es preveia multitudinària, en favor dels drets civils i contra la instauració de l'internament sense judici previ. Tot i la prohibició, l'organització decidirà tirar l'acte endavant. L'exèrcit reaccionarà violentament contra els manifestants, matarà 13 civils desarmats i en ferirà 14 més. El Govern britànic al·legarà que els soldats havien disparat contra les persones que anaven armades i que, a més, aquestes persones havien disparat amb anterioritat contra l'exèrcit.

Milers de testimonis negaran aquesta versió. Tot i així, el Govern britànic afirmarà tenir documentades les posicions de les persones mortes i el moment en què havien començat a disparar contra l'exèrcit. S'iniciarà una campanya en defensa de la innocència d'aquestes persones que no acabarà fins a l'any 2010, en què, després d'una investigació oberta arran dels acords de Divendres Sant de 1998, el Govern britànic reconeixerà que va mentir i demanarà disculpes a les víctimes pel que es va considerar una matança injustificada³⁵.

Les reaccions al Diumenge Sagnant (*Bloody Sunday*) seran immediates. S'ha considerat aquesta data com el punt d'inflexió per acabar d'alinear les comunitats nacionalistes al voltant de l'IRA. Si bé és cert que l'IRA ja comptava amb un suport majoritari, la matança de Derry provocarà que el suport a l'ús de la violència com a arma legítima de defensa sigui totalment recolzada³⁶. Es convocaran actes de rebuig i manifestacions per tota l'illa d'Irlanda, entre les quals destaca la crema de l'ambaixada anglesa a Dublín el dia del funeral de les víctimes del Diumenge Sagnant³⁷. El protagonisme de l'IRA convertirà el Sinn Féin Provisional en un col·lectiu de suport als presoners republicans. La seva prohibició, acompanyada del tancament de les seves seus, i la impossibilitat de participar a les eleccions autonòmiques de 1972 acabaran de supeditar el Sinn Féin a l'IRA, fet que reforçarà encara més la via armada dins el moviment³⁸.

35 "Bloody Sunday Report Published", *BBC News Northern Ireland* [article en línia], 15 de juny de 2010. [Data de consulta 29/09/2011] < <http://www.bbc.co.uk/news/10320609>>.

36 ENGLISH, R. (2008). *Irish freedom. the history of nationalism in Ireland*; ENGLISH, R. (2004). *Armed struggle*; FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*; LLYWELYN, M. (2001). *Pocket history of Irish rebels*; O'BRIEN, B. (1999). *The long war*; O'BRIEN, B. (2000). *A pocket history of the IRA*.

37 Conflict and Politics in Northern Ireland [cronologia en línia] [Data de consulta 12/07/2012] <<http://cain.ulst.ac.uk/othelem/chron/ch72.htm>>.

38 FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*; MCKEARNEY, T. (2011). *The provisional IRA*.

Davant l'escalada de violència, el març del mateix any el Parlament d'Stormont, òrgan a través del qual es governa Irlanda del Nord, serà suspès de les seves competències i s'introduirà la *Direct Rule* a través de la *Northern Ireland (Temporary Provisions) Act*. Així, els sis comtats passaran a ser governats directament des de Londres, mitjançant el Parlament de Westminster i la creació d'un Ministeri per a Irlanda del Nord. Assumint el Govern directe des de Londres, Gran Bretanya endega una estratègia fallida envers el problema nord-irlandès.

Para Gran Bretaña, la solución más fácil al problema norirlandés hubiera sido la devolución de la provincia a la República de Irlanda³⁹.

Durant aquest any es produiran negociacions entre el moviment republicà irlandès i el Govern britànic per primera vegada, les quals provocaran alguna treva per part de l'IRA. L'incompliment dels acords per part del Govern britànic farà que l'IRA trenqui la treva i intensifiqui la violència. A la vegada, el Govern britànic ampliarà el nombre de tropes al territori i s'obrirà un període d'encara més conflictivitat social i política que acabarà, el març de 1976, amb la retirada de l'*Special Category Status*.

2.3.1. *Special category status* a la presó per a dones d'Armagh

La introducció de l'*Special Category Status* permetrà l'organització interna dels presoners i les presoneres republicans dins de la presó. El nombre de presoneres havia augmentat considerablement respecte als anys anteriors i arribarien a ser al voltant de 140 el 1974⁴⁰.

Amb la introducció de l'estatus, les presoneres republicanes formalitzaran les seves estructures dins de l'A' Company de l'IRA provisional. Aquesta companyia està dividida en tres seccions que portaran el nom de diferents voluntàries que havien mort en "servei actiu". Aquesta serà la primera estructura reconeguda pel sistema penitenciari a través de la qual les presoneres polítiques republicanes es relacionen de manera formal amb el personal administratiu de la presó d'Armagh. La comandant en cap, *officer commander* (OC), intercedeix en les disputes amb el funcionariat, negocia amb el governador de la presó, manté la disciplina entre les internes i la comunitat mitjançant l'assignació de treball per a cada companyia, manté de trobades polítiques i controla les inspeccions a les ales. L'OC és escollida per l'IRA fora de la presó i llavors ella escull el seu personal: *entertainment officer, welfare officer, quartermaster, second-*

39 SIERRA, L. A. (1999) *Irlanda del Norte. Historia del Conflicto*. Sílex. Madrid. P. 128.

40 D. A.. (2011). *In the footsteps of Anne*.

in-command. Cap d'aquestes figures mantindrà contacte directe amb cap dels membres del personal de la presó, incloent-hi el governador:

Our own Welfare Officer organises the visits, fills in the cards, and so on. If there are any problems about letters, she deals with the censor. The Entertainment Officer organises the nightly entertainments to keep up the morale. The Quartermaster is responsible for getting the Company's tobacco smuggled in and for doling out the ration of three thin roll-ups per day⁴¹.

Tal com s'ha dit, les presoneres estan organitzades sota una estructura de comandament militar. Al capdamunt s'hi troba l'*officer commander*, encarregada de comunicar-se amb el personal penitenciari i encarregada de la disciplina de les presoneres. Aquesta estructura organitzativa és reconeguda pels oficials de la presó. El 1974, l'OC és Eileen Hickey i Marie Dillon és la sots-comandant. Kathlee McKinney és l'oficial d'intendència, encarregada del contraban i de la dinamització de la *Green Cross*, organització destinada a l'ajuda dels familiars de presoners i presoneres⁴².

Teníem una estructura militar. Teníem una OC i una adjunta. Totes havíem de seguir les normes. Estàvem sota les normes de l'exèrcit i t'havies de comportar com una republicana i sota els ideals del republicanisme i mai defallir davant de les guardes ni del governador. Havies d'aprendre la teva pròpia llengua, l'irlandès; teníem classes d'irlandès i havíem de llegir i educar-nos. Vam fer lemes, banderes, manualitats. Passàvem el temps, però sota una estructura militar⁴³.

El funcionariat de presons faran que les presoneres i els presoners hagin de patir dia a dia maltractaments físics i psicològics, vexacions i càstigs desmesurats com a part del mètode disciplinari⁴⁴.

Malgrat algunes situacions esporàdiques, des de l'aplicament de l'*Special Category Status* l'ambient a la presó es manté estable. Els problemes que ocupen les presoneres es basen a intentar establir la innocència de qui havia estat empresonat sense judici i a assegurar que les detingudes rebin un tracte humanitari⁴⁵.

41 D'ARCY, M. (1981) *Tell Them Everything: A Sojourn in the Prison of Her Majesty Queen Elizabeth II at Ard Macha (Armagh)*. London: Pluto Press. P. 59-60.

42 D'ARCY, M. (1981). *Tell Them Everything*.

43 Entrevista personal realitzada el 2/07/2013. Traducció de l'autora.

44 D. A.. (2011). *In the footsteps of Anne*.

45 MURRAY, R. (1998). *Hard time*.

2.4. Criminalització: 1976-1981

El període de criminalització es caracteritzarà per la redefinició sistemàtica de la violència política com una activitat fonamentalment criminal. Així, s'eliminarà qualsevol aspecte polític del conflicte i es reduirà l'activitat del moviment republicà a actes terroristes. En aquest període, l'*Special Category Status* es retirarà i suposarà l'inici d'una llarga lluita a les presons republicanes per tal de restablir-lo.

En un document oficial, el Govern britànic exposarà les raons per la retirada de l'estatus polític i ja preveu que aquesta retirada provocarà la resistència dels presoners:

We cannot put the existing 1.500 special category prisoners into cells: but by a firm decision not to grant special category status to any prisoners convicted of an offence committed after 1 March 1976 we can be reasonably certain of having cellular accommodation, work and training available. [...] And above all we may expect resistance, possibly violent resistance, to the ending of new admissions to special category.⁴⁶

Així, qualsevol persona empresonada per haver comès delictes posteriors a l'1 de març de 1976 és considerada criminal comú, fet que suposarà evidents diferències de condicions entre els presoners i polítics i els que no ho són. A les presons d'homes, aquesta mesura implica l'obligació de portar uniforme de criminal comú, fet que és el detonant de l'inici de la primera protesta. Kieran Nugent, el primer presoner a ser sentenciat sota el nou règim, refusarà vestir-se amb l'uniforme penitenciari, motiu pel qual es tancarà només amb una manta. Començarà així la *blanket protest*, que durarà fins al gener de 1982.

El gran nombre de presoners i l'augment en el nombre de presoneres provocarà que l'ambient a les presons sigui cada vegada més tens. L'any 1973, 688 persones estan empresonades sota el règim d'estatus polític. Entre aquestes, 25 són dones. Al desembre de 1974, el nombre de persones empresonades és de 1.116 persones, entre les quals es compten 51 dones. Al final de febrer de 1976, just abans de la retirada de l'estatus, hi ha 1.500 persones amb estatus polític a les presons, que es reduiran fins a 665 el 1978⁴⁷. La davallada en el nombre d'interns coincidirà amb la retirada de l'internament sense judici previ.

46 n.a. (1976). "Presentation on Prisons: Special Category" (10 de març de 1976), *Report from the Northern Ireland Office (NIO) ... to meeting of the Policy Coordinating Committee*, (Hunger Strike), [PRONI Public Records PCC/1/5/7; 7 pages], Belfast: PRONI. P. 6-7.

47 n.a. (1978). "The Current Protest Campaign in the Prisons against the Refusal of the Authorities to Grant 'Special Category' to Convicted Prisoners", (n.d.), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/70; 6 pages], Belfast: PRONI.

2.4.1. Retirada de l'*special category status*

A partir de la retirada de l'estatus polític, les relacions a les presons estaran marcades per la confrontació total entre els presoners republicans i el personal penitenciari, la violència institucional i l'ús de formes extremes de resistència. La política de criminalització serà promoguda al *Treatment of Offenders Act (Northern Ireland) 1976*, que posa fi de manera oficial l'internament sense judici previ i revoca l'*Special Category Status* per a persones detingudes després de l'1 de març de 1976.

La retirada de l'estatus polític canviarà radicalment la situació i suposarà l'inici d'una etapa molt dura per a les presoneres. En paraules d'Eileen Hickey, *officer commander* de la presó d'Armagh en el moment de la retirada:

In the horrific years in Armagh Gaol which followed the removal of Political Status, or Special Category Status as the NIO liked to call it, never, since the time of Ann Devlin's⁴⁸ incarceration in Kilmainham, did women suffer so much and for so long⁴⁹.

L'etapa de criminalització canviarà l'estructura de la presó, ja que les presoneres amb estatus polític seran separades de les noves presoneres. S'assignaran diferents OC, una per a cada ala de la presó. L'any 1976 Eileen Hickey és l'OC de tota la presó. De l'ala preventiva ho és Mairéad Farrell⁵⁰ i la segona en comandament és Angela Nelson.

Les presoneres continuaran organitzades sota l'estructura de comandament militar i l'OC continuarà sent l'encarregada de relacionar-se amb el personal penitenciari i de la disciplina interna de les presoneres. No hi haurà segregació entre les presoneres republicanes, les lleialistes i les ordinàries. Tot i així, existeix un acord tàcit d'ignorància mútua entre republicanes i lleialistes i les diferències que puguin sorgir són resoltes mitjançant les respectives *officers commanders*⁵¹.

La comunicació entre les diverses ales estarà prohibida a partir de l'1 de març de 1976, motiu pel qual les OC republicanes de les diferents ales

48 Anne Devlin (1780 - 1851), empresonada el 1803 a la presó de Kilmainham per la seva participació en l'alçament programat per 1803. Va ser empresonada durant dos anys i mig durant els quals va ser torturada contínuament —físicament i mental— i subornada perquè revelés el parador dels seus companys involucrats també en l'alçament. Va passar la majoria del seu empresonament en confinament solitari però no va revelar cap informació de les que se li van demanar.

49 HICKEY, E. (2011). "Armagh Gaol 1973", dins de D. A. (2011). *In the footsteps of Anne*. P. 108.

50 Mairéad Farrell va ser *officer commander* de l'IRA a la presó d'Armagh des de desembre de 1979 fins al seu alliberament l'any 1986. Ella va ser un dels tres membres de l'IRA, juntament amb Daniel McCann i Seán Savage, assassinats pel SAS a Gibraltar el març de 1988. El Tribunal Europeu de Drets Humans, el 27 de setembre de 1995, sentencià que els tres membres de l'IRA van ser assassinats de manera il·legal, per la qual cosa el Govern britànic va ser acusat de no complir l'article 2 de la Convenció Europea dels Drets Humans, el dret a la vida.

51 HICKEY, E. (2011). "Armagh Gaol 1973", dins de D. A. (2011). *In the footsteps of Anne*. P. 108.

aprofitaran la missa de diumenge, a la qual assisteixen totes les presoneres per a passar comunicats interns i fer contraban de tabac i aliments. A mesura que les presoneres que gaudeixen de l'estatus aniran abandonant la presó, les noves presoneres, sense l'estatus polític, esdevindran majoria, raó per la qual Mairéad Farrell, OC de l'ala de les presoneres sense estatus polític, adquirirà cada vegada més responsabilitat⁵².

Síle Darragh, segona comandant des de 1976, declara que la vida en presó preventiva era fàcil. Rebien 3 mitges hores setmanals de visites i tres paquets dels familiars a la setmana. Tenien boines i faldilles negres amb les quals feien desfilades militars en commemoració dels voluntaris morts en actiu l'últim diumenge de cada mes i de les dates assenyalades del republicanisme, com l'Alçament de Pasqua (*Easter Rising*) de 1916⁵³. Totes les presoneres, ja fossin preventives, ja fossin condemnades o presoneres polítiques, marxaven pel pati.

Les presoneres preventives es poden moure entre les cel·les d'associació i el pati d'exercici lliurement. Tenen la cel·la oberta quasi tot el dia, només es tanca a les hores de menjar i a la nit. Poden comprar el que vulguin a la botiga *Tuck Shop* de la presó o demanar als guardes que comprin a fora el que falta a la botiga. En una cel·la tenen una mena de cuina improvisada, i poden cuinar-hi el que els envien els familiars o amics en els paquets⁵⁴.

Durant la presó preventiva tenen accés a la biblioteca de la presó, poden rebre llibres dins dels paquets dels familiars i un cop per setmana es projecta una pel·lícula a l'església. Reben classes de manualitats, d'irlandès i de cultura i història irlandeses⁵⁵.

2.4.2. *No-work protest*, 1976-1980

Un mes després de la retirada de l'estatus, com a mesura de protesta, les dones republicanes traslladen a la institució penitenciària la seva intenció de retirar-se dels programes de benestar, de treball, d'educació i de qualsevol activitat introduïda a la presó per l'Estat. Aquesta mesura serà coneguda com a *no-work protest*. La declaració de les presoneres serà la següent:

A policy of non-participation with the governor in the running of the jail. By this course of action we will show our disgust at the

52 D'ARCY, M. (1981) *Tell Them Everything*; DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*; D. A. (2011). *In the footsteps of Anne*.

53 L'Alçament de Pasqua va ser una revolta duta a terme per part de diferents organitzacions nacionalistes i republicanes irlandeses durant la setmana de Pasqua de 1916. L'objectiu principal era posar fi al domini britànic sobre l'illa d'Irlanda. La revolta va ser sufocada de manera violenta per l'exèrcit britànic i els líders de la revolta van ser afusellats.

54 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*.

55 Ídem.

British government in trying to class anyone charged with a political offence committed after March 1st as a criminal. We will support those affected by the removal of political status until they get what is rightfully theirs. The only way open to us is to make the system within the jail unworkable. They can imprison our bodies, but not our spirits⁵⁶.

L'entrada a la protesta suposarà la retirada de qualsevol benestar o privilegis penitenciaris. Afectarà la remissió de condemna de les presoneres, l'enviament de paquets amb menjar i tabac per part dels familiars i el règim de visites.

El 1977 trobem un total de 97 presoners en protesta, dels quals 10 són dones. El Govern britànic redactarà un règim penitenciari excepcional per a les protestes amb diferències entre les presons dels homes i la de les dones.

Els presoners homes estaran tancats a les cel·les durant 24 hores en negar-se a sortir a l'hora d'exercici. Ho fan perquè, un cop surten de les cel·les, són sotmesos a vexacions i maltractaments físics per part del funcionariat de presons⁵⁷. El govern britànic dirà que el seu és un "confinament voluntari":

It follows from the foregoing that protestors are undergoing self-imposed cellular confinement, and are spending their time sitting in their cell wrapped in a blanket.⁵⁸

Respecte al fet que els presoners es neguin a dur l'uniforme penitenciari, el Govern britànic descriurà la pèrdua de privilegis que comporta:

Refusing to wear prison clothing or to work is an offence against discipline and results automatically in loss of privileges, including association with other prisoners, the right to wear leisure clothing in association periods, the use of a radio, privilege visits, letters and parcels. Every prisoner is however allowed by statute to write and receive a letter on reception and thereafter once in four weeks and to receive a visit once in four weeks. Most protestors decline their statutory visits⁵⁹.

56 *Irish News*, 21 April, 1976 a CORCORAN, M. (2006). *Out of order* P. 33

57 ADAMS, G. (2005). *Memorias políticas*; ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence*; BELL, J. B. (2000). *The IRA, 1968-2000*; BERESFORD, D. (1997). *Ten men dead*; COOGAN, T. P. (2002). *On the blanket*; CORCORAN, M. (2006). *Out of order*; DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*; D. A. (2006). *Nor Meekly Serve My Time*; ENGLISH, R. (2004). *Armed struggle*; ENGLISH, R. (2008). *Irish freedom*; FAIRWEATHER, E., MCDONOUGH, R., & MCFADYEAN, M. (1984). *Only the rivers run free*; FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*; HEARTY, R. (1995). *The evolution of the provisional IRA*; McKEARNEY, T. (2011). *The provisional IRA*; MURRAY, R. (1998). *Hard time*; PICKERING, S. (2002). *Women, policing and resistance in Northern Ireland*; SIERRA, L. A. (1999) *Irlanda del Norte*; WARD, M. (1983). *Unmanageable revolutionaries*.

58 Barry, E. (1977). "Prisoners protesting because they have not been granted Special Category Status" (4 d'abril de 1977), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/63; 4 pages], Belfast: PRONI.

59 Ídem.

Tant els presoners com les presoneres perdran un dia de remissió de condemna per cada dia que es trobin desenvolupant protestes:

Adjudications take place at fortnightly intervals and the normal punishment is loss of remission —one day for each day that the prisoner is in breach of the prison rules⁶⁰.

A més, el matalàs i el material de lectura els seran retirats de les cel·les durant el dia, que només comptaran amb una manta, una cadira i una taula. El matalàs i el somier estaran disponibles a la nit.

En el mateix document en què són relacionades les restriccions per als presoners en protesta es relacionen també les de les dones. Ja en el primer punt s'evidencia el tracte diferencial per qüestió de gènere: "the regime operated in respect of female protestors is less restrictive"⁶¹. Les restriccions a les dones, efectivament, seran menys punitives:

The Governor adjudicates on the protestors at fortnightly intervals and the normal punishment is loss of remission (1 day for each day spent on protest), loss privilege visits and parcels, loss of association with other prisoners at weekends, and ban on attendance at weekly film show. [...] Female protestors are permitted to associate with other prisoners in the evenings on week days. They are offered and they do take exercise each day. They share cells and they are not debarred from having a radio⁶².

Així, veiem com a les dones no els serà retirat l'accés a la ràdio o el dret d'associar-se amb altres presoneres de dilluns a divendres, fet que sí que havien retirat als homes. Tot i així, les dones estaran tancades a les cel·les 21 hores al dia.

Al setembre del mateix any, el nombre de presoners i presoneres en protesta augmentarà. Segons documentació oficial, a Armagh hi ha un total de 82 presoneres i 13 presoners. Entre el total de les presoneres, 16 es troben en protesta i es neguen a fer tasques penitenciàries. A la presó per a homes de Belfast Crumlin Road hi ha allotjats un total de 807 presoners. La majoria de presoners d'aquesta presó estan pendants de ser traslladats a Long Kesh, per la qual cosa només 10 es troben desenvolupant la *blanket protest*. A Long Kesh hi ha un total de 1.531 presoners, entre els quals 170 es troben en la protesta de la manta⁶³.

60 Ídem.

61 Barry, E. (1977). "Prisoners protesting because they have not been granted Special Category Status", (4 d'abril de 1977), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/63; 4 pages], Belfast: PRONI.

62 Ídem.

63 SWEENEY, R. (1977). "Situation Report - NI Prisons 28-29 September 1977", (29 de setembre de 1977), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/63; 1 page], Belfast: PRONI.

La distribució de les presoneres canviarà des de la retirada de l'estatus polític. El 1977 es construirà l'ala C, totalment aïllada de la resta, i s'hi ubicaran les presoneres amb estatus polític. Amb la intenció de dificultar la comunicació, les ales A1 i A2 s'aïllaran i s'hi ubicaran les dones que desenvolupen la protesta.

2.4.2.1. De la pèrdua dels privilegis a la no-wash protest

En només un any, totes les presoneres republicanes condemnades havien deixat el treball presidiari i l'educació i havien refusat interactuar amb el personal penitenciari. L'any 1976 sis dones comencen la *no-work protest*; el 1979 el nombre haurà augmentat fins a 38. Síle Darragh explica el procés de manera senzilla:

There was no question about me joining the protest. If any of the women had ever questioned such a decision as regards themselves or anyone else there had never been any discussion of it. It was just how things were. I went to court, I got sentenced, I came back to Armagh and I joined the protest⁶⁴.

Dos anys després, el 1979, 34 presoneres sentenciades i 4 preventives estaran participant de manera activa en la protesta, les 4 presoneres que gaudien encara de l'estatus per haver estat condemnades abans de l'1 de març de 1976, la recolzaven moralment amb petites accions simbòliques.

L'octubre de 1976 havia començat a Long Kesh la *blanket protest*. Kieran Nugent, un cop detingut i empresonat, en negar-se a vestir l'uniforme de criminal comú, s'havia convertit, com ja s'ha exposat amb anterioritat, en el primer *blanketmen*. Centenars de presoners republicans seguiran el seu exemple. Per refusar posar-se l'uniforme i fer treballs a la presó, se'ls negaran visites, cartes, paquets, dret a exercici i materials d'escriptura i lectura⁶⁵. Les dones no es veuran afectades per aquesta problemàtica ja que elles podien dur la seva pròpia roba des de 1972, quan en concedir l'estatus polític, el Govern britànic estén a la presó d'Armagh la normativa de dur la pròpia roba a totes les presons de dones del Regne Unit.

Durant els primers mesos de la *no-work protest*, les presoneres s'adonen que la seva protesta no crea inconvenients seriosos al personal penitenciari.

64 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's Dead*. P. 46-47.

65 ADAMS, G. (2005) *Memorias políticas*; BERESFORD, D. (1997). *Ten men dead*; COOGAN, T. P. (2002). *On the blanket*; FAIRWEATHER, E., MCDONOUGH, R., & MCFADYEAN, M. (1984). *Only the rivers run free*.

In Armagh Jail there has been nothing like the degree of tension [as in the Maze⁶⁶]. Interference and communication between staff and prisoners has been kept to minimum by mutual consent⁶⁷.

A la presó de Long Kesh, el març de 1978, la situació serà ja insostenible. Els presoners comencen la *no-wash protest*. El juliol del mateix any, després d'una visita als *H-Blocks*, el cardenal Thomas Ó Fiaich, màxim dirigent de l'Església catòlica a Irlanda, declara:

[There are] 1.800 prisoners in the Maze Prison at Long Kesh. [...] Having spent the whole of Sunday in the prison I was shocked by the inhuman conditions prevailing in H-Blocks 3, 4 and 5, where over 300 prisoners are incarcerated. One would hardly allow an animal to remain in such conditions, let alone a human being. [...] The stench and filth in some of the cells, with the remains of rotten food and human excreta scattered around the walls, was almost unbearable. In two of them I was unable to speak for fear to vomiting. The prisoners' cells are without beds, chairs or tables. They sleep on mattresses on the floor and in some cases I noticed that these were quite wet. [...] Several prisoners complained to me of beating, of verbal abuse, of additional punishments (in cold cells without even a mattress) for making complaints, and of degrading searches carried out on the most intimate parts of their naked bodies. Of course, I have no way of verifying these allegations, but they were numerous. [...] The authorities refuse to admit that these prisoners are in a different category from the ordinary, yet everything about their trials and family background indicates that they are different. They were sentenced by special courts without juries. The vast majority were convicted on allegedly voluntary confessions obtained in circumstances which are now placed under grave suspicion by the recent report of Amnesty International. [...] How can one explain the jump in the prison population of Northern Ireland from 500 to 3.000 unless a new type of prisoner has emerged?⁶⁸

La situació a la presó per a dones es manté diferent. Tot i haver perdut les visites, els paquets i el dret a remissió de condemna, encara vesteixen amb roba pròpia i tenen dret a exercici. A més, la cel·la resta oberta durant dues hores cada vespre. El problema més greu de la presó d'Armagh és l'escassa alimentació. La pèrdua ràpida de pes els provoca, sobretot a les dones més grans,

66 El nom oficial de la presó és *Her Majesty's Prison Maze*. De manera col·loquial se la coneix com *Maze*, *the Maze*, *Long Kesh* o *The H-Blocks*.

67 *Irish News* (11 d'octubre de 1976) a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*. P. 33

68 O'Fiach, T. (1978). "Archbishop of O'Fiach's Statement on Maze Prison" (1 d'agost de 1978), (Hunger Strike), [PRO-NI Public Records NIO/12/68; 6 pages], Belfast: PRONI.

mals de cap, esvaïments, visió deficient, erupcions a la pell, problemes dentals i complicacions menstruals⁶⁹.

El material sanitari per a la menstruació es lliura tan sols un cop al mes i sempre en la mateixa data, independentment de si el període menstrual s'avança. Això suposa un gran inconvenient. En paraules de Síle Darragh, presonera durant aquest període:

If a woman had a particularly heavy period and needed more, or if someone's period began early then it was just hard luck⁷⁰.

La conflictivitat entre el funcionariat i les presoneres anirà augmentant a mesura que avançarà el període. Ellen McGuigan, una presonera que havia estat a la presó abans de 1976 i que torna a ser empresonada el 1978, afirma:

I knew I wasn't going back to the prison regime I left in 1976 and this became evident as soon as I entered Armagh Gaol. Screws who once tried to be friendly were now antagonistic towards me. The withdrawal of political status had "empowered" them and allowed their true colours to shine through⁷¹.

Tot i l'augment de la conflictivitat, la situació a Armagh es mantindrà estable fins a l'any 1980 en què, després de ser atacades pel funcionariat de presons, començaran la *no-wash protest*.

2.4.3. *No-wash protest*, 1980

La *no-wash protest* consistirà a no sortir de la cel·la per a fer ús dels lavabos ni per dutxar-se. Els homes empresonats a Long Kesh estaven realitzant aquesta protesta des de 1978, en què després de ser sotmesos a constants vexacions i maltractaments físics en sortir de la cel·la, havien decidit no sortir-ne més. Durant aquest període, els homes estaran tancats a la cel·la 24 hores al dia. Les dones començaran aquesta protesta el 7 de febrer de 1980, després de ser atacades pel personal de seguretat de la institució penitenciària. Elles estaran tancades 23 hores al dia, ja que continuaran disposant de l'hora d'exercici diària. Durant aquest període, els presoners conviuran amb els seus propis excrements i orina, i les presoneres, a més, amb la sang menstrual.

69 DARRAGH, S., 2011. *'John Lennon's Dead'*.

70 Ídem. P. 53

71 MCGUIGAN, E. (2011). "Armagh Gaol 1973" dins de D. A. (2011). *In the footsteps of Anne*. P. 205.

2.4.3.1. Els fets del 7 de febrer de 1980

El 7 de febrer de 1980, 30 guardes de sexe masculí entren a l'ala de la presó, alguns d'ells portats directament de la presó per a homes de Long Kesh. S'anuncia que hi haurà per menjar pollastre i pastís de poma⁷². El menjar a la presó continuava essent, segons el testimoni de les presoneres, força escàs i molt insípid. En anunciar un menú fora de l'habitual, les presoneres surten de pressa de les cel·les i se situen en filera ràpidament⁷³. Un cop estan en filera, el governador de la presó fa l'anunci que les cel·les seran escorcollades minuciosament. Tot seguit, per una porta lateral, entren desenes de guardes i envolten les presoneres⁷⁴. Després d'això, el governador i les guardes de sexe femení marxen de l'ala i es tanquen a l'oficina. Sembla que la raó que el menjar fos més bo de l'habitual aquest dia va ser aconseguir que les presoneres sortissin de les cel·les i es posessin en fila a la planta baixa més ràpidament del que era habitual, cosa que va permetre que, just després de l'anunci de l'escorcoll, les presoneres quedessin completament envoltades⁷⁵. Les presoneres són colpejades brutalment en diverses onades d'atacs. Els retiren de les cel·les tots els objectes personals: cartes, fotografies, pòsters. La seva resistència és reprimida encara amb més violència i són tancades a les seves cel·les sense rebre atenció mèdica. Durant diversos dies, no se'ls permetrà sortir per a res, ni tal sols per dutxar-se o anar al lavabo. Síle Darragh explica com, quan obren la seva cel·la després de tres dies per a realitzar l'hora d'exercici, va al lavabo i, tot i que el funcionariat intenta evitar-ho, no ho aconsegueix. Ja a la zona d'exercici, la propera presonera que surt informa que al dirigir-se als lavabos ha comprovat que han estat tancats amb clau⁷⁶. Les presoneres reclamaran durant hores el dret d'anar al lavabo davant la necessitat i de buidar els orinals, però les seves demandes seran denegades. Quan aquest dret els és retornat després de tres dies, es neguen a utilitzar-lo i comencen la *no-wash protest*. Les presoneres es resisteixen que els seus propis cossos siguin utilitzats en contra seva. Sota aquestes circumstàncies, les úniques armes de què disposen són els seus propis cossos, armes que començaran a emprar "de manera intel·ligent i subversiva"⁷⁷.

Fora de la presó, el moviment republicà intenta rebre informació sobre la situació a Armagh i busca una manera d'invertir-la perquè les dones no participin en la *no-wash protest*; ara bé, un cop la decisió és presa, les presoneres no

72 DARRAGH, S., 2011. *John Lennon's Dead*.

73 Entrevista personal realitzada el 27/06/2013.

74 Diverses entrevistes personals realitzades entre el 27/06/2013 i el 05/07/2013.

75 COOGAN, T. P. (2002). *On the blanket: The inside story of the IRA prisoners' dirty protest*. New York: Palgrave Macmillan.

76 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's Dead*.

77 O'KEEFE, T. (2006). "Menstrual Blood as a Weapon of Resistance". P. 546.

es fan enrere. Així, el dissabte 9 de febrer, comença oficialment a la presó per a dones d'Armagh la *no-wash protest*. Síle Darragh explica com ningú, ni tan sols les presoneres, no volia aquesta situació, però els fets havien sobrepassat els límits.

Women were still being assaulted, harassed and abused and we were in no mood for compromise⁷⁸.

La presonera Anne Marie Quinn, en un comunicat enviat als seus pares de manera clandestina, relata:

At approximately 12'20 yesterday [Thursday, February 7, 1980], a squad of 30-40 male officers came into B wing, Armagh Prison. We were all at the hot plate getting our dinner and they lined in front of us. Our leader asked what was going on and the officer mumbled about cell searches. I turned to lift my dinner and turned back to see two male officers trail Shirley Devlin into a doorway so I ran toward them. Before I got near them a male officer put his arms around my head and throat and started manhandling me. He tripped me judo style and landed me on my back with full force. I must have blacked out for a minute or so for someone helped me up and stood me at the hot plate. [...] Anne Bateson asked me was I all right. She had a black eye and badly swollen face. Everyone got thrown into two Association cells where we were locked till after three o'clock. Then we were body searched and brought back to our cells one at a time. [...] Next we heard the screams from Anne Bateson, Eileen Morgan and Mairéad as they were beaten and trailed from their cells to the prison authorities. [...] Before we knew what was happening three men in riot gear and more behind them charged into the cell. I was banged against the wall with a riot shield and two men jumped me – one jumped and dug his knees into my chest. I yelled with pain. The other one twisted my anus. [...] I didn't even notice Eilís being dragged from the cell but I heard her screams from downstairs. I shouted "Are ye all right" and then I had to keep my mouth shut for the next five minutes while they held me, because if I'd opened my mouth, I'd have screamed and that's what they wanted because they kept twisting my wrists till I thought they were broken or would break. Then they jumped up and twisted my wrists till they got out of the door⁷⁹.

78 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*. P. 65.

79 QUINN, A. (2011). "Reporting from Armagh Gaol about forced searches" dins de D. A. (2011). *In the footsteps of Anne*. P. 187-188.

El 8 de febrer, l'Oficina d'Irlanda del Nord (Northern Ireland Office, NIO) havia emès un comunicat en què informava que un nombre de dones havien estat confinades a les seves cel·les i privades de sortir inclús per anar al lavabo, però que comptaven amb els seus orinals⁸⁰. El dia següent, 9 de febrer, el servei penitenciari confirmava que el tancament s'havia implementat després de descobrir "roba i banderes paramilitars" durant un escorcoll a l'ala republicana de la presó⁸¹. La NIO informa que quan les dones havien sortit de les cel·les per dinar, se les havia informat que es duria a terme un escorcoll, però no havien estat col·laboratives, fet que havia provocat els aldarulls. Aquesta versió contradiu la de les presoneres:

Quan estàs a la presó, una de les coses importants és el menjar, perquè el menjar és generalment dolent. Aquell dia va ser particularment bo, van anunciar un bon dinar, i unes bones postres. Tothom va es va afanyar per a rebre el seu menjar ràpidament. Estàvem en fila, hi havia una porta que donava a un túnel i la porta es va obrir i molts guardes van entrar i ens van envoltar, amb escuts, cascos i porres, i immediatament ens van començar a atacar. Nosaltres estàvem sorpreses, ningú entenia què estava passant. Van colpejar-nos i a algunes ens van tancar a la sala d'associació, a altres a la sala de la TV, algunes dones van ser colpejades brutalment. [...] Hi havia dues persones per cel·la, i no hi havia lavabo. Tothom tenia un orinal, un pot de plàstic. Vam preguntar per anar al lavabo, però ens ho van rebutjar. El dia següent els orinals vessaven, vam preguntar de nou per utilitzar els lavabos i ens va ser denegat un altre cop. Quan van obrir les portes per a l'esmorzar, les presoneres vam haver de buidar els orinals al passadís. Les guardes van venir i van colpejar de nou algunes presoneres. I així és com va començar la *no-wash protest* a Armagh⁸².

El Governador va dir-nos que retiraria tota la roba negra. Vam preguntar per què deixaven entrar la roba, ja que entrava en els paquets dels familiars i passava el control de la presó. Per què simplement no els deixeu entrar a la presó? Simplement va ser una excusa per atacar-nos. Van registrar i destrossar totes les cel·les, ens van prendre tots els objectes personals. Hi havia dones molt malmeses. Recordo un home saltant a sobre meu i després un altre i després un altre. Tres homes contra mi, era increïble. Ells van entrar a atacar-nos. No ens van deixar anar al lavabo en tres dies, Mairéad Farrell va demanar-ho diverses vegades, però ens ho van denegar. Teníem orinals

80 *Irish News*, 8 February, 1980 a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*.

81 Ídem.

82 Entrevista personal realitzada el 27/06/2013. Traducció de l'autora.

a la cel·la però aviat van començar a vessar i vam començar a tirar-ho per sota de la porta. Vam ser forçades a la *no-wash*, no ho vam triar⁸³.

Les presoneres reivindicaran que l'atac rebut les empeny a unir-se a la *no-wash protest* i que no s'hi han unit de manera voluntària sinó que han estat forçades a fer-ho. El dimarts 12 de febrer, les traslladaran des de les ales B2 i B3 a l'A1 només amb la pròpia roba, sense cap objecte personal. El trasllat el fan una per una tapades amb llençols perquè no puguin veure on es dirigeixen⁸⁴. Quan seran a la nova cel·la, veuran que la finestra ha estat tapiada, i que el "privilegi" de la llum solar també els ha estat retirat.

Ens van canviar d'ala, quan vam arribar a les cel·les no hi havia res, ni llits, ni taula, ni cadira. Estaven completament buides. Les finestres estaven tapiades, havien posat una mena de tapa per fora⁸⁵.

Els familiars de les presoneres faran arribar un comunicat al Secretari d'Estat d'Irlanda del Nord, H. Atkins, en el qual denuncien els fets del 7 de febrer i les condicions en què es troben les presoneres des d'aleshores. El comunicat data de 28 de maig de 1980. Després de denunciar l'atac rebut pels guardes, denuncien que des del 7 fins al 12 de febrer se'ls va negar l'accés als lavabos i posteriorment se les tanca a la cel·la 23 hores diàries:

We recognise that the means of protest available to our daughters were limited and that they were forced on to a no-wash protest by deliberate escalation of punishments which reached the final straw in physical beatings by men. This is not tolerable to Catholic people. All members of the families of these girls have been personally insulted and injured by the cruel, inhuman and degrading attacks on their sisters and daughters."⁸⁶

La resposta a la carta serà el 17 de juny:

I have written to you on a number of occasions answering these familiar allegations about the protest action at Armagh. I do not think it serves any useful purpose for me to go over the ground again. I would say, as I have before, that there is no foundation for the claim that the women were "forced" on to their dirty protest.⁸⁷

83 Entrevista personal realitzada el 28/06/2013. Traducció de l'autora.

84 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*.

85 Entrevista personal realitzada el 27/06/2013. Traducció de l'autora.

86 Maguire, F. (1980). Letter from F. Maguire, then Independent MP for Fermanagh and South Tyrone, to H. Atkins, then Secretary of State for Northern Ireland, including a statement from families of women protesting in Armagh Prison, (28 May 1980), [PRONI Public Records NIO/12/176; 3 pages], Belfast: PRONI.

87 Alison, M. (1980). 'Letter from M. Alison, then Minister of State at the Northern Ireland Office (NIO), to F. Maguire, then Independent MP for Fermanagh and South Tyrone, (17 June 1980). [PRONI Public Records NIO/12/176; 1 page], Belfast: PRONI.

Els familiars enviarien desenes de cartes i intentaran fer de mitjancers perquè les dones abandonin la *no-wash protest*. Fan referència que, per als catòlics, el fet que les noies siguin pegades per homes és intolerable i, un cop les presoneres endeguen la protesta, les condicions físiques en les quals es trobaran les dones feriran l'orgull de les famílies i les comunitats.

La NIO declararà quatre dies després de l'atac que "la majoria de dones" de la presó es renten i que les afirmacions que les dones han estat "forçades a la *no-wash*" són una invenció. Se'ls permetrà sortir de la cel·la i accedir a les dutxes cada matí, menjar i fer el temps d'exercici diari⁸⁸.

El parlamentari a Westminster per Fermanagh, Frank Maguire, escriurà al secretari d'Estat per reclamar una investigació pública per les accions del 7 de febrer. Rebrà la resposta de Michael Alison, el ministre responsable de presons, amb data de 25 de febrer:

A full investigation of recent events at Armagh Prison has already been carried out by the Governor of the Prison. I am satisfied that there is no question of any prisoners having been attacked by staff, or having been denied access to toilets. I can see no justification for holding any form of Public Enquiry⁸⁹.

2.4.3.2. Les noves condicions sota la *no-wash protest*

A partir del 7 de febrer, les condicions de vida canviaran radicalment: la cel·la estarà tancada 23 hores al dia. Durant 13 mesos, un total de 34 dones (més tard disminuiran a 26), la majoria per sota dels 25 anys, viuran sense sortir de les cel·les per a res. Conviuran amb la seva pròpia orina, excrements i sang menstrual confinades a les cel·les durant 23 hores al dia, sense cap element mobiliari amb excepció del llit i sense llum natural⁹⁰.

Com que les finestres estaven tapiades, les presoneres hauran de buidar els orinals per l'espill i per sota de la porta de la cel·la. Els excrements hauran d'escampar-se a la paret de la pròpia cel·la, com feien els homes des de 1978.

88 *Belfast Telegraph*, 14 February 1980 a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*.

89 COOGAN, T. P. (2002). *On the blanket*. P. 134.

90 ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence*; COOGAN, T. P. (2002). *On the blanket*; CORCORAN, M. (2006). *Out of order*; D'ARCY, M. (1981) *Tell Them Everything*; DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*; D. A. (2011). *In the footsteps of Anne*; ENGLISH, R. (2008). *Irish freedom*; FAIRWEATHER, E., MCDONOUGH, R., & MCFADYEAN, M. (1984). *Only the rivers run free*; LOUGHRAN, C. (1986). "Armagh and feminist strategy: Campaigns around republican women prisoners in Armagh jail". *Feminist Review*, (23), 59-79; McCAFFERTY, N. (1981). *The Armagh women*. Dublin: Co-op Books; McINTOSH, G., & URQUHART, D. (ed.). (2010). *Irish women at war*; MURRAY, R. (1998). *Hard time*; O'KEEFE, T. (2006). *Menstrual blood as a weapon of resistance*; PICKERING, S. (2002). *Women, policing and resistance in Northern Ireland*; WARD, M. (1983). *Unmanageable revolutionaries*; WEINSTEIN, L. (2006). "The significance of the Armagh dirty protest". *Éire-Ireland*, 41(3), p. 11-41.

Per a tenir més espai, decidiran empaquetar tota la roba que no necessiten i donar-la als familiars. Decidiran canviar-se de roba un cop cada tres mesos⁹¹.

Síle Darragh apunta: “And there we stayed, in semidarkness and surrounded by our own filth, for a year”⁹². Explica la duresa de sobreviure en aquestes condicions i els vòmits constants dels primers dies. Afegeix que la mesquinesa de les guardes les porta a dur-los cada vegada menys menjar i cada vegada més fred. Rose Callaghan, una presonera de 20 anys del barri nacionalista de Short Strand de Belfast, parla també sobre el primer dia:

I remember the first day, I'll never forget it, that I had to put my waste on the wall after they boarded up the windows. I was actually physically sick because I didn't realize how you had to steel yourself to do that⁹³.

Les condicions en les quals es troben les dones es poden copsar en aquest comunicat extret de la presó de manera clandestina per una de les presoneres:

We have been here on 'A' wing since de 15th of February, and conditions have rapidly deteriorated. We are on a 23 hour look up and are living in cells completely covered with excreta... After three months of living under inhuman conditions, surrounded by our own excreta and denied basic human rights, we are suffering considerably. Our bodies are encrusted with dirt, our hair is matted and greasy to the touch, and the smell emanating from our bodies is really disgusting. To lie in a cell smeared with excreta is hideous experience, but we have to endure it. It is either this or accept the label 'criminals' and none of us here on this protest are criminals. We are prisoners of war, gaoled for political acts and firm in the knowledge that what we are fighting for is just. Our cells are dark and dreary and the fact that there are boards on the windows does not help. As a result of this, no daylight enters our cells and we have to keep the electric lights on. Very little air gets in either, so there is no way to dissapate [sic] the stench that assails us. We have one hour of exercise each day, one hour fresh air, a chance to stretch our legs and to see the sky. This may not sound like much, but to us it is the high point of our day. Not only do we get out of our cell but we also see nine of our comrades. The same nine girls each time, but at least we have some contact with each other.⁹⁴

91 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*; D. A.. (2011). *In the footsteps of Anne*.

92 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*. P. 68

93 FAIRWEATHER, E.; MCDONOUGH, R., & MCFADYEAN, M. (1984). *Only the rivers run free: Northern Ireland: The women's war*. London: Pluto Press. a WEINSTEIN, L. (2006). The significance of the Armagh dirty protest. *Éire-Ireland*, 41(3), 11-41.

94 Comunicat oficial, signat per Anna Freil, 'A' Wing Armagh prison, May 1980 a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*. P. 39

Un dels principals arguments de les presoneres per a justificar que ha estat l'Estat el que les ha empès a unir-se a la protesta és que els antiavalots que desenvoluparan l'atac han estat portats directament des de la presó d'homes, són molt més violents que els d'Armagh i consideren que l'Estat és conscient que aquest atac comportarà aldarulls. A més, les cel·les de les dones podien haver estat escorcollades fàcilment mentre aquestes es trobaven a missa o al pati.

But there seems to have been some planning put into the choice of methods of heavy – handedness. All the prisoners in the other wings were locked in just before 12'00 that day and all social workers and ministers of religion sent off the premises⁹⁵.

Una de les presoneres afirma de manera taxativa:

Quan veus entrar guardes homes imagines que venen de Lonk Kesh. Quan veus que aquests guardes van armats amb cascs i escuts que els cobreixen tot el cos, entens que no han vingut a dialogar⁹⁶.

El 20 de febrer, com a reacció a un article publicat a l'*Irish Independent* on s'afirma que la protesta ha estat planejada per agreujar les condicions internes de la presó, el ministre de presons, Michael Alison, respondrà que les dones empresonades són criminals que compleixen sentències per delictes greus i que en cap cas són presoneres polítiques:

Ms. Cahill refers to the prisoners being “detained for political offences”. All those women she refers have been sentenced to periods of imprisonment, having been found guilty in a court of law – after due trial – of serious criminal offences including murder, attempted murder, arson and explosives and firearms offences. There are no political prisoners in Northern Ireland.⁹⁷

Mentre el debat segueix fora de les presons, la vida a la presó d'Armagh continuarà amb aquestes noves condicions. Les reunions tenen gran importància en l'estructura penitenciària del moviment, ja que és on es decidiran les estratègies a desenvolupar en els canvis d'actitud del sistema penitenciari respecte a les condicions d'internament, com l'alimentació, l'exercici o el règim de visites⁹⁸. Mairéad Farrell, *officer commander*, i Síle Darragh, segona en comandament, tenen contacte directe amb el moviment republicà a l'exterior.

95 COOGAN, T. P. (2002). *On the blanket*. P. 134.

96 Entrevista personal realitzada el 28/06/2013. Traducció de l'autora.

97 COOGAN, T. P. (2002). *On the blanket*. P. 135.

98 D'ARCY, M. (1981) *Tell Them Everything*.

Durant aquest període, existirà un frec a frec constant entre les presoneres i les guardes de presó. Com explica Síle Darragh:

In the tradition of good republicans, we made life difficult for the screws⁹⁹. [...] We liked to think they were afraid¹⁰⁰.

Durant aquest període l'OC i la segona en comandament es reuniran un cop per setmana. En aquestes reunions es posaran al corrent del que passa a fora de la presó i llegiran i discutiran sobre comunicats que entren i surten de la presó de manera clandestina. Síle Darragh explica que, durant el dia, passen les hores conversant amb la companya de cel·la o amb les altres companyes cridant per la finestra. A la nit, quan es tanca la presó, comencen llargs debats sobre el paper de les dones a la societat, sobre l'eutanàsia, sobre l'impacte de les protestes a l'exterior, sobre la política irlandesa o sobre la política mundial. Mairéad Farrell els imparteix classes d'irlandès cridant a través de les parets¹⁰¹.

Durant el dia les presoneres viuen a mercè dels guardes. Poden donar-los el menjar fred, deixar-les tancades tres dies si hi ha incidents a l'exterior (per exemple algun assassinat de funcionaris de presons), o treure-les per a fer exercici sense respectar l'horari establert. Quan els obren les cel·les per sortir a fer exercici, les presoneres han de buidar l'orinal de pressa o, al tornar, es troben que les guardes els l'han buidat per sobre el llit i escampat per tota la cel·la. En definitiva, el funcionariat té l'ordre de fer la vida de les presoneres al més complicada possible i d'intentar debilitar-los la moral, tant individualment com col·lectivament. "It was their job to break us. It was our job not to let them"¹⁰².

Com a conseqüència de la seva participació en la *no-wash protest*, les dones pateixen nombroses diarrees, infeccions d'orina, caiguda de cabell i infeccions a la pell. El metge de la presó, quan les tracta, assegura que no es deu a la seva exposició a la brutícia, sinó a un estat de nervis elevats. A més, argumenta que les dones són massa febles per desafiar el Govern i els administra tranquil·litzants¹⁰³.

99 'Screws' respon al nom despectiu amb el que el moviment republicà anomena els i les guardes de presons.

100 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*. P. 76.

101 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*.

102 Ídem. P. 83.

103 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*.

2.4.3.3. *El moviment republicà vers la no-wash protest d'Armagh: una qüestió de gènere*

L'opinió pública generalitzada posarà l'accent en com d'horrible i d'incompreensible és per a la majoria de població que un grup de dones joves visquin amb els seus propis excrements, orina i sang menstrual. Aquesta opinió és sovint compartida pels homes del moviment republicà, que inclús intentaran ferventment dissuadir-les de la protesta. El germà d'una de les presoneres en protesta li diu: "Come off. It's not right for women to do this!"¹⁰⁴ El Sinn Féin fa aquestes declaracions de manera pública: "Don't do that. It's easier on men"¹⁰⁵. Les presoneres estan convençudes que el problema que porta els homes a oposar-se a la seva protesta és la menstruació, no en poden parlar obertament i en fa més complicada la justificació teòrica per al moviment:

They didn't want us on dirty protest because of our periods. They didn't say that; they said that we are women, that we were different. But we knew it was because of our periods. These were men who had killed, had been imprisoned and they couldn't say the word 'period'!¹⁰⁶

Cal entendre aquestes declaracions en el context irlandès, on el discurs catòlic conservador, tant al nord com al sud, ha convertit la sexualitat en un tema tabú. No existeix cap tipus d'educació sexual i el tema és sempre obviat socialment i familiarment. Les preses són gairebé adolescents i s'han criat en un ambient estrictament catòlic. Els constants escorcolls dels seus cossos, l'obligatorietat de despullar-se i els maltractaments físics els semblen la situació més degradant possible com a dones.

A principis de la dècada de 1980, l'actitud republicana vers el paper de les dones començava a canviar. El republicanisme era dominat majoritàriament per homes, però el conservadorisme catòlic que imperava en les estructures armades i polítiques estava en procés de modernització cap a un moviment més progressista enfocat al socialisme. El canvi es produirà de la mà de la branca política del moviment republicà, el Sinn Féin, que començarà a teoritzar de manera explícita en termes polítics, econòmics i socials. Part d'aquest procés implica la integració conscient de les dones en la maquinària del partit polític i de l'estructura militar. Tot i així, fins a mitjans de la dècada de 1990, la branca militar continuarà essent la dominant del moviment i demostrada en l'actitud vers l'entrada en la protesta de les dones d'Armagh, que reflecteix aquest conservadorisme.

104 ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence: Women, nationalism, and political subjectivity in Northern Ireland*. New Jersey: Princeton University Press. P. 127.

105 Ídem.

106 Ídem.

A diferència dels homes, per a les presoneres la subjectivitat de la protesta estarà dins les permutacions de gènere i de diferència sexual. Després de ser vexades i colpejades, necessitaran una manera de resistir-se. La *no-wash protest* d'Armagh va tenir motivacions polítiques, però també un gran nivell de motivació personal. Totes les presoneres coincidiran que la moral els incrementarà molt un cop començada la protesta¹⁰⁷.

Les constants humiliacions a la presó són una simple extensió del que es podria denominar politització del cos femení per part de les forces de l'Estat britànic¹⁰⁸. L'assetjament sexual a les dones és, en efecte, extens i sistemàtic als barris nacionalistes, àrees considerades hostils vers les forces de seguretat. Pel carrer els homes són aturats i interrogats; les dones són, a més, víctimes de constants comentaris sexuals¹⁰⁹. L'Association for Legal Justice, una organització independent pro drets humans formada a Irlanda el 1971, recull milers de declaracions que al·ludien a les intimidacions de naturalesa sexual per part de policies i militars.

La possibilitat d'una demanda legal satisfactòria contra la Royal Ulster Constabulary¹¹⁰ (RUC) o l'exèrcit britànic per assetjament sexual és impossible al nord d'Irlanda, ja que el sistema judicial actua al servei de la policia i no com a òrgan independent¹¹¹.

A les presoneres republicanes, la *no-wash protest* els resultarà duríssima, però els dona quelcom amb què lluitar. Representa una nova forma de violència política, una manera d'utilitzar els cossos com a arma política que les fa sentir lluitadores¹¹². La protesta representa, tant per a les dones d'Armagh com per als homes de Long Kesh, "the hate, rage and pain"¹¹³.

La relació entre el cos i les protestes és molt significativa. Els cossos són poderosos espais de resistència¹¹⁴. Enlloc la intersecció entre repressió i resistència és més evident que en la *no-wash protest* dels presoners republicans¹¹⁵.

La protesta d'Armagh origina un conjunt de significats que desafien uns models de gènere molt arrelats en la cultura nacionalista i s'assenta un movi-

107 D. A. (2011). *In the footsteps of Anne*.

108 ARETXAGA, B. (2001). "The sexual games of the body politic: Fantasy and state violence in Northern Ireland". *Culture, Medicine and Psychiatry*, 25(1), 1-27; KELLY, L. (2000). "Wars against women: Sexual violence, sexual politics and the militarised state". *States of Conflict: Gender, Violence and Resistance*, 45-65.

109 ARETXAGA, B. (1995). "Dirty protest: Symbolic over determination and gender in Northern Ireland ethnic violence". *Ethos*, 23(2), 123-148.

110 Policia d'Irlanda del Nord, coneguda per la brutalitat amb què tracta la població nacionalista.

111 ENGLISH, R. (2008). *Irish freedom*.

112 O'KEEFE, T. (2006). "Menstrual blood as a weapon of resistance".

113 ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence*. P. 136

114 O'KEEFE, T. (2006). "Menstrual blood as a weapon of resistance".

115 O'KEEFE, T. (2012) "Power, Body Politics and Dirty Protest" a Seminar series on Jailers, prisons and prisoners. Warnings against the escalation of abuse of power (Lisboa 2012).

ment per la transformació social i personal. La imatge de la sang menstrual a les parets esdevindrà un símbol complex de la diferència sexual que forçarà una discussió pública sobre les polítiques de gènere al nord d'Irlanda. La participació de les dones en la *no-wash protest* serveix per fer més explícita, en termes generals, la naturalesa de gènere del conflicte en si mateix¹¹⁶.

La comunitat nacionalista, en general, considera la protesta d'homes i dones diferent, i coincideix que les dones pateixen molt més. És precisament aquesta diferència el que les dones d'Armagh intenten eliminar unint-se a la protesta¹¹⁷.

Durant la dècada de 1970 les dones havien demanat ser membres de l'IRA directament i no del Cumann na mBann¹¹⁸ amb l'objectiu d'avançar en la igualtat de sexes dins del moviment republicà. És també perseguint aquest objectiu que les dones d'Armagh s'uneixen a la protesta. Però apareix un element diferenciador que se'ls gira en contra, la menstruació. En una societat en què les funcions reproductives de les dones estan governades per estrictes codis secrets, l'ús de la sang menstrual en una protesta pública és molt impac-tant tant per al personal de la presó com per a la societat en general. Decorar les parets de les cel·les amb sang menstrual serà un cop d'efecte que suposarà l'apoderament i la presa de control dels propis cossos per a desafiar el sistema penitenciari¹¹⁹. Quan les dones republicanes fan visible la seva sang menstrual, el cos republicà femení serà transformat en un lloc de resistència, en lloc d'un objecte de disciplina i normalització¹²⁰.

En un entorn majoritàriament conservador vers el paper adequat de les dones, la *no-wash protest* sovint és vista com un pas més enllà del que s'espera d'una dona *voluntària* de l'IRA perquè, en aquest cas, no actua segons el model tradicional de les dones republicanes. És permisible que una dona s'uneixi i faci accions al Relatives Action Committee¹²¹ perquè allà dona suport al seu fill o al seu marit. És també acceptable, en part, que una dona dispari armes i posi bombes. Però no són acceptables formes d'activisme que revelin aspectes de la sexualitat de les dones perquè fer-ho és inapropiat¹²².

116 Ídem.

117 ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence*.

118 Organització que neix el 1914 dins dels Voluntaris Irlandesos (*Irish Volunteers*, futur Exèrcit Republicà Irlandès). Les dones creen la seva pròpia organització per denunciar el tracte desigual que reben dins de l'organització.

119 O'KEEFE, T. (2006). "Menstrual blood as a weapon of resistance".

120 DAVIS, K. (1995). *Reshaping the Female Body. The Dilemma of Cosmetic Surgery*. New York and London: Routledge a O'KEEFE, T. (2006). *Menstrual blood as a weapon of resistance*. P. 546.

121 Organització de suport als presoners i a les presonereres republicanes.

122 ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence*.

La sang menstrual agreuja la situació, ja que aquestes dones fan pública una cosa que, en la ment de la majoria de la població, hauria d'haver estat invisible. Aquest pensament porta les 30 dones d'Armagh a ser considerades més repugnants que els 400 homes de Long Kesh¹²³. El periodista Coogan, en una visita a la presó durant aquest període, afirma:

I was taken to inspect "A" wing where the Dirty Protest is in full swing. This was sickening and appalling. Tissues, slops, consisting of tea and urine, some faeces, and clots of blood —obviously the detritus of menstruation— lay in the corridor between the two rows of cells... I found the smell in the girl's cells far worse than at Long Kesh, and several times found myself having to control feelings of nausea.¹²⁴

La sang menstrual serà considerada l'última classe de brutícia i els guardes de la presó no volen entrar a les cel·les sota cap circumstància. Això blindarà les dones i les protegirà del guardes. Com remarca una de les presoneres:

They didn't like to touch you during the Dirty Protest... so that became our little weapon¹²⁵.

El personal penitenciari considera el material sanitari un privilegi, per tant limitarà l'accés a compreses i tampons per part de les presoneres. Podran disposar d'una caixa al mes, però sovint serà insuficient. La presonera Liz Lagrua, l'any 1981, ho descriu així:

They know we wear them [compress] even when not menstruating to provide some protection against our knickers or jeans and avoid disease, but even so they restrict us to two package a month. That's the kind of thing that freaks you out about them and about the doctor. A few extra towels a month would help to combat the risk of infection. But no. Criminalisation and sanitary towels go together. Criminal means clean. Political means dirty, they try to tell us¹²⁶.

La *no-wash protest* aprofita els tabús al voltant dels cossos i la intromissió pública i privada sobre l'actuació i el que és propi per al cos per a donar veu als cossos més marginals¹²⁷, els de les presoneres republicanes.

Les presoneres republicanes no consideren que la protesta s'endegui per disminuir les diferències per raons de gènere ni per lluitar-hi en contra. Per

123 Ídem.

124 COOGAN, T. P. (2002). *On the blanket*. P. 215-216.

125 ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence*. P.136.

126 MCCAFFERTY, N. (1981). *The Armagh women*. Dublin: Co-op Books. P. 13.

127 O'KEEFE, T. (2012) "Power, Body Politics and Dirty Protest".

a elles, la seva protesta no serà diferent de la dels homes: estan en la mateixa lluita que els seus companys pel reconeixement de presoners i presoneres polítiques.

Érem presoneres polítiques i volíem ser tractades així. Des de fora no es volia que les dones hi anessin, però van ser forçades i es va prendre la decisió. Les dones no eren criminals, i és una cosa molt important quan estàs a la presó per qüestions polítiques. El que volíem era recuperar l'estatus.¹²⁸

Les dones repetiran constantment que elles estan en protesta per les mateixes raons que els homes, per l'estatus polític. La reafirmació rotunda que els presoners i les presoneres eren un mateix grup de persones s'entén com un intent de contrarestar la invisibilitat de les dones sota el focus d'atenció que reben els homes. Aquesta invisibilitat serà en part conseqüència del fet que les dones no hagin de portar uniforme penitenciari, i per tant no faci tants anys que estan en condicions lamentables com els homes des que van endegar la *blanket protest* el 1976. Aquesta diferència des del principi de les protestes facilitarà la invisibilitat política de les dones. En aquest sentit, la *no-wash* es convertirà en una oportunitat per a les presoneres d'erradicar la diferència de gènere introduïda per la institució penitenciària que provocava gran part de la seva invisibilitat. Malauradament, apareixerà la menstruació, que posarà de manifest les contradiccions que envoltaven el procés i en canviarà el significat¹²⁹. Es visibilitzarà una diferència que les dones havien eliminat de les altres facetes de la seva vida política. Mentre que els cossos de les dones, quan són part de l'IRA al carrer, es dessexualitzen i amb l'entrada a la *no-wash protest* es desfeminitzen, l'elevat nivell d'exposició d'un element com la sang menstrual transformarà aquest procés i convertirà els cossos asexuals de les "nenes" en cossos sexualitzats de dones¹³⁰.

La menstruació, com a signe elemental de la condició de dona, també marca la vulnerabilitat social de les dones¹³¹. En aquest nivell de representació esdevé una metonímia que uneix el sexe i la maternitat, un signe de la naturalesa perillosa no controlada de "la carn"¹³². És una substància tabú i contaminant que ha de ser omesa dels discursos. El context de les detencions és una mena de sabotatge al cos de les dones. En un relat curt escrit després del seu

128 Entrevista personal realitzada el 02/07/2013. Traducció de l'autora.

129 LEWIN, E. (2009). *Feminist anthropology: A reader*. Oxford: Blackwell Publishing.

130 Ídem.

131 ARETXAGA, B. (1995). "Dirty protest: Symbolic over determination and gender in Northern Ireland ethnic violence." *Ethos*, 23(2), 123-148.

132 WARNER, M. (1983) *Alone of all her sex: the myth and the cult of the Virgin Mary*. New York: Vintage a ARETXAGA, B. (1995). "Dirty protest".

arrest, una presonera republicana descriu aquest fet. En el relat, titulat “A Curse”, una jove és arrestada i durant els interrogatoris li ve la regla:

“I’ve taken my period” she said simply. “I need some sanitary napkins and a wash.” He looked at her with disgust. “Have you no shame? I’ve been married twenty years and my wife wouldn’t mention things like that.” What is the colour of shame? All she could see was red as it trickled down her legs.¹³³

Així, la menstruació esdevé un símbol que introdueix aquest patiment dins dels marges de “l’espai del que només pot succeir a una dona”¹³⁴. Com que aquest espai havia estat silenciats per la lògica cultural del nacionalisme, les tensions entre els diferents posicionaments polítics respecte a això estaven forçades a aparèixer.

Tot i que les protestes dels presoners i les presoneres són un tema freqüent en l’anàlisi del conflicte, el rol que juga la menstruació com a concepte en els records de la protesta és estranyament discutit i analitzat. És un fet amagat en la història dels *Troubles*, no gaire diferent del que s’ha fet amb la contribució de les dones a la lluita armada republicana en general¹³⁵.

2.4.3.4. Reaccions de les organitzacions feministes vers la no-wash protest

El moviment feminista va desenvolupar-se a Irlanda del Nord estretament vinculat al seu posicionament vers la *no-wash protest* de les presoneres d’Armagh¹³⁶. El principal corrent feminista al nord va ser molt crític amb el moviment republicà dominat pels homes, perquè el seu ús de la violència, deien, dividia les dones. Al capdavant d’aquest corrent es trobaven les dones del Moviment del Nord d’Irlanda pels Drets de les Dones (*Northern Ireland Women’s Rights Movement*, NIWRM), una organització fundada el 1975 molt crítica amb el nacionalisme en general i amb el republicanisme en particular. El NIWRM no donarà suport a les dones republicanes en protesta i fonamenta la decisió en el fet que aquestes dones actuaven únicament a imitació dels homes republicans. Altres grups de dones, com el Grup Socialista de les Dones

133 ARETXAGA, B. (1995). “Dirty protest”. P. 143.

134 SPIVAK, GAYATRI. CHAKRAVOTY (1988). *In Other Worlds: Essays in Cultural Politics*. P. 179-196. New York: Routledge, a ARETXAGA, B. (1995). “Dirty protest” P. 145.

135 O’KEEFE, T. (2006). “Menstrual blood as a weapon of resistance”.

136 EVASON, E. (1991). *Against the grain: The contemporary women’s movement in Northern Ireland*. Dublin: Attic Press; LOUGHRAN, C. (1986). “Armagh and feminist strategy: Campaigns around republican women prisoners in Armagh jail”, *Feminist Review* 23, p. 59-79; ROULSTON, C. (1989). “Women on the margin: the women’s movement in Northern Ireland, 1973-1988”, *Science & Society*, 53(2), 219-236; WARD, M. (ed.) (1987). *A difficult, dangerous honesty: 10 years of feminism in Northern Ireland - A Discussion*. Belfast; WARD, M. (1992). “Feminism and nationalism in Ireland: can we learn from history?”, *Journal of Gender Studies*, 1(4), p. 492-499.

(*Socialist Women's Group*) o el Col·lectiu de les Dones de Belfast (*Belfast Women's Collective*), desapareixeran davant la seva incapacitat de posicionar-se en el que significava la *no-wash protest* i el grau de suport que havien d'oferir a les presoneres en protesta. S'obriran amplis debats interns en les organitzacions al voltant de les presoners. Donar-los suport, per a elles, suposava estar d'acord amb els ideals republicans, entre d'altres l'ús de la violència.

Per altra banda, el moviment republicà no serà menys hostil vers el moviment feminista, que simplement titllarà de probritànic per a descartar-lo. No és fals que les protestes de les dones puguin ser considerades mimetismes de les dels homes, però aquestes tenien importants implicacions polítiques¹³⁷. El mimetisme no suposa una simple repetició sinó una apropiació que comporta una redefinició de la protesta en si mateixa¹³⁸ i és en aquesta línia que s'ha d'analitzar la *no-wash* de les dones.

Quan les dones havien demanat entrar a formar part de l'IRA, rebutjant haver de formar part del Cumann na mBan, criticaven un sistema jeràrquic al voltant de les diferències de gènere que les posicionava en una organització subsidiària de l'organització principal. Això va implicar canvis en tot el sistema. Quan s'apropien la *no-wash*, les dones negaran les diferències de gènere, emfatitzant el fet que la seva lluita és la mateixa que la dels homes. Però aquest intent de fugir d'un context de gènere es veurà truncat per l'aparició d'un element de diferència sexual, la menstruació. Per tant, l'apropriació mimètica va implicar un procés de reescriptura de la història de resistència a les presons, una reformulació que defineix la condició femenina en la seva forma més transgressora. A la vegada va suposar una refiguració d'aquesta condició en la mesura que no era un fet essencial de les dones sinó un fet inseparable de la condició de classe i origen¹³⁹.

El punt d'inflexió serà la publicació d'un article de McCafferty que posarà sobre la taula el que la majoria de la població d'Irlanda del Nord es negava a sentir i a considerar: que existia un patiment específic de les dones estretament vinculat, però no només reduït, a l'opressió exercida pels britànics en el seu procés de colonització.

In the present situation of confrontation and hostility that exists in Armagh Jail, it would be fair to assume that the relationship between the women prisoners and the men charged with responsibility for

137 ARETXAGA, B. (1995). "Dirty protest".

138 CORNELL, D. (1991). "Sexual difference, the feminine, and equivalency: A critique of MacKinnon's toward a feminist theory of the state". *Yale Law Journal*, 100, 2247.

139 ARETXAGA, B. (1995). "Dirty protest"; ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence*; O'KEEFE, T. (2006). "Menstrual blood as a weapon of resistance".

them is not such as to allay anxiety about the bodily health of the women. What business, if any, is it of ours? The choice for feminists on the matter of Armagh Jail are clear cut. We can ignore these women or we can express concern about them.¹⁴⁰

L'article tindrà molt ressò tant entre organitzacions feministes com en la societat irlandesa. Les funcions del cos femení no eren una qüestió tractada públicament i impressionarà molt les comunitats. S'obrirà un debat al diari a partir de les cartes en suport o en contra de les presoneres que posarà les dones d'Armagh a l'epicentre del debat.

L'article, doncs, generarà debat al voltant de les qüestions de les dones al nord d'Irlanda i les verbalitzarà per primera vegada i de manera més important. A partir d'aquest moment, les presoneres començaran a fer explícita la seva diferència transformant les conseqüències físiques de la seva participació en la protesta en una crítica al feminisme per la seva incapacitat de recolzar-les¹⁴¹.

Davant el posicionament de la NIWRM que la protesta d'Armagh no era una qüestió feminista, les presoneres publicaran un article al diari en què respondran davant d'aquest fet i reclamaran una redefinició del feminisme:

It is our belief that not only is our plight a feminist issue, but a very fundamental social and human issue. It is a feminist issue in so far as we are women, and the network of this jail is completely geared to male domination. The governor, the assistant governor, and the doctor are all males. We are subject to physical and mental abuse from male guards who patrol our wing daily, continually peeping into our cells. If this is not a feminist issue then we feel that the word feminist needs to be redefined.¹⁴²

Començarà un debat en què nacionalistes i feministes conclouran que ambdues ideologies són sovint molt excloents de la resta de moviments. El moviment republicà, mesos després, redactarà un document a favor dels drets de les dones i obrirà un centre de dones a Belfast el 1982 davant l'oposició de molts dels homes de la comunitat. El centre donarà suport a les dones en aspectes com el divorci, les violacions o la violència domèstica. Una de les dones del moviment destacarà:

There were battered women, incest, rape, appalling poverty. We had been too busy with the war and didn't realize until the Women's Centre that all these problems were there too¹⁴³.

140 McCAFFERTY, N. "It is my belief that Armagh is a feminist issue", *Irish Times*, 17 de juny de 1980.

141 ARETXAGA, B. (1995). "Dirty protest".

142 LOUGHRAN, C. (1986). "Armagh and feminist strategy", p. 71.

143 ARETXAGA, B. (1995). "Dirty protest".

El problema per bastir un feminisme al voltant del nacionalisme és que, igual que la resta de nacionalismes postcolonials, el nacionalisme irlandès continua utilitzant un discurs de gènere per avançar en reivindicacions polítiques. Les nacionalistes feministes del nord d'Irlanda continuaran en una disputa interna permanent entre les posicions antiimperialistes i les feministes, i ambdues les exclouen. Serà precisament aquest debat el que obrirà noves perspectives crítiques al nord d'Irlanda¹⁴⁴.

2.4.3.5. Ressonància mediàtica i interpretacions de la *no-wash protest* d'Armagh

Les protestes atrauran l'atenció internacional sobre la situació dels presoners, provocaran forts debats públics i ajudaran a mobilitzar la comunitat republicana en un moment que esdevindrà clau per al moviment¹⁴⁵. Ajudarà a construir el republicanisme del futur, en base a un suport social organitzat en favor del moviment i a través dels presoners i les presoneres i la seva demanda d'estatus polític.

La *no-wash protest* d'Armagh serà breument comentada pels periodistes, i apareixerà normalment com un apèndix de la protesta dels homes. Abans de 1979, la difícil situació de les dones d'Armagh havia suscitat pocs esforços polítics. El gran nombre de presos homes (per sobre de quatre-cents), la llarga durada de la seva protesta i la brutalitat de les condicions en què es trobaven guanyarà l'atenció de tots els mitjans i del moviment republicà.

Per a algunes autores, la *no-wash protest* ha estat un símbol de la història colonial entre Gran Bretanya i Irlanda i ha representat el rebuig a la missió civilitzadora del colonialisme britànic¹⁴⁶.

La protesta servirà també per fer pública la qüestió de la violència penitenciària. Tot i que organismes com Amnistia Internacional declarés la protesta com a "autoimposada", el reconeixement de les brutalitats exercides vers els presoners i les presoneres republicans i les seves condicions de vida forçarà discussions en l'àmbit internacional.

El nivell de resistència de la protesta també posarà en relleu la difícil situació dels presoners i les presoneres republicans i provocarà que oficialment i extraoficialment sigui vista com una forma legítima de protesta contra l'ordre penitenciari establert¹⁴⁷. Un funcionari de presons entrevistat uns anys després de les protestes declarava:

144 Ídem.

145 O'KEEFE, T. (2012). "Power, Body Politics and Dirty Protest".

146 Ídem.

147 Ídem.

At first we thought they were dirty animals. The stench was incredible. Our stomachs turned when we went near the cells and we couldn't understand how anyone could live in such filth. But eventually there was some grudging respect for those on the protest. They were incredibly determined. I didn't agree with what they were doing but you had to admire them for sticking it out. At first I thought it would only last a few days, or a week or two at the most, but they kept going for years and then queued up to give their lives. I don't think I would have been able to do it, no matter what the cause¹⁴⁸.

Cal preguntar-se com una persona decideix involucrar-se en aquest tipus de protesta on s'imposa a ell o a ella mateixa condicions de vida molt pitjors de les que, a priori, pateix ja d'entrada en el centre penitenciari. La resposta es trobaria en els grans esforços fets pel sistema penitenciari per, de manera oficial i extraoficial, deshumanitzar i subjugar les presoneres i els presoners en un esforç d'obligar-los a conformar-se amb les normes existents a la presó¹⁴⁹.

Foucault identifica tres tècniques de poder penal dominant que actuen en els cossos dels presoners¹⁵⁰:

- Poders sobirans que es dirigeixen al cos a través de la promulgació de càstigs corporals.
- Poders disciplinaris que regulen el cos dins les esferes legítimes de la conducta.
- Poders judicials que incorporen als individus en l'ordre representacional o simbòlic de la pena.

En la penologia feminista es reconeix un càstig continu en el sistema de justícia penal que reuneix models de control de les dones en els sistemes judicials, socials i penals a través de diverses pràctiques institucionalitzades malintencionades¹⁵¹.

In this context, the controls that women are subjected to in prison establish a continuum which ranges from the 'penal hammer' of legally sanctioned coercion, such as handcuffing and strip searching, to the 'bureaucratic screw' of procedural subordination.¹⁵²

Com exemplifica una de les presoneres:

148 RYDER, C. (2000). *Inside The Maze: The Untold Story of the Northern Ireland Prison Service*. Methuen, a O'KEEFE, T. (2012) "Power, Body Politics and Dirty Protest". P. 7.

149 BORDIEU, P. (2003). *La dominación masculina*. Barcelona: Anagrama; O'KEEFE, T. (2012) "Power, Body Politics and Dirty Protest".

150 FOUCAULT, M. (1991), *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin Books, a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*.

151 CARLEN, P. (1998). *Sledgehammer*, a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*.

152 CORCORAN, M. (2006). *Out of order*. P. 105.

A la presó tot està pensat per trencar el cor i la moral de les dones. La moral és una cosa molt important a la presó, així que treballàvem molt i molt dur per mantenir la moral de les dones sempre alta. Participar en les protestes i resistir era l'única manera de combatre el seu intent de trencar el nostre esperit¹⁵³.

2.4.4. La primera vaga de fam, octubre-desembre de 1980

La situació a les presons arribarà a un punt mort en què el Govern britànic no cessarà en la seva política de criminalització i els presoners i les presoneres no cessaran en les seves protestes. El moviment republicà, tant dins com fora de la presó, pretén aprofitar el cop moral que suposa la situació a les presons per a forçar al Govern britànic a establir negociacions. A més, els presoners i les presoneres republicans són conscients de l'estancament de la situació i assumeixen que cal donar un cop d'efecte¹⁵⁴.

Com s'ha dit, els presoners i les presoneres entenen la vaga de fam com l'últim recurs al seu abast capaç de pressionar el Govern britànic a la negociació. Ni les protestes endegades fins a aquest moment faran canviar el posicionament del Govern britànic, ni aquest aconseguirà, mitjançant la repressió, que els interns i les internes abandonin la seva lluita en defensa de l'estatus polític¹⁵⁵.

A principis de 1980 Mairéad Farrell i Brendan Hughes, OC d'Armagh i Long Kesh respectivament, s'envien comunicats constants on valoren les possibles conseqüències que tindria una vaga de fam i els efectes que les morts per vaga de fam podrien provocar tant en la seva comunitat com en la comunitat internacional¹⁵⁶.

Després de molts debats entre la direcció del moviment republicà a l'exterior de les presons i a l'interior, s'assumirà l'estratègia d'endegar aquesta protesta com a única opció per a desencallar la situació.

A la presó d'Armagh, totes les dones republicanes es presentaran voluntàries per a participar en aquesta vaga de fam. Mairéad Farrel i Síle Darragh, OC i segona en comandament, decidiran en última instància les tres dones que la duran a terme: Mairéad Farrell, Mary Doyle i Margaret Nugent.

153 Entrevista personal realitzada el 27/06/2013. Traducció de l'autora.

154 D. A. (2006). *Nor Meekly Serve My Time. The H-Block Struggle 1976 - 1981*. Belfast: Beyond the Pale; McKEOWN, L. (2001). *Out of Time: Irish Republican Prisoners Long Kesh, 1972- 000*. Belfast: Beyond the Pale.

155 D. A. (2006). *Nor Meekly Serve My Time*; BERESFORD, D. (1997). *Ten men dead*.

156 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*.

Així, el 27 d'octubre de 1980 començarà una vaga de fam a la presó per a homes de Long Kesh amb l'objectiu de pressionar al Govern de Margaret Thatcher, elegida primera ministra el 1979, perquè concedeixi de nou l'estatus de presoner o presonera polític. Començaran la vaga set homes: Brendan Hughes, Leo Green, Raymond McCartney, Tom McFeely, Tommy McKearney, Séan McKenna i John Nixon. L'1 de desembre Mairéad Farrell, Mary Doyle i Margaret Nugent, a la presó per a dones, s'uniran a la vaga de fam.

Per tal que les campanyes siguin més clares i concretes de cara a les comunitats, als mitjans i també per al Govern britànic, el restabliment de l'estatus de presoner o presonera polític es resumirà en cinc demandes:

- Dret a dur la pròpia roba de persones civils
- Dret a la lliure associació dins d'un mateix bloc de cel·les
- Dret a no fer treball penitenciari
- Dret a instal·lacions educatives i recreatives
- Restauració de la remissió de condemna perduda pel temps passat en protesta

El manifest d'inici de la vaga a la presó per a homes de Long Kesh cridarà els republicans a expressar el seu suport a les demandes:

We call on the Irish people to lend us their support for our just demands and we are confident that this support will be very much in evidence in the coming days. We call on all solidarity and support groups to intensify their efforts.¹⁵⁷

En una entrevista posterior al seu alliberament, Mairéad Farrell explicarà que la decisió de les dones d'unir-se a la vaga de fam es va prendre, en part, per la necessitat de crear un focus addicional de pressió a les autoritats britàniques. Així, consideraran primordial el "risc calculat" de l'efecte que la mort d'una dona podria provocar com a pressió afegida per al Govern britànic¹⁵⁸.

La direcció de l'IRA fora de la presó s'oposarà que les dones d'Armagh participin a la vaga de fam. Abans d'unir-s'hi, havien establert plans d'acció amb els presoners de Long Kesh per a dur a terme la vaga de fam de manera coordinada en ambdues presons. Mairéad Farrell escriu a Bobby Sands¹⁵⁹, comandant a la presó de *Long Kesh*, argumentant que les dones han arribat a la

157 Manifest dels presoners republicans a Long Kesh, a l'inici de la vaga de fam de 1980 a ROSS, F. S. (2011). *Smashing H-block: The rise and fall of the popular campaign against criminalization, 1976-1982*. Liverpool: Liverpool University Press. P. 92.

158 ROSS, F. S. (2011). *Smashing H-block*.

159 *Officer commander* a la presó de Long Kesh. Serà el primer presoner a morir de la vaga de fam de 1981. És autor de poemes i llibres, d'entre els quals destaca *A day in my life* (1983) que havia estat escrit en paper higiènic durant el 1979 i extret de la presó de manera clandestina.

conclusió que la *no-wash protest* és insuficient i que la participació de les dones pot introduir una pràctica addicional de grans dimensions simbòliques en la totalitat de les protestes de la presó:

As was generally expected here the Cardinal/Atkins¹⁶⁰ talks were a failure. We have been making a general assessment of the no-wash protest here to see if there is any way in which we could step up the protest for status. We all believe that something else, some other form of action is needed to ram it home to the Brits. So discussion at present is heavy.¹⁶¹

El significat de les protestes de les dones en l'intent d'assolir el seu estatus polític en l'amplitud de la campanya republicana a la presó serà conformada en un context ple de contradiccions ideològiques i de limitacions estratègiques. L'oposició a la participació en la vaga de fam per part del Consell Militar (*Army Council*) de l'exèrcit republicà estarà basada en la idea que l'augment de les protestes a Armagh diluirà l'atenció de les protestes dutes a terme a Long Kesh. A la vegada, els líders temen que la campanya de les dones sigui més fàcil de derrotar, així com que aquestes campanyes posin per davant la moral i manllevin el suport polític aconseguit per la campanya dels *Blanketmen*. Elles es mantindran fermes en la idea que la seva lluita no és en "solidaritat amb els presoners dels H-Blocks" sinó en l'autodefinició dels termes del "rebuig intransigent a deixar-se intimidar" i en "l'abandonament de la seva lluita per l'estatus polític"¹⁶².

L'actitud del Consell Militar de l'IRA cal analitzar-la en el context que la possible mort d'una dona en vaga de fam pot tenir uns efectes potentíssims, com apunta Mairéad Farrell, però també pot suposar un daltabaix impossible de justificar per al moviment. Les vagues seran un èxit en l'establiment de les condicions i les demandes també per a les presoneres en el domini públic i legitimarà el seu rol en l'estructura republicana a les presons. Portant-ho a la pràctica, existia un elevat nombre de presoneres i es podia dur a terme una campanya igual de viable que la dels homes. Les tres vaguistes, a la vegada, també estan influenciades per la necessitat de fer pujar la moral de les presoneres. Algunes d'elles, veient que la *no-wash protest* no està assolint cap dels objectius, es comencen a decantar per abandonar aquesta protesta i conformar-se amb el règim regular a la presó. Farrell, que havia assumit el comandament el

160 El cardenal Tomás O'Fiach s'havia trobat amb el secretari d'Estat, Humphrey Atkins, diverses vegades per intervenir en un possible acord entre els presoners i el Govern.

161 Comunicat oficial, signat per M. Farrell, Armagh Prison, 29 de setembre de 1980 a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*. P. 40.

162 Armagh Protest Committee press release, 27 de febrer de 1980, a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*. P. 42.

1979, i Nugent, que havia mediat amb negociadors externs durant la *no-wash protest*, consoliden meticulosament els objectius i l'impuls de la protesta d'Armagh amb els de Long Kesh¹⁶³.

Així, tal com s'ha dit, l'1 de desembre de 1980 tres dones s'uneixen a la vaga de fam. El mateix dia es publica el manifest següent, que presenta els grans eixos i motius sobre la decisió presa. Es posa èmfasi en el fet que la situació a les presons és conseqüència que l'Estat britànic hagi ignorat durant quatre anys les protestes dels republicans. A més, destaquen que la lluita per la llibertat d'Irlanda no és una lluita criminal, sinó una lluita política. Sota les mateixes demandes que els homes, criden les dones d'Irlanda i de la resta del món a donar-los suport:

On Monday, December 1st, 1980, we, the undersigned, began a hunger strike as a critical part of our four year protest for political status. We have reached this decision after suffering years of cruel and inhuman treatment and after having exhausted all other means of protest.

In August of this year, Cardinal Ó Fiaich, who had met Humphrey Atkins, was able to say that he was 'cautiously optimistic' about a breakthrough, but alas, his many efforts came nothing, so intransigent and inflexible was the British government.

The full responsibility for the Armagh Gaol and H-Block situation lies with the British government, who for four years have treated the issue with the utmost contempt, have ignored all protests and widespread expressions of concern, and have allowed the problem to drift to this final stage.

We women in Armagh wear our own clothes, but we refuse to do prison work, or co-operate with the prison regime, which is under orders from the British government to criminalise us in an attempt to criminalise what we believe in and have struggled for, Irish freedom. The cause of Irish freedom is not a criminal cause, but a political cause, and in order to assert this we are going on hunger strike.

Our demands are: the right to not do prison work; the right to organise educational and recreational facilities, and the right to one weekly visit, parcel and letter; the right to association with other political prisoners; and restoration of remission lost as a result of protest. We also fully support the demand of our H-Block comrades: the right to not wear prison uniform.

We call upon the Irish people to support us in our stand, and we especially call upon our sisters in Ireland and throughout the world to stand and be counted with us in the grave days ahead.

163 CORCORAN, M. (2006). *Out of order*.

We are prepared to fast to the death, if necessary, but our love for justice and our country will live forever.

Signed:

Mary Doyle, Mairéad Farrell, Margaret Nugent

A'Wing, Armagh Gaol¹⁶⁴.

A l'inici la vaga de fam, el sistema penitenciari instal·la les tres presoneres a la mateixa cel·la. Mary Doyle, l'única de les tres vaguistes que continua viva, explica que això va ser positiu per qüestions de moral¹⁶⁵.

Durant la vaga de fam tornarà a aparèixer la relació alimentària com a forma de repressió¹⁶⁶:

Prison food was notoriously bad. [...] The food was usually served cold and in small portions. But when we started the hunger strike, the screws would pass in plates overflowing with piping hot food. [...] The cell would never be without food, the uneaten suppers would remain in the cell overnight and be removed only when breakfast was passed in. That was something really petty, really childish and vindictive, on the part of the prison authorities that I remember being disgusted with.¹⁶⁷

Durant el novembre, s'obrirà un canal de comunicació amb l'Estat britànic. Amb voluntat de pressionar, el dia 15 de desembre, s'uneixen a la vaga 23 homes més de Long Kesh. Després d'un procés de negociació, el 18 de desembre finalitzarà la vaga de fam a Long Kesh i, l'endemà, a la presó per a dones d'Armagh. Mary Doyle explica el final de la vaga d'aquesta manera:

Teníem una petita ràdio amagada en què només escoltàvem les notícies. El 18 de desembre a la nit, vam sentir com s'anunciava el final de la vaga de fam a Long Kesh. Vam pensar que no ho devíem haver sentit bé, però a les notícies de l'hora següent van tornar-ho a dir. Dany Morrison estava intentant entrar a la presó per a informar-nos de la decisió d'acabar la vaga de fam, però les autoritats penitenciàries no concedien el permís. El governador de la presó ens va venir a dir que la vaga de fam s'havia acabat, però vam contestar-li que necessitàvem l'avis del moviment, per la qual cosa continuariem en vaga. El dia següent, una visita va informar l'OC del final de la vaga de fam, ens ho va dir i vam sortir-ne. Estàvem molt contents perquè creïem

164 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*. P. 103-104.

165 Entrevista personal realitzada el 29/06/2013. Traducció de l'autora.

166 CARLEN, P. (1998). *Sledgehammer*; CORCORAN, M. (2006). *Out of order*; PICKERING, S. (2002). *Women, policing and resistance in Northern Ireland*.

167 The Armagh Women's Hunger Strike. [en línia] [Data de consulta 29/07/2012] <<http://www.westbelfastsinnfein.com/news/18300>>.

que les nostres demandes ens havien estat concedides; aviat veuríem que no havia estat així¹⁶⁸.

Malgrat la seva implicació, les dones no seran recordades per participar en la *no-wash protest* i ni tan sols en la vaga de fam de 1980. Síle Darragh escriu:

I have always been surprised to find that so many people didn't know that there had been a hunger strike by three women in 1980 or that we had been on a no-wash protest for a year. And I am also surprised at the admiration people show when they hear any of us talk about that time¹⁶⁹.

2.4.4.1. Final confús de la vaga de fam

A través de visites i comunicats, les dones seran informades del procediment seguit des del moviment per finalitzar la vaga de fam de manera precipitada. Les converses amb l'Estat britànic estaven molt avançades i el 18 de desembre l'OC de la presó de Long Kesh rep la informació que el Govern britànic ha presentat un document que inclou les cinc demandes dels presoners i que té la intenció d'avançar en les negociacions. Seann McKenna, vaguista de Long Kesh, es troba en molt mal estat de salut i ja ha estat traslladat a l'hospital de fora de la presó perquè està a punt de morir. Sabent que un cop el Govern presenti el document el moviment republicà donarà l'ordre de finalitzar la protesta i la vaga de fam, Brendan Hughes, OC de Long Kesh, signa l'autorització perquè Sean McKenna sigui intervingut mèdicament i perquè la resta de presoners finalitzin la vaga de fam.

En el document presentat pel Govern, el text referit al dret de dur la pròpia roba és interpretable i està sotmès a una nota al peu en què s'especifica que, tot i no dur l'uniforme de criminal comú, hauran de dur un uniforme que s'ha elaborat específicament per a ells. El moviment republicà interpretarà aquest fet com una traïció a les negociacions per part del Govern britànic¹⁷⁰.

En un comunicat intern que envia Bobby Sands, que havia assumit el càrrec d'OC després que Brendan Hughes comencés la vaga de fam, descriu la situació a Síle Darragh:

168 Entrevista personal realitzada el 29/06/2013. Traducció de l'autora.

169 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*. P. 143.

170 ADAMS, G. (2005) *Memorias políticas*; BERESFORD, D. (1997). *Ten men dead*; MCEVOY, K. (2001). *Paramilitary imprisonment in Northern Ireland: Resistance, management, and release*. Oxford: Oxford University Press; ENGLISH, R. (2008). *Irish freedom*; ROSS, F. S. (2011). *Smashing H-block*.

Dependent upon a sensible and responsible attitude from the British government in implementing their proposals, the blanket men will make a positive response. We are satisfied that the implementation of these proposals meets the requirement of our five basic demands. Republican prisoners will not be wearing any form of prison uniform and will not be participating in any form of prison work¹⁷¹.

A principis de gener, els homes de Long Kesh són traslladats a una ala neta on els ofereixen el nou uniforme. A mode de protesta trenquen tot el mobiliari de les cel·les. Són reduïts brutalment i traslladats de nou a les cel·les brutes. En aquest moment, començaran a planificar l'estratègia de la segona vaga de fam, que serà anunciada el 5 de febrer posterior, i es posa com a data d'inici l'1 de març 1981, just cinc anys després de la retirada de l'*Special Category Status*.

2.4.5. Segona vaga de fam, març-octubre de 1981

Com s'ha dit amb anterioritat, la implicació de les dones a la *no-wash protest* i a la vaga de fam no serà considerada o reconeguda com la dels homes ni pels mitjans de comunicació, ni pel moviment. Entre d'altres, aquest fet provocarà que les dones no participin de la segona vaga de fam.

Després del fracàs de la primera vaga de fam, la moral a la presó d'Armagh es troba molt malmesa¹⁷². A més, després de l'engany del Govern britànic en les primeres negociacions, són conscients que aquesta vaga de fam les conduirà a la mort¹⁷³.

Només érem 30 dones republicanes a la presó. Sabíem que no teníem la capacitat dels homes per començar una altra vaga de fam, perquè nosaltres érem moltes menys¹⁷⁴.

Síle Darragh explica el difícil moment en què ha de comunicar-li a Bik McFarlane, nou OC després que Bobby Sands anunciï que serà el primer a començar la vaga de fam, que les dones no participaran en aquesta segona vaga. Les dones pensaven que la seva decisió debilitaria el moviment. En un comunicat intern, Bik McFarlane i Bobby Sands asseguraran que la seva decisió no els farà perdre força i que tindran presents les dones en qualsevol negociació.

171 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*. P. 114-115.

172 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*.

173 Ídem.

174 Entrevista personal realitzada el 29/06/2013. Traducció de l'autora.

La segona vaga de fam començarà l'1 de març de 1981. La data triada és significativa, ja que, com s'ha dit, és el dia en què es compleixen cinc anys de la retirada de l'*Special Category Status*. Aquesta nova vaga de fam tindrà els mateixos objectius que la primera, la recuperació de la categoria de presoners polítics i l'assoliment de les 5 demandes.

L'estratègia de pressió es millorarà en aquesta segona vaga. Cada setmana un nou presoner s'hi unirà, cosa que provocarà que sempre hi hagi presoners en vaga encara que els primers vagin morint. De la mateixa manera, quan mori un presoner, serà substituït per un altre, això augmentarà la pressió al Govern britànic.

El 2 de març, tant les presoneres com els presoners abandonaran la *no-wash protest* per centrar esforços en la lluita i en el suport a la segona vaga de fam.

El 3 de març, Síle Darragh rep un comunicat personal de Bobby Sands on valora l'esforç de les dones:

What I want to say is that you have done a great job up there since taking over and for what it's worth I'm only sorry it was not more rewarding, but the reward must be in the fact that we are still not beaten and never will be! Also you are very brave too, you all are and as far as everyone down here is concerned there are no others more served of victory than our girls. [...] The last hunger strike must have been wrecking on you. [...] Well Comrade keep your heart and save the tears for the later years 'cause as a movement we haven't suffered anything yet!¹⁷⁵.

Les dones iniciaran una campanya propagandística de la vaga de fam a Long Kesh. Escriuran cartes i comunicats a tots els diaris nacionals i internacionals, consolats, ambaixades, governs, personalitats de tot el món intentant que la comunitat internacional es posicioni a favor de la causa dels presoners republicans¹⁷⁶. Estaran en comunicació constant entre les presons. Bik McFarlane, OC als *H-Blocks* durant la vaga de fam, envia un comunicat a Síle Darragh, just abans que aquesta sigui excarcerada, moment en què Mairéad Farrell tornarà a assumir el càrrec d'OC a Armagh. Hi exposa com les dones republicanes han estat un exemple:

The admiration felt here for you lot is something out of the ordinary... nowhere would be found courage, determination and example to equal that of the comrades in Armagh. You've been an inspiration to

175 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*. P. 121-122.

176 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*.

us all throughout the five years of torturous protest. I salute each and every one of you. [...] It's tragic that we didn't have a settlement by now. I too felt that it would be finished at this period. It now looks as though the price will be very great indeed. But we'll smash them in the end...¹⁷⁷

El 5 de març mor Frank McGuire, parlamentari per l'SDLP (*Social, Democratic and Labour Party*), defensor de la causa dels presoners republicans i de les cinc demandes. El Sinn Féin decideix presentar Bobby Sands a les eleccions per ocupar aquest càrrec. Tenen el convenciment que, si és elegit parlamentari, el Govern britànic no el deixarà morir. L'SDLP decideix no presentar-se perquè hi ha una gran dosi d'emotivitat a l'ambient i presentar-se i guanyar l'escó pot suposar deixar morir Bobby Sands. Així, al·legaran no presentar-se per no dividir el vot nacionalista. El germà de Frank McGuire demanarà el vot per Bobby Sands. Després d'una campanya totalment polaritzada, el 9 d'abril Bobby Sands sortirà elegit parlamentari (*Member of Parliament*, MP). Que Bobby Sands guanyi les eleccions demostra el gran impacte que tenia la vaga de fam en la societat del Nord d'Irlanda i a tota l'illa. A les eleccions generals de la República d'Irlanda, el juny de 1981, el Sinn Féin presentarà nou presoners, dels quals quatre estan en vaga de fam. Dos vaguistes de fam seran elegits parlamentaris (*Teachta Dáil*, TD) i la resta obtindran molt bons resultats. Mairéad Farrell és presentada per la circumscripció de Cork, però no sortirà elegida. El moviment republicà pensa que si els presoners o les presoneres són elegits a la República d'Irlanda, el Govern irlandès haurà de donar-los suport, ja que el fet de ser elegits demostraria que la societat està d'acord amb la seva demanda d'estatus polític.

Entre l'opinió pública republicana s'havia anat generant la idea que, si Bobby Sands era elegit parlamentari, l'Estat britànic no el deixaria morir en vaga de fam. Malgrat aquesta idea, menys d'un mes després, el 5 de maig, Bobby Sands morirà a la presó en defensa de les cinc demandes. Vint-i-tres presoners participaran en la vaga de fam, deu d'aquests moriran:

- Bobby Sands. 26 anys, membre de l'IRA i MP. Inicia la vaga de fam l'1 de març de 1981; mor el 5 de maig després de 66 dies sense menjar.
- Francis Hughes. 25 anys, membre de l'IRA. S'uneix a la vaga de fam el 15 de març de 1981; mor el 12 de maig després de 59 dies sense menjar.

177 DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead*. P. 140-141.

- Raymond McCreesh. 24 anys, membre de l'IRA. S'uneix a la vaga de fam el 22 de març de 1981; mor el 21 de maig després de 61 dies sense menjar.
- Patsy O'Hara. 23 anys, membre de l'INLA. S'uneix a la vaga de fam el 22 de març de 1981; mor el 21 de maig després de 61 dies sense menjar.
- Joe McDonnell. 30 anys, membre de l'IRA. S'uneix a la vaga de fam el 8 de maig de 1981; mor el 8 de juliol després de 61 dies sense menjar.
- Martin Hurson. 29 anys, membre de l'IRA. S'uneix a la vaga de fam el 28 de maig de 1981; mor el 13 de juliol després de 46 dies sense menjar.
- Kevin Lynch. 25 anys, membre de l'INLA. S'uneix a la vaga de fam el 23 de maig de 1981; mor l'1 d'agost després de 71 dies sense menjar.
- Kieran Doherty. 25 anys, membre de l'IRA i TD. S'uneix a la vaga de fam el 22 de maig de 1981; mor el 2 d'agost després de 73 dies sense menjar.
- Thomas McElwee. 23 anys, membre de l'IRA. S'uneix a la vaga de fam el 8 de juny de 1981; mor el 8 d'agost després de 62 dies sense menjar.
- Michael Devine. 27 anys, membre de l'INLA. S'uneix a la vaga de fam el 22 de juny de 1981; mor el 20 d'agost després de 60 dies sense menjar.

La vaga de fam obtindrà el suport total de les comunitats nacionalistes. Les manifestacions i els disturbis seran constants durant aquest període i els funerals dels vaguistes de fam seran multitudinaris¹⁷⁸. La campanya rebrà també molta atenció internacional. A la República d'Irlanda també es realitzaran manifestacions i campanyes de suport als presoners, però el Govern de la República no es posicionarà al respecte.

2.4.5.1. Final de la segona vaga de fam

Després de la mort dels 10 vaguistes, les famílies d'alguns dels presoners començaran a demanar la intervenció mèdica quan els presoners perdin el coneixement. Davant d'aquesta situació, conscients de la quantitat de força que estava perdent la protesta, el moviment republicà decidirà finalitzar-la. La vaga de fam es donarà per acabada el 3 d'octubre. El 6 d'octubre, James Prior, se-

¹⁷⁸ ROSS, F. S. (2011). *Smashing H-block*.

cretari d'Estat per Irlanda del Nord, anunciarà una sèrie de mesures que encetaran el camí cap a l'assoliment de les cinc demandes per part dels presoners. El Govern britànic concedirà les demandes dels republicans amb excepció de la remissió de condemna perduda durant les protestes; tot i així, no concedirà l'estatus de pres polític de manera oficial.

La vaga de fam de 1981 tindrà conseqüències molt importants per al nord d'Irlanda i, amb el temps, es demostrarà que va ser un dels punts d'inflexió clau dels *Troubles*. El moviment republicà assolirà una gran victòria propagandística sobre el Govern britànic i obtindrà una gran simpatia internacional. En les zones nacionalistes, el suport actiu i tàcit a l'IRA augmentarà. De la mateixa manera, el suport polític al Sinn Féin incrementarà considerablement, fet que es demostrarà en les posteriors eleccions generals i locals al nord i en les generals a la República d'Irlanda. Així, provocaran que el Sinn Féin esdevingui com una força política important al nord d'Irlanda. El Govern britànic començarà a témer la superació de l'SDLP per part del Sinn Féin com a partit representant de la població nacionalista al nord d'Irlanda.

La conflictivitat social augmentarà molt durant el període de la segona vaga de fam. Entre juliol i agost es produiran 61 morts relacionades amb disturbis. La violència passarà a ser gairebé endèmica, cosa que polaritzarà encara més la població.

2.5. Normalització

El període de normalització començarà el 1982, quan es produirà un abandonament explícit de les polítiques de criminalització, en el sentit concret, per part del Govern britànic. El reconeixement del sistema penitenciari com un mecanisme per a gestionar les conseqüències humanes de la violència política serà cada vegada més explícit. Així, s'avançarà en el reconeixement de la normalitat de la divisió entre comunitats i la violència entre elles¹⁷⁹.

La normalització té dos objectius interconnectats. Políticament, fa referència a un canvi ostensible de les ortodòxies de la "derrota del terrorisme" que havien prevalgut des de 1976 cap a una adaptació oficial a la realitat de la influència paramilitar a les presons. La moderació tàcita de la política de criminalització es fa en favor d'una major flexibilitat i d'estratègies més pragmàtiques per minimitzar el conflicte. La política de criminalització per ella mateixa mai ha estat formalment revocada, tot i que als alts directius de les presons se'ls permet un grau de discrecionalitat en la relació amb els presos en una estreta

179 MCEVOY, K. (2001). *Paramilitary imprisonment in Northern Ireland: Resistance, management, and release*. Oxford: Oxford University Press.

gamma de problemàtiques. A la pràctica, la normalització cobreix gairebé dues dècades d'avenços i retrocessos en una sèrie de qüestions relacionades amb el fet central del reconeixement polític a les presons¹⁸⁰. La política de normalització es desenvolupa en dues fases:

- 1981-1987: és vista com a continuació del conflicte. Se centra en canvis cap a règims en gran mesura similars a les anteriors estratègies per imposar la criminalització. Específicament, es refereix, entre d'altres, a mesures sobre la política d'integració que intenta finalitzar l'empresa inacabada de desmantellar les estructures paramilitars i que dispersa tant els presoners republicans com els lleialistes entre els presoners comuns. Els presoners defensen la segregació com a dret i com a condició simbòlica de la seva detenció. El sistema penitenciari advoca per la no-segregació al·legant que l'associació entre presos provoca més intents de fuga organitzats i més aldarulls entre bàndols.
- A partir de 1987: sorgeix com a conseqüència de la millora en matèria de seguretat penal, fet que és vist pels presoners i les presoneres com una usurpació dels drets d'associació autònoma i d'autogestió que havien adquirit a través de les lluites culminades amb les vagues de fam. En termes més generals, els presos polítics rebutgen l'afany rehabilitador a base d'incentius que es fonamenten en un nou enfocament lligat a formes de governabilitat que requereixen la conformitat individual i l'autoreforma, fet que implica renunciar al seu caràcter polític i dissoldre les seves estructures a la vegada.

2.5.1. Presó d'Armagh després de les protestes

els mesos posteriors a les vagues de fam les presoneres i els presoners republicans abandonen les protestes i es declaren aptes per a realitzar les feines penitenciàries. En aquest moment trobem 32 presoneres republicanes que han participat de les protestes de la presó d'Armagh¹⁸¹. Aquestes dones es continuaran resistint a ser integrades en el sistema penitenciari. El període es caracteritzarà per la introducció de la política de l'*strip searching*. És vista com una pràctica brutal contra la integritat de les presoneres. Provocarà molt rebuig entre les presoneres i les comunitats i s'endegaran campanyes i manifestacions contra

180 Ídem.

181 D. A. (2011). *In the footsteps of Anne*.

aquesta pràctica. Des de 1982, es realitzaran 4.000 *strip searches*, i el nombre de dones republicanes a la presó mai va superar la xifra de 32¹⁸².

L'*strip searching* és una pràctica utilitzada a Irlanda del Nord des de 1949. Consisteix en un escorcoll exhaustiu del cos del presoner o la presonera mentre es troben despullats íntegrament. Aquesta pràctica havia quedat relegada al moment d'entrada a la presó i al de sortida, però es revisa el novembre de 1982 i es comença a utilitzar de manera "aleatòria". La pràctica de l'*strip searching* comença a aplicar-se a l'entrada i a la sortida de la presó, abans i després de cada visita, abans i després de comparèixer davant del tribunal (les presoneres preventives hi havien de comparèixer setmanalment), a l'entrada i a la sortida de la llibertat condicional, en les visites internes i a l'entrada i a la sortida d'un hospital que no sigui el de la presó.

Després de diverses denúncies, es fa una revisió de l'ús d'aquesta pràctica l'any 1983 que conclou que l'*strip searching* es farà "només de forma aleatòria"¹⁸³. No obstant això, les circumstàncies i la freqüència de l'*strip searching* continua aixecant crítiques generalitzades de fonts humanitàries, polítiques, acadèmiques i religioses. El Govern argumenta:

It is regrettable that many grossly inaccurate, and often malicious accounts of the procedures have been and still are in circulation. The government is satisfied that it is necessary to have recourse to this form of searching in the interests of security, including the safety of the prisoners themselves¹⁸⁴.

L'any 1985 es publica el pamflet *Armagh Prison Strip Searching: The Facts*. S'hi denuncia la gran quantitat d'*strip searching* a què se sotmeten la majoria de presoneres republicanes. L'Oficina del Nord d'Irlanda (Northern Ireland Office, NIO) es defensarà argumentant que les investigacions que s'han fet per a les dades d'aquest pamflet no són oficials. Al·lega, a més, que totes les presoneres tenen l'obligació legal de ser escorcollades quan entren a la presó "and at such subsequent times as the governor may order"¹⁸⁵. Tant presoneres com presoners poden ser escorcollats tan sols per guardes del mateix sexe.

La gran quantitat de testimonis recollits per diferents organitzacions pro drets civils mostren una gran diferència de percepcions entre el personal

182 Ídem.

183 Northern Ireland Office (1982). "The Prison Rules (Northern Ireland)". Belfast: HMSO, a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*, p. 52.

184 Northern Ireland Prison Service (1983). "Report of the Administration of the Prison Service for 1984 (Cmnd 608)". Belfast: HMSO a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*, p. 52.

185 Northern Ireland Office (1982). The Prison Rules (Northern Ireland). Belfast: HMSO a CORCORAN, M. (2006). *Out of order*. P. 52.

penitenciari i les presoneres. Mentre els primers asseguren que el procés és discret i impersonal, les presoneres asseguren que és degradant, molt llarg i forçat.

El Consell Nacional per les Llibertats Civils (*National Council for Civil Liberties*, NCCL) demana que es redueixi el nombre de *strip searches*, però la NIO al·lega altra vegada a la seguretat, argumentant sobre la perillositat de les presoneres, tal com feia durant el període de les protestes:

Three quarters of women prisoners in Armagh prison are charged or convicted of terrorist-related [sic] offences, including murder, attempted murder and possession of explosives and firearms¹⁸⁶.

És significatiu el cas de Catherine Moore, que va patir l'*strip searching* més de 120 vegades entre 1982 i 1984¹⁸⁷. Donada la freqüència amb què els presos preventius com Moore havien de fer compareixences al tribunal o rebien visites legals, fins i tot l'aplicació de l'*strip searching* rutinari de sortida i reingrés a la seva ala provocava invariablement la percepció que l'aplicació de la política de seguretat a Armagh era rudimentària, excessiva i retributiva.

L'any 1986 tancarà la presó d'Armagh i les dones seran traslladades a una nova presó, Her Majesty's Maghaberry. Allà la lluita de les presoneres serà pels drets de les presoneres polítiques, per la segregació i en contra de l'*strip searching*.

2.5.2. Trasllat de les presoneres a Maghaberry

La reforma de la presó al nord d'Irlanda s'implementarà en tres aspectes que sorgeixen d'una sèrie de revisions de l'administració penitenciària entre 1987 i 1991. El tancament d'Armagh i el trasllat de les presoneres a HMP Maghaberry presentarà també una oportunitat a les autoritats per implementar mesures consistents per a la "normalització":

- En la primera revisió, el 1987, que encarna principis fonamentals del nou pensament penal, es posarà èmfasi a proporcionar un alt nivell de seguretat i allotjament, capacitat, educació, assistència social i serveis de llibertat condicional.
- En segon lloc, el pla intentarà restaurar el principi de rehabilitació i reforma personal al centre de la institució penitenciària introduint incentius progressius per a les presoneres cooperants amb el règim i encoratjarà els presos a aprofitar al màxim les oportunitats ofertes durant el seu confinament. Fonamental-

186 Ídem. P. 54.

187 CORCORAN, M. (2006). *Out of order*.

ment, l'assoliment d'aquests objectius anirà lligat al tractament dels presoners individualment, com a subjectes desvinculats de creences religioses i d'opinions polítiques i en la mesura del possible, oferir-los l'oportunitat de complir condemnes sense formar part d'una estructura militar i política organitzada.

- El tercer element de la reforma de la presó implicarà la construcció d'associacions entre la comunitat i el servei penitenciari, i la millora de la rendició pública de comptes i la transparència dels seus procediments.

Les dones seran traslladades a la nova institució penitenciària el 1986. Un any després, també hi seran traslladats els homes en dependències separades. Inicialment, les dependències dels homes estan pensades per internar presoners amb condemnes llargues, però després del tancament de l'HM Belfast Crumlin Road l'any 1996 acollirà també presoners amb condemnes curtes no relacionats amb delictes paramilitars. Una de les conseqüències dels acords de Divendres Sant (1998) serà la gran reducció en el nombre de reclusos. Així, també la presó HM Maze tancarà l'any 2000, per la qual cosa els presoners sense dret a excarceració recollit als acords seran transferits a la presó de Maghaberry. A la presó de Maze, els presoners republicans i els lleialistes s'internaven de manera segregada; no serà així a Maghaberry, que es regeix per un nou règim integracionista que obliga a internar els presoners de manera mixta:

HMP Maghaberry has historically functioned as an integrated establishment in which prisoners of all persuasions and backgrounds are required to live and work together¹⁸⁸.

Tot i així, després de nombrosos problemes que afectaran la convivència i posaran en risc la seguretat dels interns, el 2003 se separaran els presoners, però no seran segregats. Les dones, per contra, continuaran internades totes juntes, sense separació entre presoneress comunes i polítiques ni entre republicanes i lleialistes.

El conjunt de presoners i presoneress en una mateixa presó esdevindrà molt complex amb el pas del temps. Hi ha una gran diversitat de subgrups, tots amb necessitats específiques:

Males and females; ordinary remand prisoners; sex offenders; asylum seekers; members of different Loyalist organisations, both on remand and on sentence; members of different Republican organisations

188 House of Commons, Select Committee on Northern Ireland Affairs, *Second Report*, 2004, a SCRATON, P., & MOORE, L. (2004). *The hurt inside: the imprisonment of women and girls in Northern Ireland*. Belfast: Northern Ireland Human Rights Commission. P. 114.

on remand and sentence; short-term sentenced ordinary prisoners, long-term sentenced ordinary prisoners, and so on¹⁸⁹.

L'any 2002, l'inspector en cap de presons començarà un informe sobre la presó dient que és "the most complex and diverse prison establishment in the UK"¹⁹⁰.

Actualment, la presó de Maghaberry continua allotjant els presoners i les presoneres republicanes que formen part d'organitzacions contràries als acords de Divendres Sant. S'han realitzat campanyes de *no-wash* i contra l'*strip searching*. Les organitzacions a les quals pertanyen els presoners no disposen del suport social dels anys de conflicte, cosa que fa que aquestes campanyes hagin rebut poca atenció de l'opinió pública i de les comunitats mateixes.

2.6. El canvi del moviment republicà. De les protestes a les presons al *good friday agreement* (1998)

Les protestes a la presó per la recuperació de l'estatus polític i en especial la segona vaga de fam provocaran un canvi clau per a la resolució del conflicte d'Irlanda del Nord. El recolzament multitudinari que havien rebut els presoners i les presoneres provocarà un canvi en el Sinn Féin, branca política del moviment republicà, en adonar-se de la gran quantitat de suport social de què disposa el republicanisme. Aquest fet canviarà l'estratègia del moviment en la seva totalitat¹⁹¹.

Les campanyes de protesta a les presons, en especial la segona vaga de fam, revitalitzarà l'IRA i l'estratègia armada gaudirà de major suport social en els àmbits moderats del nacionalisme¹⁹². De la mateixa manera, l'opinió internacional sobre l'organització, fins a aquest moment negativa, canviarà. Tot i que la violència com a mitjà seguirà obtenint valoracions negatives, les pràctiques de l'organització es consideraran justificades. El *London Sunday Times* realitzarà una enquesta a 73 diaris de tot el món i la conclusió serà que des que

189 House of Commons, Select Committee on Northern Ireland Affairs, *Second Report*, 2004, p. 4 a SCRATON, P., & MOORE, L. (2004). *The hurt inside*. P. 40.

190 *Maghaberry Inspection 2002*, a SCRATON, P., & MOORE, L. (2004). *The hurt inside*. P. 40.

191 ADAMS, G. (2005) *Memorias políticas*; ENGLISH, R. (2008). *Irish freedom*; FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*; HEARTY, R. (1995). *The evolution of the provisional IRA*; MAILLOT, A. (2004). *New Sinn Féin: Irish republicanism in the twenty-first century*. New York: Routledge; McALLISTER, I. (2004). "The armalite and the ballot box: Sinn Féin's electoral strategy in Northern Ireland". *Electoral Studies*, 23(1), 123-142; McDOWELL, S. (2007). "Armalite, the ballot box and memorialization: Sinn Féin and the state in post-conflict Northern Ireland". *The Round Table*, 96(393), 725-738; McKEARNEY, T. (2011). *The provisional IRA*; O'BEIRNE, J. (1999). *Historia de Irlanda*; SIERRA, L. A. (1999). *Irlanda del Norte*.

192 ADAMS, G. (2005) *Memorias políticas*; ENGLISH, R. (2008). *Irish freedom*; ENGLISH, R. (2004). *Armed struggle*; FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*; O'BRIEN, B. (1999). *The long war*; O'BRIEN, B. (2000). *A pocket history of the IRA*.

Bobby Sands havia començat la vaga de fam l'opinió mundial havia canviat favorablement:

The *London Sunday Times* reported that a survey of 73 newspapers around the world since Sands began hunger strike March 1 showed the world opinion shifting toward the IRA¹⁹³.

L'elecció de Sands i la seva posterior defunció generaren una àmplia solidaritat amb la causa republicana entre l'opinió pública irlandesa i internacional. De forma paral·lela, es produirà una generalitzada repulsa i condemna a la política del Govern britànic. El procés de legitimació de la protesta republicana també es va veure beneficiat per la mediació efectuada a càrrec d'un enviat especial del Papa i representants de la Comissió Europea de Drets Humans, cap dels quals va aconseguir que el Govern britànic cedís davant les demandes.

L'elecció de Sands com a parlamentari donarà un gran impuls a la causa republicana, i portarà els seus líders a plantejar-se els beneficis que es podrien aconseguir mitjançant la via electoral. Tot i l'evidència d'una creixent base social i electoral als dos costats de la frontera, perquè el Sinn Féin pogués créixer políticament es necessitava trencar el tabú que tradicionalment condemnava "l'electoralisme" entre les bases republicanes. Cal destacar que, en contra del que es pot interpretar analitzant aquest període amb certa distància històrica, la mort de Sands no causarà un viratge instantani i unànime dins la ideologia del moviment republicà respecte a la participació electoral i institucional. Si bé és cert que dins el moviment agafa força la idea de donar un paper més destacat a la política, també ho és que el Sinn Féin, de moment, no qüestionarà la seva estratègia absentista¹⁹⁴.

Fins a les vagues de fam, el Sinn Féin sempre havia estat supeditat a la posició predominant de l'IRA. Seran els mesos posteriors a aquestes quan els dirigents de més influència del moviment, és a dir, el Consell Militar de l'IRA, decidirà que cal ampliar el paper del Sinn Féin.

Fins a aquell moment, per al moviment republicà les eleccions a Irlanda del Nord formaven part d'una estratègia contra la insurgència, eren vistes com un mitjà per a restaurar la "normalitat" o com un mètode d'oposició política a la lluita armada¹⁹⁵. Sense institucions, Irlanda del Nord podia ser vista com una colònia conservada mitjançant un exèrcit d'ocupació, i es pensava que, si

193 Two killed in violence in Ulster. *Boston Globe*, 1 June 1981. P. 10.

194 GARVIN, T. (1981). *The evolution of Irish nationalist politics*. New York: Holmes & Meier; FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*; MURRAY, G., & TONGE, J. (2005). *Sinn Féin and the SDLP: From alienation to participation*. London: Hurst; O'HEGARTY, P. S. (1998). *The victory of Sinn Féin: how it won it and how it used it*. Dublin: University College Dublin Press.

195 FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*.

es permetia la participació en els comicis per a les institucions del nord, el camí cap a un procés de negociacions amb el Govern britànic es bloquejaria; entenien que només mitjançant la lluita armada es podria obligar el Govern de Londres a negociar.

El Sinn Féin donarà suport a l'anàlisi del conflicte que fa l'IRA. El partit defensa que la solució consisteix a demostrar que un elevat percentatge del poble irlandès, del nord i del sud, defensa la posició republicana que reivindica la retirada dels britànics i que per a forçar-la l'IRA té dret a recórrer a la lluita armada contra l'exèrcit del Regne Unit. Si l'IRA pot demostrar que el Sinn Féin té un suport electoral ampli, podrà afirmar que aquest suport empara la seva política d'acció.

En aquesta línia, l'Ard Fheis (Conferència Anual del Sinn Féin) de 1981 posarà les bases per al canvi. Tal com descriu Gerry Adams en les seves memòries polítiques, un sector del partit ja feia anys que teoritzava sobre la possibilitat d'utilitzar també l'estratègia electoral. Danny Morrison, director de propaganda del partit republicà, durant la seva intervenció al congrés verbalitzarà l'estratègia dual que desenvoluparà el partit a partir d'aquest moment:

Who here really believes we can win the war through the ballot box?
But will anyone here object if, with a ballot paper in this hand and an
Armalite¹⁹⁶ in the other, we take power in Ireland?¹⁹⁷

En aquest congrés els partidaris de l'estratègia dual aconseguixen aixecar la prohibició d'ocupar els escons en les eleccions locals d'Irlanda del Nord i, sorprenentment, aconseguixen també que el partit autoritzi la possibilitat de participar a les diverses eleccions parlamentàries, tot i que sobre la base de l'absentisme.

Això permetrà al partit concórrer per primera vegada a les eleccions del nord l'octubre de 1982. El Sinn Féin es presentarà a set de les dotze circumscripcions dels sis comtats, triades en funció de la quantitat de població nacionalista, que aquell any suposava un 38,5% del total de la població del nord¹⁹⁸. Els resultats, que encendran l'alarma de la classe política dominant tant al nord com al sud, demostren que els partidaris de l'estratègia dual havien encertat en el seu plantejament. El partit obtindrà un percentatge del 10,1% sobre el total de la població, cosa que es tradueix en 5 escons per a l'Assemblea del Nord: Gerry Adams, Martin McGuinness, Danny Morrison, Owen Carron i Jim McAllister. El percentatge supera en un 2% els resultats que els presos

196 Fusell utilitzat tradicionalment per l'IRA.

197 ENGLISH, R. (2004). *Armed struggle*. P. 24-25.

198 Elections in Ireland [en línia]. Dades disponibles a <<http://electionsireland.org/>> [Data de consulta 10/08/2012].

havien obtingut el 1981, cosa que demostra que els vots no es devien a una circumstància excepcional ni estaven basats en les altes dosis d'emoivitat que va comportar el moment. Cal destacar que aquest 10,1% de vots suposa el 35% dels vots nacionalistes, fet que evidencia la derrota contundent dels candidats presentats per l'SDLP¹⁹⁹. Serà en aquest moment quan el Govern de la República d'Irlanda començarà a considerar l'estratègia electoral del Sinn Féin com una amenaça: tem que aquest partit substitueixi l'SDLP com a representant de la majoria nacionalista del nord, fet que fa cert l'argument del moviment republicà explicat anteriorment segons el qual la majoria dels nacionalistes del nord recolzen la lluita armada contra l'ocupació britànica al nord de l'illa. Si aquest argument es demostrava, el Govern irlandès temia que no hi hagués avenços polítics de cap tipus, ja que el Govern britànic no cediria en cap cas a demandes o propostes provinents del que es considerava el braç polític de l'IRA.

Per part seva, els parlamentaris del Sinn Féin, tot i que no prenen possessió de les actes i que no reben el sou del seu càrrec públic, es dediquen a la representació política a temps complet. El compromís amb les reivindicacions de la societat irlandesa i el recolzament a les iniciatives comunitàries centrà la feina del partit. Gerry Adams, en les seves memòries polítiques, destaca la importància del treball local, destinat a millorar d'una manera concreta les condicions de vida dels ciutadans. En aquesta línia, i com a representants electes dels barris més deprimits i marginats del nord, desenvolupen campanyes per la justícia social i econòmica i per l'habitatge, que esdevé un dels problemes més rellevants entre la comunitat catòlica. Això els permet adquirir gran reputació entre el seu electorat. D'aquesta manera, el Sinn Féin es va convertint en un subjecte actiu en la política del nord. Després dels èxits electorals del moviment republicà, l'Administració de la República d'Irlanda concentra tots els seus esforços a apuntalar l'SDLP i el nacionalisme constitucional del nord. Amb aquest objectiu, s'impulsa el Fòrum de la Nova Irlanda que tindrà lloc entre maig de 1983 i maig de 1984 i on participaran tots els partits amb representació parlamentària amb l'excepció del Sinn Féin, que no hi serà convidat pel seu suport a la lluita armada. Els partits unionistes hi seran convidats de manera reiterada, tot i el seu suport implícit a les organitzacions paramilitars lleialistes i unionistes. Aquests partits, però, rebutjaran participar-hi. L'informe que en surt el 1984 està subscrit pels tres principals partits polítics del Parlament irlandès —el Fiana Fáil, el Fine Gael i el Labour Party irlandès— i per l'SDLP com a únic representant d'Irlanda del Nord, i estableix les bases

199 FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*.

de negociació amb el Govern britànic, que portaran a l'acord angloirlandès al novembre de 1985.

A les eleccions legislatives britàniques de 1983, el Sinn Féin lluitarà per 15 escons. El titular després dels resultats serà la victòria de Gerry Adams a Belfast Oest; desbancava el veterà Gerry Fitt, que havia ocupat aquest escó des de 1966 i havia estat el màxim dirigent de l'SDLP fins a 1981, moment en què havia estat substituït per John Hume. El Sinn Féin obté 102.000 vots, és a dir, el recolzament del 13,4% del total de l'electorat i un 43% de l'electorat nacionalista²⁰⁰. Lelecció de Gerry Adams és considerat un dels avenços més importants i significatius del Sinn Féin.

L'augment de la polarització de la població originada durant les protestes dels presoners s'havia extremat gràcies a l'entrada del Sinn Féin a l'escenari electoral. El vot al *Sinn Féin* suposava, per a la població dels guetos republicans, l'única manera d'oposar-se a la política de Margaret Thatcher, d'expressar-li la seva alineació.

Desde 1969 el ejército patrullaba las calles de Irlanda del Norte, en 1983, no había persona menor de 30 años que no hubiera sufrido agresiones físicas o verbales por parte de las fuerzas de ocupación británicas²⁰¹.

D'altra banda, l'estratègia dual comença a incomodar l'IRA, que veu com les seves accions s'han de supeditar a les campanyes electorals del Sinn Féin. Els diferents sectors del moviment comencen a plantejar-se què és el que més pesa, si la lluita armada o la lluita electoral. Respecte a l'IRA, Adams els demana un marge de dos anys a partir de 1983 per a comprovar si l'estratègia electoral dona els resultats que ell espera.

Como parlamentario por Belfast Oeste, uno de los jefes del IRA i el creador de la estrategia que había otorgado al SF más de 100.000 votos en el Norte, a duras penas se podía refutar su petición²⁰².

Aquesta estratègia requerirà canvis radicals en la ideologia del partit. La constitució del Sinn Féin prohibia explícitament la discussió entorn de l'absentisme. L'Ard Fheis de 1983 suposarà un canvi definitiu en l'estratègia del partit i alhora en el moviment republicà irlandès. Gerry Adams serà elegit president del partit i Martin McGuinness vicepresident. Aquest relleu en la presidència suposa, a més d'un canvi generacional, un canvi territorial. Per primera vegada, el partit passarà a ser controlat per un sector de polítics del nord

200 Elections in Ireland [en línia] Dades disponibles a <<http://electionsireland.org/>> [Data de consulta 10/08/2012].

201 FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*. P. 393.

202 FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin*. P. 398.

que tenen com a prioritat avançar per la via política i que, per assolir aquest objectiu, estan disposats a obrir-se a la plena participació institucional a tota l'illa. Serà també a partir d'aquest congrés que la direcció del moviment republicà en el seu conjunt passarà a estar en mans dels "polítics" i no dels "militars".

Un cop president, Adams aprofitarà les eleccions europees de 1984 per a traslladar als estatuts del partit la seva estratègia. Com que el partit reconeixia el Parlament europeu, tot i estar en contra de la ideologia neoliberal de la Unió Europea, es modifiquen els estatuts perquè els candidats a aquestes eleccions puguin ocupar els seus escons a Europa.

El lideratge de Gerry Adams i la seva voluntat d'avançar per la línia política incomodarà els sectors unionistes i l'Administració britànica. Que el líder del moviment republicà irlandès aposti per la via política posa en entredit la política de criminalització, ja que fa encara més evident que les reivindicacions republicanes són polítiques i que la lluita armada és una estratègia per aconseguir uns fins essencialment polítics.

Les eleccions locals de maig de 1985 seran tot un èxit, la qual cosa demostrarà que l'estratègia dual d'Armalite i urna funciona a la perfecció. Assolir 57 regidories reafirmarà al partit com una força política important dins l'àmbit polític del nord.

Serà l'Ard Fheis de 1986 la que canviarà definitivament l'esdevenir del moviment republicà irlandès. Gerry Adams, Martin McGuinness, Dan Morrisson i Jim Gibney, entre d'altres, havien anat preparant l'estratègia sobre l'abstenció des de 1982 de manera molt lenta i acurada. En aquest congrés defensaran la participació parlamentària a la República d'Irlanda, tot i entendre-la de manera instrumental i no com a objectiu. El Sinn Féin no pot esdevenir un partit d'àmbit nacional si renuncia a ser representatiu a tota la nació. El canvi no qüestiona en cap cas "el derecho del pueblo irlandès a defenderse con las armas contra la ocupación británica"²⁰³. La resolució s'aprovarà amb la majoria requerida de dos terços sobre el total. La minoria, entorn del 6% dels delegats, abandona l'Ard Fheis i funda el Sinn Féin Republicà. La principal diferència amb la resta d'escissions que s'havien produït al llarg de la història és que aquesta serà molt minoritària i que, a més, no comptarà amb el suport de cap dirigent destacat del moviment, fet que farà que no suposi un daltabaix en l'estabilitat republicana.

Després de 64 anys, el veto al Parlament de la República d'Irlanda s'ha aixecat. Els polítics del Sinn Féin tenen via lliure per ocupar els seus escons al Dáil. Gerry Adams segueix el camí de De Valera, però encapçalant la totalitat del moviment republicà irlandès i, el que resulta més significatiu és que ho fa des del Nord i amb

203 ADAMS, G. (1997). *Antes del amanecer*; ADAMS, G. (2005). *Memorias políticas*.

unes expectatives polítiques de resoldre el conflicte com mai abans s'havien generat. Gerry Adams i els dirigents més propers a ell es presentaran com a líders indiscutibles, polítics i militars, del republicanisme a Irlanda. Han triomfat on els anteriors líders havien fracassat. Aconsegueixen el suport de l'IRA en la pugna electoral del Sinn Féin en un estat que no reconeixien, Irlanda del Nord, i el seu consentiment perquè els parlamentaris elegits al sud ocupin els escons d'un Parlament del qual no reconeixen la legitimitat, el Dáil. Ho aconsegueixen demostrant que el Sinn Féin pot guanyar eleccions mentre l'IRA continua la seva campanya militar contra l'ocupació britànica i demostrant que la política no suposa una amenaça per a la lluita armada. Tot i que el final de l'absentisme suposa una ruptura decisiva amb el passat, només representarà un pas més en l'evolució del moviment republicà.

A partir d'aquest moment i fins a l'alto el foc de l'IRA el 1994, se succeïran processos de negociació entre el Govern britànic i els dirigents del moviment republicà, i entre la República d'Irlanda i el moviment republicà. El Sinn Féin s'esforçarà per millorar la seva imatge i guanyar pes en l'escenari polític i el Govern britànic continuarà sense voler fer concessions respecte a Irlanda del Nord. Les negociacions que portaran a l'alto el foc de 1994 fracassaran però ja es preveu que el final del conflicte armat no és tan lluny com en les dècades anteriors. El 1997, l'IRA declara un nou alto el foc. Serà clau per a això el paper de la nova Administració britànica sota el Partit Laborista, encapçalat per Tony Blair, que apostarà pel diàleg amb el Sinn Féin com a representant de la comunitat nacionalista. El 1997 s'instal·larà al Parlament d'Irlanda el Nord una comissió per al procés de pau. El 10 de setembre del mateix any, per primera vegada des de 1921, el primer ministre britànic rebrà un líder del Sinn Féin per iniciar les negociacions sobre el futur d'Irlanda del Nord.

Les negociacions, que tenen com a objectiu l'assoliment d'un acord que posi fi al conflicte d'Irlanda del Nord, es desenvoluparan en tres escenaris: entre les comunitats del nord, entre el nord i el sud i entre Irlanda i Gran Bretanya. Els líders del Sinn Féin són conscients que hauran de fer concessions que toparan amb principis tradicionals del republicanisme. Davant d'això, entenen que, per al bon desenvolupament del procés, caldrà saber si es pot arribar a un acord que no compleixi estrictament tots els principis sense que l'IRA trenqui la treva.

Gerry Adams i Martin McGuinness són conscients que un dels errors de l'alto el foc de 1995 havia estat no tenir prou en compte la postura del Consell Militar de l'IRA. Assumeixen que si es tornen a cometre errors que facin fracassar el procés de pau, el projecte polític del partit acabarà. Perquè l'IRA pugui acceptar les concessions que s'hauran de fer durant el procés, se n'ha de canviar la constitució.

Per a canviar la constitució de l'IRA cal una convenció militar, que es durà a terme a l'octubre de 1997. Els negociadors del Sinn Féin a la convenció aconseguiren el seu objectiu i s'aprova fer els canvis. Aquests canvis giren entorn de l'acceptació de la modificació de la Bunreacht na hÉireann (Constitució de la República d'Irlanda), en els seus articles segon i tercer, que fan referència al dret de la República d'Irlanda sobre la sobirania d'Irlanda del Nord. El sector contrari a aquests canvis, molt minoritari, s'escindirà i crearà l'IRA Autèntic.

L'important d'aquesta convenció, més enllà de l'acord aconseguit, serà l'evidència que el Sinn Féin, ara ja sense cap mena de dubte, domina el moviment republicà. Si històricament havien estat les decisions de l'IRA les que havien marcat l'esdevenir del partit, després d'aquesta convenció es pot afirmar que la tasca desenvolupada per Gerry Adams i Martin McGuinness, amb el clar objectiu de desplaçar el moviment republicà cap a l'escena política, és completa. Ara cal veure si mitjançant la política es podran assolir els objectius del moviment republicà irlandès.

McGuinness convencerà els dos governs —l'irlandès i el britànic— que demanar a l'IRA la destrucció de l'armament abans d'arribar a un acord és inviable. El líder republicà defensa que si s'arriba a un acord satisfactori per als republicans aprovat per referèndum no existirà la necessitat de continuar amb la lluita armada, per la qual cosa l'IRA destruirà l'armament per iniciativa pròpia. Durant tot el procés de pau, la destrucció de l'armament serà un punt important.

El 29 de gener de 1998, Tony Blair anuncia l'obertura d'un procés d'investigació²⁰⁴ sobre els fets ocorreguts durant el 30 de gener de 1972, conegut com el Diumenge Sagnant. Aquest anunci és de gran importància, ja que serà el primer moment en què el Govern britànic qüestiona les accions de les seves forces de seguretat, a la vegada que suposa un reconeixement vers les víctimes innocents del conflicte. Tot i que no deixa de ser un gest simbòlic, es rebrà aquesta notícia amb esperança.

Les negociacions avançaran a marxes forçades durant els mesos següents, fins que el 10 d'abril de 1998, Divendres Sant, es farà pública la signatura del tractat conegut com *The Good Friday Agreement*²⁰⁵ (acord de Divendres Sant) que signaran tots els partits d'Irlanda, amb excepció de l'unionista UDP d'Ian Paisley.

204 El juny de 2010 finalitza la investigació i es publica l'informe que confirma que les víctimes del *Bloody Sunday* eren innocents i anaven desarmades. El Primer Ministre britànic, David Cameron, demana disculpes a la comunitat nacionalista i qualifica els fets "d'injustificats i injustificables".

205 Per a consultar el document complet <<http://www.sinnfein.ie/files/goodfriday.pdf>> [Data de consulta 19/08/2010].

El contingut de l'acord de Divendres Sant es pot resumir en els punts següents:

- L'assumpció per part del Govern britànic i irlandès que, si bé fins a aquell moment el desig majoritari de la població d'Irlanda del Nord és mantenir la unió amb Gran Bretanya, si en el futur el poble de l'illa d'Irlanda exerceix el seu dret a l'autodeterminació serà obligació d'ambdós governs endegar els mecanismes necessaris perquè aquest desig es faci realitat. Serà la població d'Irlanda del Nord la que haurà de votar-ho en referèndum.
- El rebuig absolut a la violència utilitzada amb el fi de resoldre qüestions polítiques i el recolzament decidit que es resolguin per la via pacífica i democràtica.
- L'avanç vers la reconciliació i l'acostament entre ambdues comunitats dins d'un marc democràtic i de consens.
- La creació d'una Assemblea d'Irlanda del Nord composta per 108 diputats i elegida democràticament amb representació de tota la societat. Aquest nou parlament tindrà a les seves mans el poder executiu i legislatiu i garantirà la protecció dels drets i interessos de tots els sectors socials.
- L'organització d'un Consell Ministerial Nord-Sud (*North-South Ministerial Council*) amb el fi de desenvolupar tasques consultives, de cooperació i actuació a l'illa d'Irlanda.
- L'establiment d'un Consell Britànic-Irlandès (*British-Irish Council*) que tindrà la funció de fomentar les relacions entre els ciutadans d'ambdues illes.
- L'entrega de les armes per part de totes les organitzacions armades en un termini de dos anys a partir de la data de l'aprovació dels referèndums, això és, per a finals de 2000.
- El compromís dels Govern irlandès i britànic de posar en funcionament mecanismes que permetin l'alliberació de presos pertanyents a organitzacions armades que compleixin l'alto el foc.
- La creació d'una comissió per a revisar el paper de la policia de l'Ulster, RUC, que pugui suggerir propostes per a convertir aquesta institució en un cos no sectari i deslligat del caràcter repressiu que presentava.

- La revisió del sistema judicial penal i de les polítiques sobre drets humans i igualtat entre les comunitats.
- El canvi dels articles 2 i 3 de la Constitució de la República d'Irlanda de 1937, referits a la legitimitat de la República a reclamar la sobirania de l'Ulster. Se substitueixen per "la potestat i dret inalienable de tota persona nascuda a l'illa d'Irlanda de ser part de la nació irlandesa".

L'Acord es ratificarà el 22 de maig mitjançant un referèndum tant al nord com al sud de l'illa, en què es pregunta pel canvi en la Constitució de la República.

L'acceptació de l'acord de Divendres Sant per part del Sinn Féin evidenciarà la culminació, dins del moviment republicà, d'una tendència revisionista que havien endegat Gerry Adams i Martin McGuinness. Així ho confirma una anàlisi acurada sobre l'evolució dels principis bàsics del republicanisme, que han deixat de ser-ho o s'han moderat per tal d'encaixar el partit republicà dins de l'escenari polític convencional.

El 15 d'agost de 1998, l'IRA Autèntic farà explotar un cotxe bomba a un carrer d'Omagh, localitat nord-irlandesa, que matarà 31 persones. Gerry Adams condemnarà l'atemptat; és la primera vegada que qüestiona públicament accions del republicanisme. Aquesta condemna suposarà la culminació d'un procés de moderació republicana a través del qual el moviment ha desenvolupat la seva vessant política enfront del militarisme que durant dècades ha ocupat un lloc preeminent en la seva estratègia.

L'acord de Divendres Sant està dirigit a blocs polítics amb interessos diametralment oposats. Per això, el llenguatge que adopta recorre sovint a una vaguetat que permetrà a nacionalistes i unionistes interpretar el text de maneres totalment contraposades. El motiu és que es prima una estructura sense un final predeterminat que podria ser definida com a "oberta", al no excloure la materialització de cap de les aspiracions tradicionals defensades per les dues comunitats nord-irlandeses. En conseqüència, mentre Trimble el presenta com un enfortiment de la Unió d'Irlanda del Nord amb el Regne Unit, Adams en destaca el valor com a instrument de transició vers la consecució última del seu objectiu d'unificació de l'illa.

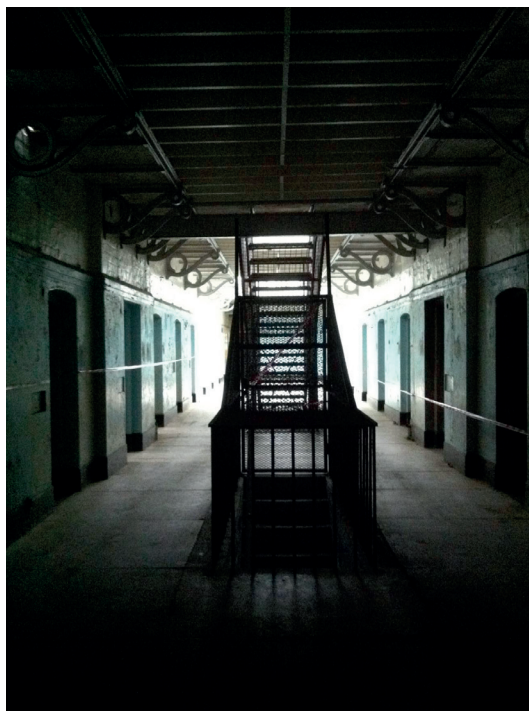
Aquesta lògica reflecteix la naturalesa d'un conflicte la resolució del qual resulta impossible si es manté fidel als estrictes criteris que l'han definit durant dècades i que s'han basat en l'enfrontament entre dues comunitats, una amb voluntat immobiliària, l'altra amb voluntat de resistència i autodeterminació.

Her Majesty's Armagh Prison. Juliol de 2013.

Pati - Her Majesty's Armagh Prison. Juliol de 2013

Interior Ala "B" - Her Majesty's Armagh Prison. Juliol 2013

*Bandera de les dones republicanes integrants de l'A Company a la presó d'Armagh.
Fotografia: Irish Republican History Museum (Belfast).*

CAPÍTOL 3. NACIONALISME I FEMINISME

I'm oppressed as a woman, but I'm also oppressed because I'm Irish... We can't successfully end our oppression as women until we first end the oppression of our country.

Mairéad Farrell

3.1. Gènere i nació

Els tres segles d'existència del feminisme han comportat, amb moments de més incidència i d'altres de reacció, canvis pel que fa als comportaments de les dones i envers les dones. Així, les dones, durant segles, paral·lelament a molts projectes nacionals, han viscut i viuen uns processos de canvi per poder passar d'objectes a subjectes, per obtenir la plena ciutadania amb igualtat de drets i per poder exercir i decidir la seva pròpia llibertat. [...] El repte per aconseguir autonomia, llibertat i dret al reconeixement de la diferència mou les relacions entre territoris, entre els estats nació i les nacions sense estat; i és un repte també que comparteixen moviments de dones i/o feminismes²⁰⁶.

Quan la prioritat ideològica és la creació de l'estat nació, la resta de contribucions ideològiques queden obviades. El nacionalisme tendeix a acaparar i subordinar rere els seus objectius qualsevol altra mobilització tant en la dimensió política com l'epistemològica, i esdevé així una mena de paraigua totalitzador²⁰⁷. El nacionalisme s'imposa com a forma més autèntica de col·lectivitat i com a mode normatiu de la política, de manera que les aspiracions feministes han d'assumir una expressió nacionalista per a ser ateses política-

206 PALAU, M. & TODA, A. (eds.) (2012). *In/dependents: Dones i projectes nacionals*. València: Edicions València 3i4. P. 9-10.

207 UGALDE, M. (1996). "Notas para una historiografía sobre nación y diferencia sexual." *Arenal: Revista De Historia De Mujeres*, 3(2), 217-256.

ment —la qual cosa no impedeix, d'altra banda, que restin relegades a un lloc secundari²⁰⁸.

Amb referència al concepte de nació, podem diferenciar tres concepcions²⁰⁹:

- La nació basada en els orígens o l'ètnia.
- La nació de base cultural (religió, costums, llengua), en què les dones tenen assignat el rol de guàrdies de frontera (*border guards*), de manteniment dels límits i les fronteres nacionals.
- La ciutadania com a criteri bàsic en la definició de la nació en què el criteri de gènere presenta una naturalesa dual, ja que les dones es troben incloses en el conjunt de la ciutadania però, per contra, són objecte d'unes polítiques normatives diferencials²¹⁰.

La construcció nacional no preveu la igualtat de gènere com a pilar fonamental, atès que parteix d'uns antecedents històrics que han consolidat la societat patriarcal. Per tant, assigna un rol específic a les dones vinculat a la simbologia *mare pàtria* – *dona* i *continuitat* – *fecunditat*.

La teoria feminista ha desenvolupat anàlisis amb indicadors de gènere que han demostrat que les dones actuen com a objectes en les estructures de poder tradicional i la reivindicació nacional no les converteix en subjectes²¹¹, sinó que perpetua les relacions socials entre homes i dones que es continuen fonamentant en la polarització de les diferències entre unes i altres i en la consideració dels homes com a norma i de les dones com a éssers subordinats.

Les dones, doncs, s'han vist relegades a l'esfera de l'àmbit domèstic tot i haver participat des de sempre en la construcció de les nacions. Aquest confinament resulta incomprensible si es té en compte que les dones, a pesar d'una reclusió que els impedeix produir discursos, són les encarregades d'assumir la tasca reproductora²¹².

La historiografia ha mostrat el caràcter masculí de la fraternitat que construeix la nació. La identitat nacional s'ha construït sobre l'alienació de les dones en la seva funció reproductiva i maternal. Així, el paper del gènere i de la sexualitat serà central en la construcció de les nacions²¹³.

208 DUCH, M. (2012) "Tot pensant històricament el sexe de les nacions" dins de PALAU, M. & TODA, A. (eds.) (2012). *In/dependents*. P. 35.

209 YUVAL-DAVIS, N. (1997). *Gender & nation*. London: Sage Publications.

210 DUCH, M. (coord.). (2013). *El gènere de la polis. La trajectòria de les dones en el catalanisme polític*. Tarragona: Arola Editors.

211 PALAU, M. & TODA, A. (eds.) (2012). *In/dependents*.

212 LÓPEZ, M. (2010). *Pensar la nació en femení: Una construcció inacabada*. Borriana: Agrupació Borrianenca de Cultura.

213 UGALDE, M. (1996). "Notas para una historiografía sobre nación y diferencia sexual."

La naturalesa dual de la ciutadania de les dones, simultàniament incloses i excloses, mostra els rols de les dones com les transmissores de cultura i els agents actius de la col·lectivitat nacional no exemptes, sinó fonamentalment dedicades al seu paper com a reproductores biològiques de la nació²¹⁴.

Si bé les dones s'han vist relegades a funcions subalternes, quan no inexistents, a l'hora de participar en l'edificació de nacions, existeix no obstant això una visibilitat metafòrica i simbòlica de les dones per a referir-se a la mare pàtria. Aquest ús metafòric de la dona i del seu cos produeix una sèrie d'estereotips inamovibles que desbanquen el paper real de les dones en el teixit social i polític de la seva nació:

El rol de la dona en el nacionalisme és metafòric o simbòlic; l'omnipresència simbòlica de la Mare Pàtria en tots els nivells de cultura vol fer oblidar l'absència de la dona real en la reconstrucció social i política de la nació on aquesta és pràcticament invisible²¹⁵.

En resum, la imatge de la dona ha estat sovint el millor reclam per a la construcció de la identitat nacional:

Els projectes nacionals van ser inicialment definits per homes, i les dones, en aquest context nacionalista, van ser construïdes en relació amb els homes, per la qual cosa la feminitat habitualment s'ha utilitzat com un suport simbòlic i moral. Justament perquè són projectes masculins, les nacions es feminitzen figuradament al servei de les necessitats masculines²¹⁶.

D'aquesta manera, es cosifica la dona i es transforma el seu cos en la referència simbòlica de la pàtria; s'erigeix en dipositària, en guardiana, de la identitat del grup, la qual cosa la confina encara més en l'àmbit privat. Es reforça la fusió nació/comunitat i mare/dona abnegada, i amb això s'intensifica la voluntat de defensar les dones i morir per elles²¹⁷. Aquesta idea, fonamental per a cohesionar la idea del territori i de la comunitat que el compon, es posa a prova durant les èpoques de conflictes²¹⁸.

La confusió entre la mare pàtria i la mare social situa les dones en el compromís de vetllar per la tradició que s'encarna en l'idioma amb una sepa-

214 DUCH, M. (2012). "Tot pensant històricament el sexe de les nacions".

215 "Mujer y Nación en el cine español de posguerra: los años 40", *Arizona Journal of Hispanic Culture Studies*, 3, 51-70 a LÓPEZ, M. (2010). *Pensar la nació en femení*. P. 5.

216 PALAU, M. (2006). "La mare pàtria. Dones i construcció cultural de la nació", dins de SUNYER, M. (ed.) (2006). *Paraula donada*. Benicarló: Onada, p. 121-133, a LÓPEZ, M. (2010). *Pensar la nació en femení*. P. 7.

217 "Malaise identitaire: les femmes et la nation", *Millenium: Journal of International Studies*, 20/3, 429-443 a LÓPEZ, M. (2010). *Pensar la nació en femení*.

218 LÓPEZ, M. (2010). *Pensar la nació en femení*.

ració rígida d'aquelles esferes que la història de les dones ja ha superat entre l'esfera privada-domèstica i l'esfera pública-política²¹⁹.

D'aquesta manera, en l'àmbit de la construcció nacional la dona apareixerà o bé sacralitzada com a símbol d'identitat o bé com a mecanisme de cohesió social en l'àmbit domèstic i comunitari però sempre al marge de la contribució ideològica directa i dels papers més actius en la lluita política. En el procés de construcció nacional irlandès es constata la perpetuació dels models patriarcal i dels rols tradicionals de les dones.

Com a conseqüència de la llarga història de colonització, l'illa d'Irlanda es troba, encara avui, en un constant procés d'autodefinició. Al llarg d'aquest procés, s'han silenciat sistemàticament les veus de les dones en la reconstrucció nacionalista i catòlica de la República d'Irlanda. Nacionalisme, catolicisme i patriarcat conflueixen en el context cultural i polític per a crear mites i metàfores reduccionistes que sustenten les seves ideologies i que, en conseqüència, releguen les dones a una posició secundària dins de la societat²²⁰.

D'acord amb això, trobem com al llarg dels segles l'imaginari cultural irlandès ha estat caracteritzat per múltiples símbols femenins al voltant de la idea de nació que, a través de la ideologia al seu voltant, han pretès invisibilitzar l'existència de les dones reals, han silenciat les seves veus i han negat els seus cossos i identitats en l'àmbit públic²²¹.

En el cas irlandès, cal destacar que la representació al·legòrica de la nació com a dona a Irlanda no ha estat una estratègia utilitzada només pel nacionalisme irlandès, sinó també per la potència colonitzadora:

La influencia del imperialismo británico no debe ser subestimada, ya que crea una imagen de la colonia como nación emasculada que el nacionalismo irlandés tratará de invertir, a través de la misma ideología patriarcal, para acceder a un rol "masculino" de poder que anteriormente les había sido negado²²².

La imatge de dona que rep Irlanda en la construcció colonial constitueix la primera gran simplificació tant de les dones irlandeses com de la realitat política, social i històrica de la nació. A la vegada, des del nacionalisme —hegemònic a l'illa— se subverteixen els missatges polítics que el poder colonial transmet per adaptar-los a les reivindicacions pròpies, però es perpetua la me-

219 DUCH, M. (coord.). (2013). *El gènere de la polis*.

220 PORTER, E. "Identity, location, plurality: women, nationalism and Northern Ireland", dins de MILLER, R. E., & WILFORD, R. (ed.) (2004). *Women, ethnicity and nationalism: the politics of transition*. London: Routledge, p. 32-54; ROSENDE PÉREZ, A. (2010). "La iconografía femenina de Irlanda. creación y re/construcción de una nación en femenino", *Lectora: Revista De Dones i Textualitat*, 14, p. 251-267.

221 ROSENDE PÉREZ, A. (2010). "La iconografía femenina de Irlanda".

222 Ídem, p. 252.

tàfora que equipara la nació a la dona convertida en musa i símbol primordial de la lluita nacionalista.

Así, el contexto irlandés se convierte en un espacio hostil para ellas que les niega la participación activa (política y cultural) y las relega a la categoría de mitos nacionales, musas que presentan todas las características que el patriarcado asocia e impone a “la mujer” y que son irreales y, en muchos casos, irrealizables²²³.

D'aquesta manera, la ideologia nacionalista irlandesa, lluny de deconstruir la imatge d'Irlanda com una representació femenina projectada des de la potència colonitzadora, utilitzarà aquesta idea per a assolir els seus propis objectius polítics i socials.

De esta forma, se genera una pugna por ejercer el poder (masculino) sobre un territorio definido como femenino (la nación-mujer), que podría liberar a Irlanda del colonialismo británico, pero que en ningún caso iba a liberar a las mujeres irlandesas, que continuarían sometidas por los estereotipos de feminidad patriarcales y atrapadas en construcciones alegóricas que las borra de los sistemas de representación y del discurso socio-político de Irlanda²²⁴.

Les guerres, en tant que situacions extremes, aconsegueixen, de manera paradoxal, trencar certes estructures rígides que encasellen les dones i, amb aquestes ruptures, els concedeixen l'oportunitat de sortir de la seva esfera privada. Així, en trobar-se en perill el concepte de nació mateix, es comença a permetre la intrusió de la dona en la lluita armada i, mentre duren les ofensives, coexisteixen la imatge de la mare i la imatge de la combatent, com havia succeït, per exemple, a la Guerra Civil Espanyola²²⁵. En el cas nord-irlandès, les nocions cristianes al voltant de la domesticitat de la dona, que les restringeix a un destí maternal biològicament determinat tot relacionant el seu organisme amb la incapacitat per a l'acció política, desapareixeran de la cultura de les comunitats catòliques-nacionalistes. Com que les dones s'apoderaran de manera provisional de l'accés a l'esfera pública mitjançant la participació política —sempre complementada amb la seva posició com a administradora de la pròpia llar— la xarxa social i comunitària que requeria la lluita armada és suportada per les dones d'aquestes comunitats. Així, la seva actitud com a dones es convertirà en una forma específica de protesta política i social contra l'exèrcit

223 Ídem. P. 255

224 ROSENDE PÉREZ, A. (2010). “La iconografía femenina de Irlanda”. P. 255.

225 LÓPEZ, M. (2010). *Pensar la nació en femení*; NASH, M., & CIFUENTES, I. (2006). *Rojas: Las mujeres republicanas en la guerra civil*. Madrid: Taurus; NASH, M., & TAVERA, S. (2003). *Las mujeres y las guerras: El papel de las mujeres en las guerras de la edad antigua a la contemporánea*. Barcelona: Icaria Editorial.

opressor i, per tant, serà acceptada i defensada per la comunitat. Les dones colpejaren tapes i faran sonar xiulets cara a cara amb els militars britànics per alertar els membres de la comunitat de registres imminents i de detencions per part d'aquests militars²²⁶. Com recorda Devlin, el comportament agressiu i de confrontació de les dones durant el conflicte modern (1969-1998) confonia els soldats que patrullaven els carrers de Belfast:

I saw women who could reduce soldiers to tears... When soldiers were foulmouthed to them they were foulmouthed back²²⁷.

Aquesta ansietat sobre la identitat i operativitat sexual, que amera la literatura contemporània irlandesa, funciona com a metàfora de la problemàtica i ambivalent identitat nacional²²⁸. També a Irlanda és prominent la metàfora familiar. La família es presenta, així, com a metàfora de la nació. La mare, que ja constituïa una de les al·legories de la nació, es convertirà en la guardiana de la tradició nacional. La família hi té un lloc central. El silenci que uneix la violència política amb la violència domèstica en el discurs nacional convertirà la família en una metàfora de la paràlisi nacional. I no serà fins cinquanta anys després quan, a finals dels anys setanta, a Irlanda del Nord un grup de dones intentarà reconciliar un projecte nacional i feminista amb plena consciència de la intersecció dels discursos, de les pràctiques i de la diferent evolució del nacionalisme en ambdues Irlandes, fet que ha comportat una reformulació tant del concepte de gènere com del de nació²²⁹.

En els anys del conflicte modern, el nacionalisme irlandès es renovarà al voltant dels valors tradicionals de l'esquerra, i trobarà un nou encaix entre l'esfera privada i la pública a través de la nació i de la comunitat. L'emancipació de les dones és part integral del desenvolupament d'un moviment socialista viable i, per tant, fonamental per als objectius del republicanisme irlandès. En tant que hi són, les dones de l'Exèrcit Republicà Irlandès (IRA) desvirtuen el discurs imperialista dominant que prohibeix la participació política a les dones irlandeses —i també els homes. Paradoxalment, el discurs nacionalista irlandès pretén confinar-les a elles, com a dones, a l'espai domèstic²³⁰. Les dones que participen activament en la lluita armada o que hi col·laboren prenen consciència de com el discurs nacionalista-republicà enalteix el seu paper com

226 PICKERING, S. (2002). *Women, policing and resistance in Northern Ireland*.

227 DEVLIN, B. (1969). *The price of my soul*. New York: Knopf. P. 37.

228 ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence*.

229 DUCH, M. (2012) "Tot pensant històricament el sexe de les nacions".

230 ROWBOTHAM, S. (1972). *Women, Resistance, and Revolution: A History of Women and Revolution in the Modern World*. New York: First Vintage Books a ROULSTON, C. (1997). "Gender, nation, class: The politics of difference in Northern Ireland." *Scottish Affairs*, p. 54-68.

a mares engendradores de revolucionaris²³¹. Tot i així, la idea que les dones irlandeses —catòliques, nacionalistes i republicanes en igual mesura que els homes— prenguin les armes per combatre les forces d'ocupació continuarà inquietant la majoria d'homes irlandesos.

L'IRA, com tots els exèrcits, és definit al voltant de la masculinitat. Així, els homes que en formen part simplement compleixen el que la comunitat espera del seu sexe, s'adhereixen a les definicions socials del seu gènere i les desenvolupen com a pròpies; esdevenen forts, poderosos i essencialment masculins. Contràriament, les dones de l'IRA hauran de reflectir una “desexualització” dels seus cossos per a projectar-se com a subjectes i membres actives d'un exèrcit davant de la comunitat. En la teoria republicana sobre la lluita armada, el sexe de les dones s'ocultarà rere aquesta “desexualització” en no desenvolupar un comportament socialment acceptable en conseqüència amb els valors primordials de la comunitat. Així, les dones hauran de disciplinar els seus cossos amb un objectiu clar d'ajustament a les característiques de la feminitat convencional²³². En paraules d'una *voluntària* de l'IRA:

I am very conscious of being a woman volunteer. Within the army you have to assert your position to be treated equally... The leadership recognizes this and I honestly couldn't say that there's much discrimination at that level. It's the lower ranks mainly... It still shocks me that I have two battles to fight – one against the Brits and secondly with the men of my own organization. I constantly have to prove myself to them (at least in their eyes, not my own)... In the past it did happen that some men refused to work with female volunteers, but not now. We wouldn't stand for that kind of attitude.²³³

En el nacionalisme modern, quan els valors nacionalistes tradicionals i els catòlics ja eren pràcticament una mateixa cosa, les al·legories femenines de la nació es transformen per adaptar-se a la “mística de la feminitat”²³⁴ propugnada per la ideologia catòlica que impregnava ja per complet, com s'ha dit, el nacionalisme irlandès²³⁵. La imatge de les dones serà reduïda a una funció exclusivament reproductiva de la nació, cosa que generarà una patró de sacrifici —la mare ofereix els seus fills a la nació perquè morin per la *Mare Irlanda*— i

231 CRILLY, A. (Dir.). (1989). *Mother Ireland*, DVD. New York: Cinema Guild a ROULSTON, C. (1997). “Gender, nation, class”.

232 CRAWLEY, L., LARA J., & L. SHEHAN. (2008). *Gendering Bodies*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers a ROULSTON, C. (1997). “Gender, nation, class”.

233 FAIRWEATHER, E., MCDONOUGH, R., & MCFADYEAN, M. (1984). *Only the rivers run free: Northern Ireland: The women's war*. London: Pluto Press. P. 241.

234 FRIEDAN, B. (1963). *The feminine mystique*. New York: W.W. Norton and Co.

235 ROSENDE PÉREZ, A. (2010). “La iconografia femenina de Irlanda”.

crea un model de maternitat asexual impossible d'assolir a la realitat i que encasella les dones irlandeses en uns determinats rols reduccionistes i opressors²³⁶.

Així, “catolicismo y nacionalismo no tardan en formar un bloque único para marcar la diferencia con los colonizadores protestantes”²³⁷, assegurant que els valors catòlics seran presents en la nació irlandesa.

Amb la formació de la República d'Irlanda l'any 1948, la ideologia nacionalista i catòlica serà assumida pel nou Estat. Així, mentre l'Església propugna els valors i la moral catòlics, basats en la feminitat tradicional, en la castedat, el matrimoni i la maternitat, l'Estat ratifica aquesta ideologia a través d'una legislació que imposarà un model de feminitat determinat: control exhaustiu de la sexualitat i la reproducció i prohibició del divorci. L'Estat i l'Església s'aliaran per destacar com a singularitat cultural irlandesa “l'ideal de dona domèstica i virtuosa”²³⁸.

Com s'ha dit, la necessitat de reconstruir la identitat de la nació irlandesa davant l'Estat opressor i la seva influència cultural i religiosa provocarà que aquesta s'estructuri al voltant dels trets identitaris de la cultura irlandesa. S'idealitzarà, així, el paper de les dones i es relegarà a funcions reproductives tan necessàries per a la nació. El gran poder atorgat a l'Església en matèria educativa, social i cultural farà que el model de feminitat catòlic propugnat per Església i Estat es consolidi com a model nacional²³⁹. La crítica a aquest model ideal de les dones esdevindrà una crítica a la nació. Així, catolicisme i nació esdevindran els pilars que definiran les relacions de gènere. D'aquesta manera les dones no són subjectes actius sinó “instruments en mans de l'Estat”²⁴⁰.

En el cas irlandès, doncs, es reproduceix l'esquema general de dona com a símbol de la pàtria i dona com a resistent i perpetuadora de la nació. Només l'excepcionalitat i la cruesa del conflicte portarà les dones a ocupar espais tradicionalment masculins per la mateixa necessitat i imposició del moviment de construcció nacional sense suposar en cap cas la incorporació de les demandes feministes en la ideologia nacionalista majoritària en el territori.

236 ROSENDE PÉREZ, A. (2010). “La iconografía femenina de Irlanda”.

237 GONZÁLEZ, L.M. (2000) *Otra Irlanda: La estética postcolonialista de poetas y artistas irlandesas contemporáneas*, Oviedo, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, a ROSENDE PÉREZ, A. (2010). *La iconografía femenina de Irlanda*, p. 265.

238 NASH, M. (2013) “Legislació i perspectives de gènere en la construcció de la ciutadania: una comparativa entre Irlanda i Catalunya al segle xx” [informe en línia] [Data de consulta 10/10/2013] <<http://www.recercat.cat/bitstream/handle/2072/211596/PBR2010%20MARY%20NASH%20mem%C3%B2ria%20cient%C3%ADfica.pdf?sequence=1>> P. 9.

239 McWILLIAMS, M. (1993). “The Church, the State and the Women's Movement in Northern Ireland,” dins de SMYTH, A. (ed.) (1993) *Irish Women's Studies Reader*. Dublin: Attic Press, p. 79-100.

240 NASH, M. (2013) *Legislació i perspectives de gènere en la construcció de la ciutadania*. P. 10.

3.2. Evolució del feminisme al nord d'Irlanda

La història del feminisme i de l'activisme pels drets de les dones ha estat marcat pels efectes del conflicte entre la Gran Bretanya i Irlanda en les seves diverses fases i facetes. La dificultat rau en la manera com una dona s'identifica i s'organitza al voltant d'afers que l'afecten com a dona i en la manera com troba l'encaix amb la resta d'afers, organitzacions i campanyes que l'afecten com a membre d'una comunitat. A més, a aquesta dificultat s'hi suma la de decidir quines són les problemàtiques prioritàries a les quals hauria de dedicar els esforços.

L'any 1968 es crea l'Associació pels Drets Civils d'Irlanda del Nord (*Northern Ireland Civil Rights Association*, NICRA), en la qual prendran part moltes dones. De la mateixa manera, moltes de les dones s'integren en el moviment denominat *People's Democracy*. Ambdues organitzacions duren a terme accions pacífiques en demanda de drets civils per a la comunitat catòlica-nacionalista.

Durant aquest anys, a altres països, els grups de la “nova esquerra” donaran llum al feminisme radical, i les dones convertiran en ideals revolucionaris les demandes feministes. Pel gran nivell de conflictivitat social i polític, al nord d'Irlanda el feminisme de la segona onada arribarà amb retard²⁴¹. Moltes dones participaran en les campanyes pels drets civils, però no se sentiran capaces d'incloure en les reivindicacions civils qüestions de gènere²⁴².

El lent desenvolupament del feminisme no sorprèn considerant els esdeveniments que seguiran a les campanyes pels drets civils. Un any després del seu inici, el Govern d'Irlanda del Nord havia perdut el control de les manifestacions públiques. L'odi i la venjança sectària reviuran al nord; l'Exèrcit Republicà Irlandès s'armarà de nou en protecció de la comunitat nacionalista i es reorganitzarà per tornar a endegar la campanya per la unificació d'Irlanda. Les actituds vers el rol esperat de les dones a la societat continuarà sent conservador en ambdues comunitats²⁴³.

A la dècada de 1960, les dones nord-irlandeses havien començat a gaudir de noves oportunitats laborals i educatives gràcies a l'expansió del sector públic i a noves empreses multinacionals que es començaven a instal·lar al territori en detriment de les indústries tèxtils. Els empleats estaven segregats per sexe —com ho estaven a la Gran Bretanya— i els salaris de les dones eren

241 ROULSTON, C. (1997). “Gender, nation, class.”

242 ROULSTON, C. (1989). “Women on the margin: The women's movement in Northern Ireland, 1973-1988.” *Science & Society*, 53(2), 219-236.

243 MONTGOMERY, P. & DAVIES, C. (1991). “A Woman's Place in Northern Ireland”, dins de ROBINSON, G. (eds.) (1991). *Social Attitudes in Northern Ireland*. Belfast: Blackstaff Press, p. 74-96.

inferiors als dels homes —també com a la resta de la Gran Bretanya. L'alta taxa d'atur masculina entre la comunitat nacionalista convertia les dones en el principal sosteniment econòmic familiar, a més de ser la responsable de les tasques domèstiques i de la cura dels fills en absència total de llars d'infants públics²⁴⁴.

Quan el Govern britànic introdueix l'internament sense judici previ (1971), les dones de la comunitat nacionalista organitzen grups de resistència. En ocasions, dones catòliques-nacionalistes i dones protestants-unionistes es mobilitzaran juntes contra la violència que generen les organitzacions armades. Així, la pau començarà a ser vista com una responsabilitat de les dones. Les dones s'organitzaran també en protestes contra la pobresa i la precarietat en l'habitatge. En aquestes campanyes, les dones són vistes com a lluitadores pel benestar familiar i comunitari i no com a combatents en benefici dels drets i el benestar de les dones. Les mobilitzacions de les dones sovint s'han basat en una crida a les seves responsabilitats familiars més que apel·lar a les seves necessitats individuals com a dones²⁴⁵.

En aquest context, algunes dones polititzades al voltant del sindicalisme apareixen a la dècada de 1970. El primer grup es forma precisament en una comunitat de classe treballadora que, mantenint l'enfocament clar cap a les necessitats de la comunitat, endega una campanya contra les condicions d'habitatge i la forta pobresa que impregna la zona incloent les necessitat de les dones i encoratjant les dones que demanin ser consultades en assumptes de benestar i habitatge.²⁴⁶ L'any 1974, es crearà un grup de conscienciació a la Nova Universitat de l'Ulster que endegarà una campanya que centrarà l'atenció sobre l'existència de violència domèstica contra les dones i sobre la problemàtica que pateixen les mares soles (solteres/vídues/dones de presoners).

A poc a poc, les idees de la segona onada del feminisme arribaran al nord d'Irlanda i es convertiran en atractives per a alguns grups de dones, principalment en cercles acadèmics de zones urbanes o en cercles políticament actius. El 1975 es funda el Moviment pels Drets de les Dones d'Irlanda del Nord (*Northern Ireland Women's Rights Movement*, NIWRM) per part de dones del Partit Comunista d'Irlanda, dones de la NICRA, dones sindicades, dones properes al republicanisme però que desaproven les accions de l'IRA i dones a títol individual interessades en qüestions feministes. La idea inicial és desenvolupar un moviment de masses que aglutini totes les dones de classe obrera de la zona però no s'assoleix l'objectiu. Després d'això, sorgiran múltiples grups de dones

244 ROULSTON, C. (1997). "Gender, nation, class".

245 Ídem.

246 BELFRAGE, S. (1988). *The Crack: A Belfast Year*. London, Grafton Books.

de diversos tipus i importància per tot el nord d'Irlanda però no formaran una xarxa estructurada prou sòlida. No coordinaran agendes ni activitats i el moviment sucumbirà per divisions entre els diferents grups en qüestions clau, sobretot per la qüestió nacionalista. Des de l'inici el moviment havia estat dividit per la qüestió nacional; a més, l'ús de termes com *alliberament* de les dones o *opressió* vers les dones incomodava algunes de les membres hostils a l'acció republicana per la semblança que tenia l'ús dels conceptes amb el moviment republicà²⁴⁷. Patirà diverses escissions, la més important de les quals acabarà amb la formació del Grup de Dones Socialistes (*Socialist Women's Group*). Des de l'inici, els grups començaran a mostrar les seves divergències respecte a la manera com les feministes han de respondre al conflicte que viu Irlanda del Nord i que divideix la seva població en dos. La primera organització aglutinarà dones unionistes i nacionalistes contràries a la violència, i les qüestions que afecten les comunitats com a nacionalistes o com a unionistes no poden ser esmentades a les reunions, per no dividir el moviment. Aquesta mesura té efectes contradictoris, ja que projecta la idea que les dones que formen part del moviment no estan polititzades ni són subjectes actius al voltant del conflicte nord-irlandès. El segon grup, el Grup de Dones Socialistes (*Socialist Women's Group*), rebutjarà l'opció de no posicionar-se sobre el conflicte. De totes maneres, també tenen problemes per conciliar diferents variants del feminisme, el socialisme i el republicanisme que caracteritzen la majoria de membres del grup. Aquest moviment conclou que la principal causa d'opressió de les dones tant a la República d'Irlanda com al nord és l'imperialisme britànic i que el veritable alliberament vindrà només de la mà d'una Irlanda socialista i unificada. A algunes, l'evolució lògica les convertirà en feministes republicanes, cosa que suposarà acceptar els objectius del moviment republicà i que el moviment republicà simpatitzi amb els objectius feministes. Altres membres es mostraran reticents a perdre autonomia en favor d'un moviment militarista i elitista liderat per homes. El moviment socialista patirà escissions en relació amb aquestes consideracions i es desmantellarà.

Amb la retirada de l'estatus polític l'any 1976 per part del Govern britànic, les dones republicanes endegaran protestes per a recuperar-lo. Inicialment, s'embarquen en la *no-work protest*, que consistirà a no col·laborar en les tasques ni en el treball de la presó. L'any 1980 començaran la *no-wash protest* i al desembre del mateix any participaran de la vaga de fam conjunta a totes les presons on hi ha internats presoners i presoneres republicans. Davant d'aquesta situació, les organitzacions feministes es veuen amb l'obligació de posicio-

247 EVASON, E. (1991). *Against the grain: the contemporary women's movement in Northern Ireland*. Dublin: Attic Press.

nar-se sobre les condicions de vida de les presoneres republicanes a la presó, com a dones. Es formaran els Relatives Action Committees, en els quals la majoria dels membres seran dones i aquests rebran el suport d'una nova organització feminista sorgida a partir de la desaparició del Grup de Dones Socialistes i anomenada Dones Contra l'Imperialisme (*Women Against Imperialism*). Les dones d'aquesta organització donaran suport a les presoneres republicanes quan entraran en les protestes. El NIWRM decidirà no posicionar-se respecte a les presoneres. Els familiars i els membres de les comunitats que donen suport als presoners i les presoneres en la seva totalitat estaran molestos amb la decisió del moviment feminista de no implicar-se en les campanyes perquè són obertament republicanes, i a la vegada parlar d'opressió i alliberament de les dones.

Les diferències, doncs, es mantenen i han estat un obstacle per a la cooperació entre els diferents grups o moviments feministes en moltes ocasions²⁴⁸. Començaran a desenvolupar-se petits grups feministes també en les comunitats unionistes. Entre la població d'Irlanda del Nord en general hi ha força reticències vers el terme *feminisme* en si mateix. Entre d'altres raons, es considera les membres del feminisme dones de classe mitjana no afectades en la seva totalitat pels problemes socials, econòmics i polítics que afecten de manera contundent les comunitats de classe treballadora, que, al cap i a la fi, representen la majoria de la població²⁴⁹. A la vegada, des de les comunitats unionistes es mostra reticència vers el feminisme perquè es considera directament vinculat amb el republicanisme²⁵⁰.

Més enllà del fracàs d'intentar crear un moviment de masses feminista al nord d'Irlanda, hi ha un moviment de dones latent al territori que ha perdurat fins avui. Aquest moviment de dones es focalitza en els nombrosos centres de dones existents en diverses comunitats que realitzen campanyes i accions contra problemes concrets com la violència domèstica. Aquests grups de dones estan estretament vinculats a la voluntarietat de les seves membres de participar en els afers que afecten les comunitats i les dones de cada comunitat. Aquests centres de dones, molt nombrosos en comunitats de classe treballadora nacionalista, ajudaran a canviar la percepció catòlica conservadora del divorci, l'homosexualitat i els anticonceptius —no de l'avortament— de les comunitats catòliques-nacionalistes.

248 SALES, R. (1997). *Women divided: Gender, religion, and politics in Northern Ireland*. New York: Routledge.

249 COULTER, C. (1999). *Contemporary Northern Irish society: an introduction*. London: Pluto Press.

250 MILLER, R. L., WILFORD, R., & DONOGHUE, F. (1996). *Women and political participation in Northern Ireland*. Aldershot: Avebury a ROULSTON, C. (1997). "Gender, nation, class".

A la dècada de 1990 es crearà la Coalició de Dones (*Women's Coalition*), una coalició de dones unionistes i nacionalistes per la pau que, fent un pas endavant, demanen participar en les converses de pau que caracteritzaran el conflicte entre mitjans i finals de la dècada de 1990 i que acabaran amb la signatura dels acords de Divendres Sant²⁵¹.

Com s'ha vist, el feminisme al nord d'Irlanda ha recorregut un camí extremadament complex en haver-se de posicionar sobre afers extremadament sensibles per a les diverses comunitats. Això ha ajudat a destacar que certes diferències són més fàcils d'obviar que d'altres. Les ideologies dominants —el nacionalisme a les comunitats catòliques i l'unionisme a les protestants— i la distribució desigual dels recursos que estén la pobresa i la injustícia social pels barris de classe treballadora de les ciutats del nord d'Irlanda guanyen pes en detriment del feminisme, que és deixat de banda per no ser considerat un problema primordial en aquestes comunitats. De la mateixa manera, la història ens demostra com les dones que decidiren organitzar-se al voltant del feminisme hauran de renunciar en la seva majoria a la resta d'identitats en favor del feminisme. Així, les qüestions feministes al nord no han rebut la importància que mereixen ja que la conflictivitat i la desigualtat entre comunitats són tan importants que fan que la població obviï les desigualtats per raons de gènere.

3.2.1. Les mobilitzacions i campanyes de les dones

durant el primer període de l'internament sense judici previ, com s'ha expressat amb anterioritat, les dones no són detingudes perquè no són considerades subjectes actius en les seves comunitats. Aquest fet provocarà que les dones es posin al capdavant de l'activisme de carrer i de les mobilitzacions, sovint dirigides a la millora de les condicions de benestar social²⁵². Tot i que moltes d'aquestes dones ja fa anys que participen activament en la lluita política i social de la comunitat, mai han considerat les seves aptituds de lideratge²⁵³. A la lluita d'aquestes dones s'hi uneixen les que es podrien emmarcar dins el concepte d'*activisme accidental* desenvolupat per Susan Hyatt, que és descrit com aquell "que no ha nascut de l'arrel d'una creença ideològica preexistent, sinó de

251 DOBROWOLSKY, A. (2002). "Crossing boundaries: exploring and mapping women's constitutional interventions in England, Scotland, and Northern Ireland", *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 9(2), p. 293-340; HOFFMAN, M. (2002). "Perspectives on the Northern Ireland Women's Coalition", *Study Abroad: Student Essays*, 69.

252 CONNOLLY, L. (2002). *The Irish women's movement: from revolution to devolution*. Basingstoke and New York: Palgrave; WARD, M. (1991). *The Missing Sex: Putting Women Into Irish History*. Dublin: Attic Press.

253 FAIRWEATHER, E., MCDONOUGH, R., & MCFADYEAN, M. (1984). *Only the rivers run free*.

l'experiència directa de la injustícia social"²⁵⁴. A través d'aquest activisme accidental, dones que no desenvolupaven un activisme polític passen a ser defensores i agents de canvi social. El terme s'aplica a un grup de dones la consciència política de les quals es desperta i evoluciona a través de les diferents accions directes en les quals desenvolupen papers clau²⁵⁵. A Irlanda del Nord, seran aquestes dones de classe treballadora les que s'organitzaran amb l'objectiu de millorar el benestar de les seves famílies i de les seves comunitats i d'acabar participant activament de la lluita armada un cop superada la primera fase de resistència als carrers. A partir d'aquest moment, la participació de les dones en la lluita comença a prendre diverses direccions connectades entre elles²⁵⁶:

- mitjançant el contacte directe en combats paramilitars
- mitjançant el suport a les operacions de l'IRA
- mitjançant l'agitació política en general

La primera acció organitzada específicament per dones serà la reacció al toc de queda de Falls Road²⁵⁷. El 3 de juliol de 1970, l'exèrcit britànic comença una onada d'escorcolls i detencions massives a Lower Falls que desemboca en disturbis generalitzats entre voluntaris de l'Exèrcit Republicà Irlandès (IRA) i l'exèrcit britànic. El govern britànic imposa el toc de queda, que durarà fins al 5 de juliol. Durant el transcurs d'aquest toc de queda, centenars de famílies es veuran obligades a romandre bloquejades a les pròpies llars, sense poder-ne sortir per a res²⁵⁸. Ja la primera nit, l'exèrcit britànic impedeix l'entrada a la zona de camions carregats amb aliments. Quan la notícia arriba a Upper Falls i a Andersonstown²⁵⁹, les dones d'aquests barris nacionalistes s'organitzen. Lilly Fitzsimons ho explica així:

Las mujeres de los demás barrios nacionalistas decidimos llenar nuestros carritos de la compra con pan, leche, té, alimentos para niños y víveres de primera necesidad. Nos reunimos en grupos en distintos puntos de *Falls Road* y esperamos a que otros centenares de mujeres descendieran por *Glen Road*, *Whiterock* y *Beechmount* para reunirse con nosotras. Después, con nuestros carritos llenos de comida nos dirigimos todas juntas en dirección a *Lower Falls*, para llevar los ali-

254 McWILLIAMS, M. (1998). "Luchando por la paz y la justicia: Reflexiones sobre el militancia de las mujeres en Irlanda del norte". *Arenal: Revista de Historia de Mujeres*, 5(2), p. 307-337.

255 Ídem.

256 Ídem.

257 Carrer de Belfast Oest que creua la majoria dels barris nacionalistes de la ciutat.

258 CAMPBELL, C., & CONNELLY, I. (2003). "A model for the 'war against terrorism'? Military intervention in Northern Ireland and the 1970 falls curfew". *Journal of Law and Society*, 30(3), p. 341-375; HEENAN, D. (1997). "Getting to go: Women and community relations in Northern Ireland". *Community Development Journal*, 32(1), p. 87-95; WARNER, G. (2006). "The falls road curfew revisited". *Irish Studies Review*, 14(3), p. 325-342.

259 Barris nacionalistes de Belfast, Nord d'Irlanda.

mentos que habíamos recogido para las familias sitiadas en sus casas. Cuando nuestra procesión, encabezada por Máire Drumm²⁶⁰, llegó al cruce entre *Falls Road*, *Springfield Road* y *Grosvenor Road*, nos encontramos enfrente a una auténtica barrera de vehículos blindados y decenas de soldados británicos en posición de ataque. Sin embargo, las mujeres que estaban en primera fila no se dejaron intimidar i no se detuvieron. Con una gran determinación seguimos adelante entre dos flancos de soldados fuertemente armados. Todas sentíamos un gran entusiasmo: habíamos logrado entrar en *Lower Falls* a pesar del toque de queda. La mayor parte de los soldados se quedó atónita al vernos pasar junto a ellos²⁶¹.

L'acció es du a terme el 5 de juliol i hi participen 3.000 dones. L'àmplia participació desconcerta l'exèrcit britànic i fa palesa la seva incapacitat d'acció davant un gran grup de dones que, per primera vegada, s'organitzen de manera independent i s'enfronten directament a la repressió exercida pels soldats britànics i per la policia. L'exèrcit aixecarà el toc de queda aquell mateix dia. Les dones s'organitzen per primera vegada quan altres dones de classe treballadora i les seves famílies presenten necessitats alimentàries, compartint una mateixa preocupació entre elles i creant un gran sentiment de solidaritat. Aquesta serà només la primera de continuades accions que enfrontaran directament les dones amb l'Estat britànic.

Entonces, no obstante, no sabíamos que aquello sería solo el primer “encuentro”, el primero de tantos, que nosotras, las mujeres, tendríamos con los soldados británicos²⁶².

Després de l'acció del toc de queda de Falls Road, la propera mobilització de dones pel benestar de les seves famílies es durà a terme quan el Govern britànic decideix posar fi a la distribució gratuïta de llet per als nens i nenes a les escoles. La prohibició afecta tot el territori britànic i això fa que al nord d'Irlanda les dones de classe treballadora, independentment del seu origen o religió, s'organitzin sota un mateix objectiu i muntin una campanya i múltiples accions al respecte. Després de setmanes de treballar plegades, dones de la comunitat unionista acusen i denuncien les dones de la seva pròpia comunitat que participen en la campanya i les pressionen perquè l'abandonin, al·legant que la campanya és una protesta nacionalista i catòlica dirigida contra l'Estat. S'aconsegueix mantenir un front comú unit que supera divisions sectàries, però

260 Comandant del *Cumman na mBan*, branca de dones de l'Exèrcit Republicà Irlandès i Vicepresidenta del Sinn Féin assassinada l'octubre de 1976 per lleialistes mentre es trobava ingressada a l'hospital.

261 CALAMATI, S. (2006). *Hijas del Erin: Voces de mujeres de Irlanda del Norte*. Barcelona: Icaria. P. 29.

262 Ídem. P. 30.

les tensions polítiques entre els diferents grups de dones desembocaran en una crisi interna. Tot i les divisions i que moltes de les dones unionistes abandonaran la campanya per les amenaces rebudes, aquesta serà un èxit pel que fa a participació i organització de les dones dels barris de classe més baixa del nord, tot i que no aconseguirà que el Govern faci marxa enrere en la decisió.

La campanya finalitzarà l'agost de 1971 amb la instauració de l'internament sense judici previ. L'efecte més devastador de l'internament seran les dures conseqüències en centenars de famílies, els homes seran separats dels seus fills i les seves dones i aquestes es quedaran soles al capdavant de la unitat familiar.

Al principio, el papel de muchas mujeres como yo fue ir a visitar a la cárcel a maridos, hijos e hijas. [...] Sin embargo, cada día que pasaba estábamos cada vez más en primera línea, defendiendo como podíamos nuestras casas y nuestra comunidad de la represión de soldados y policía²⁶³.

Des de l'inici de l'internament, les dones començaran a defensar les seves comunitats en una etapa de confrontació directa amb els soldats britànics:

En los seis condados, mujeres de todas las edades, desde adolescentes a las que ya eran abuelas, empezaron a organizarse. El resultado fue la constitución de las llamadas *Hen Patrols*²⁶⁴.

Les Hen Patrols seran patrulles de dones que perseguiran l'exèrcit britànic des de les 10 de la nit fins a les 6 del matí (hores en què s'acostumaven a realitzar les detencions i els escorcolls a les cases) fent sonar xiulets i picant amb tapes metàl·liques a terra per alertar les persones de la comunitat de l'entrada de l'exèrcit britànic al barri²⁶⁵. A més, aquestes dones deixaran les portes de casa seva obertes per si algun membre de la comunitat necessita amagar-se o fugir mitjançant els carrerons interiors dels patis posteriors de les cases, característics dels barris del nord d'Irlanda. Durant els primers mesos els soldats no respondran davant les provocacions de les dones i no tindran un pla d'acció determinat per a elles. Però aquesta situació canviarà radicalment el 23 d'octubre de 1971, quan l'exèrcit obrirà foc contra aquestes patrulles i matarà dues de les dones. A partir d'aquest moment, les dones estaran directament exposades al *shoot to kill*²⁶⁶, pràctica que havia estat reservada exclusivament per utilitzar contra els homes:

263 CALAMATI, S. (2006). *Hijas del Erin*. P. 30-31.

264 CALAMATI, S. (2006). *Hijas del Erin*. P. 31

265 PICKERING, S. (2002). *Women, policing and resistance in Northern Ireland*.

266 Pràctica que l'exèrcit britànic ha estat acusat d'utilitzar i que consisteix a disparar a matar directament contra una persona sospitosa abans d'intentar detenir-la.

About three weeks afterwards, the Brits opened up in the Clonard area on the women and I was shot in the foot. On the news the next morning they said I was a 'gunman'. Kathleen Thompson of Derry was shot dead by the British army on 6 November. She'd been trying to alert people in the area with her bin lid. They shot her in the back garden and claimed it was an accident... the Hen Patrols died down, but the women would continue to sit in their houses and listen for raids and go out with the bin lids²⁶⁷.

Aquestes morts posaran fi a les Hen Patrols però les dones continuaran realitzant accions similars; això sí, de manera menys organitzada.

L'abril de 1975 es desenvolupen a Belfast unes jornades de debat al voltant dels drets de les dones²⁶⁸. D'aquestes jornades sorgeix una campanya per lluitar contra la discriminació sexual. La campanya agafa cada vegada més força i acaba convertint-se en un moviment a favor dels drets de les dones. Es constituirà com a tal sota el nom de Moviment pels Drets de les Dones del Nord d'Irlanda (*Northern Ireland Women's Rights Movement*, NIWRM). Una de les primeres campanyes serà la lluita per l'avortament, legal a Gran Bretanya però il·legal a Irlanda del Nord. El moviment aviat serà utilitzat per dones de la comunitat nacionalista i de l'unionista com una organització d'assessorament en aspectes com el divorci o la violència domèstica. Finalment obren un centre específic d'assessorament finançat per l'Ajuntament²⁶⁹. Els objectius del moviment se centraran, en els anys més durs del conflicte, al voltant de les qüestions de les dones i la necessitat d'una igualtat real per a elles dins de la societat nord-irlandesa. Des del primer moment, l'organització té la voluntat d'unir dones unionistes i nacionalistes en els problemes feministes, com ja havia fet la NICRA. Tot i que durant les primeres campanyes és així, les membres, pel simple fet de pertànyer a una comunitat o a una altra, es diferencien massa en els seus ideals polítics i no es posen d'acord en les problemàtiques que pateixen com a dones perquè les entenen i els afecten de manera diferent. El cas més clar és el de les presoneres d'Armagh. El moviment, tot i reivindicar la seva universalitat, refusa donar suport a les dones nacionalistes i republicanes d'Armagh sota l'argument que aquestes només pretenen imitar els seus camarades masculins interns a la presó de Long Kesh, que estan desenvolupant la *no-wash protest* des de 1978. El moviment considera que les condicions en les quals es troben les preses d'Armagh i la seva demanda d'estatus polític no

267 *Women in Struggle* (Sinn Féin Women's Department, tardor de 1994), p. 10, a RUTH. W. (2000). *Peace in their time. War and peace in Ireland and Southern Africa*. New York: IB Tauris Publishers.

268 Aquestes jornades s'emmarcaven dins de l'Any Internacional de la Dona declarat per l'ONU.

269 N. A. "Newsletter of the socialist feminist current of the women's liberation movement", *Scarlet Women II*. Juny de 1980. P. 27.

són qüestions feministes. L'organització del moviment demana a les integrants que deixin els problemes fora de les reunions i que allà tractin només problemàtiques feministes. Les mares de les preses d'Armagh no poden obviar la problemàtica de la situació de les seves filles i consideren que aquesta hauria de ser la campanya principal²⁷⁰. Finalment, l'any 1980 Neil McCafferty, líder del moviment, declara "la decisió sobre la problemàtica de les dones d'Armagh ens divideix clarament".

A finals de la dècada de 1970 s'organitzarà la campanya de Turf Lodge, un barri nacionalista. És una campanya que denuncia les condicions nefastes en què es troben els habitatges d'aquest veïnat nacionalista i, de retruc, de la política d'habitatge discriminatòria que du a terme el Govern britànic. Les dones estaran al capdavant de la campanya en tot moment i aconseguiran la demolició de les cases i la seva reconstrucció en el mateix espai²⁷¹.

Davant detencions massives, interrogatoris brutals i disturbis civils en augment, el moviment de lluita pels drets socials limitats anirà perdent força. Aquest esquema es repetirà al llarg de la dècada; campanyes a favor de la comunitat i per objectius concrets coexistiran amb altres formes més radicals de lluita política. Quan el Govern retira l'estatus de presoners i presoneres polítiques el 1976, començaran les campanyes de protesta a les presons. Les dones amb familiars a les presons hauran d'enfrontar-se a múltiples problemàtiques. Hauran de combinar la responsabilitat de sobreviure i mantenir les cases en les seves comunitats afectades fortament per l'atur i deprimides econòmicament amb la criança i educació dels fills. A més, patiran la repressió de l'exèrcit britànic i els registres sistemàtics a les seves llars. Aquestes responsabilitats hauran de ser combinades amb l'angoixa provocada per les brutals condicions que pateixen els seus familiars a les presons. Una de les dones afectades per aquesta problemàtica expressa així el seu estat d'ànim:

La noche anterior a las visitas me sentía muy mal. El día después iba de visita y después, día a día, me sentía mal de nuevo pensando en las terribles condiciones en las que vivían nuestros hijos e hijas, sobre todo los jóvenes que estaban efectuando la *blanket protest*.²⁷²

Abans i després de cada visita les dones havien de sotmetre's a l'*strip searching*. Si no acceptaven ser escorcollades, se'ls negava la visita. La mateixa dona descriu així el procediment i el sentiment d'humiliació que les dones patiran per ser sotmeses a aquesta pràctica:

270 McWILLIAMS, M. (1998). "Luchando por la paz y la justicia".

271 HEENAN, D. (1997). "Getting to go".

272 CALAMATI, S. (2006). *Hijas del Erin*. P. 34.

Se trataba cada vez de una experiencia extremadamente humillante y vejatoria: nos hacían desnudar y nos sometían a un duro registro corporal. No podíamos negarnos si deseábamos ver a nuestros cónyuges. El personal femenino de la cárcel no tenía ninguna sensibilidad, sobre todo con las personas de cierta edad. Recuerdo el caso de una mujer a la que se le ordenó que entregara la compresa higiénica, para que también fuera inspeccionada. Una señora anciana, que por primera vez se había atrevido a visitar a su nieto, fue obligada a quitarse el sujetador y permanecer con los pechos al aire delante de las funcionarias. Cuando salió de la sala de registros estaba trastornada. Se sentó y se puso a llorar por la vergüenza que sentía por lo que le habían hecho²⁷³.

Els familiars dels empresonats i les empresonades, principalment les dones, començaran a organitzar-se al voltant del Relative Action Committee (RAC), una organització que promourà campanyes i mobilitzacions a favor dels presoners i oferirà suport a les seves famílies.

273 Ídem. P. 34-35.

Mairead Nugent

Mary Doyle

Mairead Farrell

Save these lives!

Support the H-Block and Armagh hunger-strikers

Three young Irish women, after protesting for several years in Armagh prison for political status, embarked upon a hunger strike on Monday 1st December, the 36th day of the hunger-strike by seven men in the H-Blocks.

The women, all from Belfast, are Mairead Farrell (23), Mairead Nugent (21), and Mary Doyle (24).

Mairead Farrell has been in jail since April 1976, and was one of the first three women to go on the non-cooperation protest in Armagh that autumn, against the criminalisation policy of the British government.

Because of the protest the women have been subjected to all the humiliations and denials of the H-Block blanketmen — no weekly visits, parcels or letters, no newspapers, books or radio, have been locked up 23 hours each day.

On February 7th 1980 the women were attacked by male prison warders, especially brought in from the H-Blocks. They were locked in their cells and denied washing and toilet facilities and were forced to use their cells as a toilet. Since then they have lived in excreta-covered cells.

In addition the women have been refused medical treatment which all of them require because of the severely restricted diet, lack of exercise and fresh air. All but three weigh less than seven and a half stone, most have skin ailments and menstrual disorders are common. Sanitary protection is severely restricted by the prison regime leading to a severe risk of permanent damage from infection.

The refusal of any medical treatment for Pauline McLaughlin, even though she eventually came off the protest for that purpose, continues to be a total indictment of Britain. Weighing only four and a half stone she still lies in a deteriorating condition in Armagh prison.

Mary Doyle was in Armagh jail in 1974 and had political status, which when it was withdrawn by the British government in 1976 led to the present crisis in the H-Blocks and the hunger-strikes there and in Armagh. Thus the present situation (the disastrous criminalisation policy) was created by the British administration and it is their responsibility to urgently resolve this crisis.

While Mary Doyle was in jail, for her first term, her mother was killed in a loyalist bomb attack on Conway's bar on the Shore Road in Belfast. This is her second time in jail (sentenced

to 8 years) and with remission, which she has lost as a result of the political status protest, Mary would have been due for release in 10 months time.

Mairead Nugent is the youngest of the Armagh and H-Block hunger-strikers. She was nine years of age when the civil rights movement started in 1968. She has been in jail since October 1976 and was sentenced the day after her eighteenth birthday to a total of 25 years in jail, to run concurrently for 12 years.

These three women, who represent over 30 political prisoners in Armagh, have gone on hunger-strike in support of 4 basic demands (they also support a fifth demand being made by the blanket men — the right to wear their own clothes, a right which the women already have.)

Their demands are: the right not to work; the right to weekly visit, parcel and letter (which the other prisoners have); the right to organise education and recreation, and to free association with each other, and the restoration of remission lost as a result of protesting for the other demands.

In their statement announcing their hunger-strike the three women made their appeal:

"We call upon the Irish people to support us in our stand, and we especially call upon our sisters in Ireland and throughout the world to stand and be counted with us in the grave days ahead."

They went on to say:

"We are prepared to fast to the death, if necessary, but our love for justice and our country will live forever."

The British government has adopted a completely inflexible approach to the demands of the prisoners, and have been criticised by the European Commission of Human Rights, and a wide spectrum of political and religious leaders. The British have also refused to accept mediation and Margaret Thatcher, British prime minister, has taken up an extremely intransigent attitude. She stated that if the prisoners "continued with their hunger-strike it will have no effect whatsoever ... there will be and can be no concessions ... I shall not move."

This is a typical British attitude to Ireland and to Irish people's rights, and it is up to you to show that you are against Thatcher and support the Armagh women and the blanket men's five just demands.

The National Smash H-Block Committee calls upon you to come out now; participate in all protests; lobby all influential groups and individuals to support the five demands; and act now to put an end to British torture in Ireland.

Support these brave Irish men and women now!

Issued by the National Smash H-Block Committee, 30 Mountjoy Square, Dublin 1, Telephone 747200

Cartell en suport a les vaguistes de fam (1980). Emès per The National Smash H - Block Committee. Irish Republican History Archive (Belfast)

CAPÍTOL 4. MEMÒRIES DE L'EMPRESONAMENT

We stand for the honour of Ireland
As our sisters in days that are gone,
And we'll march with our brothers to freedom
The soldiers of Cumann na mBan.

The Soldiers of Cumann na mBan song

4.1. Anàlisi de les fonts orals

En la present investigació s'ha trobat oportú complementar la recerca bibliogràfica i documental amb la història oral. Essent conscient de les crítiques d'aquest recurs considerat molt subjectiu²⁷⁴, es considera necessària la seva aportació, sobretot en la denominada història del temps present, per la necessitat de confrontar les fonts escrites i les orals²⁷⁵. En la present investigació, l'entrevistada actua com a testimoni ja que el passat al qual es refereix és un passat proper que fa referència a allò viscut per la persona entrevistada²⁷⁶.

Les històries orals aporten una vessant qualitativa de les històries de vida per avançar cap a una història més inclusiva i total²⁷⁷. S'ha pretès que les característiques de les informants establissin una representació de les presones que van estar encarcerades durant el període d'estudi (1971-1982). Amb això, s'ha intentat superar el fet que sempre recordin i narrin els mateixos (els homes de les elits) mentre les majories socials resten en la invisibilitat²⁷⁸. Perquè uns contin i transmeten llur veritat als seus, la seva memòria construïda que atorga identitat, però no podem oblidar que les narracions corresponen a

274 ORMIÈRES, J. L. (2003) "Las fuentes orales: ¿instrumento de comprensión del pasado o de lo vivido?" *Historia, Antropología y Fuentes Orales*, 30, 119-132.

275 DUCH, M. i FERRÉ, M. (2009). *De súbdites a ciudadanas. Dones a Tarragona, 1939 - 1982*. Tarragona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona.

276 MARINAS, J.M. (2007). *La escucha en la historia oral. Palabra dada*. Madrid: Síntesi.

277 DUCH, M. i FERRÉ, M. (2009). *De súbdites a ciudadanas*.

278 Ídem.

subjectes, a persones de classe, de gènere, d'edat, a persones que presenten uns trets biogràfics conseqüents amb el seu origen. És per això que és més rellevant en els relats de la història oral l'enunciació (qui parla, un esdeveniment) que l'enunciat (allò que diu), també amb pretensió de bastir una memòria inclusiva i democràtica, tot el contrari de les societats autoritàries on és propi vetar el record i els relats comuns i peculiars²⁷⁹. L'aprofundiment de la veritat en l'autobiografia conté una paradoxa que és la relació entre veritat i desig, i la consciència del límit d'allò que podria ser dit, tant perquè és impossible anomenar-ho tot com també perquè la veritat, sovint, no es pot dir del tot, tot i que s'intenti²⁸⁰.

Amb la història oral es reconstrueix el circuit de la significació dels subjectes que parlen així com, amb el testimoni biogràfic, accedim a diversos codis (la parla de gènere, els localismes, les expressions d'una posició ideològica, la semàntica de classe...). La història oral és una bona eina per reconstruir la diacronia de les dones²⁸¹, el discórrer del temps. Perquè mitjançant la història oral no obtenim una senzilla transmissió de dades o notícies sinó que qui escolta es troba sospesant amb la seva pròpia biografia el pes de la vida que li confien, la informació vital que transfereixen, ja que no s'escolta amb la utilitat documental del relat sinó intentant comprendre els comptes que fa qui relata la seva vida.

La història oral és sempre individual i subjectiva²⁸², i en tant que subjectiva el millor que ens ofereixen les memòries històriques²⁸³ són les raons subjectives de les accions conscientment dutes a terme per aconseguir determinats fins, ja siguin polítics, ja siguin socials, ja siguin culturals²⁸⁴.

Les fonts escrites tendeixen a referir-se als grups socials hegemònics més que als grups subalterns, de la mateixa manera que les dones que s'hi manifesten apareixen amb menor freqüència que els homes, o simplement l'experiència de les dones s'evapora en congruència amb un món bastit sobre postulats androcèntrics; per això la historiografia parteix massa sovint dels biaixos socials de gènere que dificulten la comprensió de l'experiència històrica

279 BOBBIO, N. (2006) *Ensayos sobre fascismo*. Buenos Aires: Universidad Nacional de Quilmes i Prometeo; CAMPOS, C. i GONZÁLEZ, M. (coord.) (1996). *Mujeres y dictaduras en Europa y América: el largo camino*. Málaga: Universidad de Málaga; D. A.. (2002). *Las políticas hacia el pasado. Juicios, depuraciones y olvido en las nuevas democracias*. Madrid: Itsmo; MELLÓN, J. A. (com.) (2002). *Orden, jerarquía y comunidad: fascismos, dictaduras y postfascismos en la Europa Contemporánea*. Madrid: Tecnos.

280 DUCH, M. i FERRÉ, M. (2009) *De súbditas a ciudadanas*.

281 AGUADO, A. (coord.). (1997) "Historia de las Mujeres y Fuentes Orales". *Arenal: Revista de Historia De Mujeres*, 4(2).

282 FRASER, R. (2007), *Recuérdalo tu y recuérdalo a otros: historia oral de la guerra civil española*. Barcelona: Crítica

283 CUESTA, J. (2008). *La odisea de la memoria*. Madrid: Alianza; MATE, R. (2008). *La herencia del olvido*. Madrid: Errante naturae ed.; PASSERINI, L. (2006). *Memoria y utopía: la primacía de la intersubjetividad*. València: Universitat de València i Granada: Universitat de Granada.

284 FRASER, R. (2009) "Història i memòria dels vençuts". *L'Avenç*, 342, 29-36.

de les majories socials. Un dels impulsors originals de la història oral com a disciplina, especialment a Europa, va ser la voluntat d'esmenar els biaixos socials. Un instrument per fer una "història des de baix" o per escriure la història d'aquells i aquelles que no han tingut veu en la història²⁸⁵.

El gran desafiament de la història oral i del treball amb els records és que els testimonis no accepten reduir les seves vides a un conjunt de fets, sinó que produeixen narratives que van més enllà d'un conjunt de xifres, i treuen a la superfície les seves subjectivitats a l'interpretar com van viure les relacions socials i van entendre els fets²⁸⁶.

En la present investigació, ha estat especialment difícil l'accés a les fonts orals. La proximitat temporal amb el conflicte i les altes dosis de conflictivitat social que han marcat la vida i el caràcter de les persones durant i en el post-conflicte n'han estat els motius principals. Tot i que el conflicte és un tema recurrent al nord d'Irlanda, accedir a ser entrevistat per un treball d'investigació del qual es desconeixen tant la persona que l'elabora com el seu ús i la seva difusió és d'entrada complicat. El període d'estudi, que va concloure amb la mort de deu presoners en vaga de fam en lluita pel restabliment de l'estatus de presoner polític, és especialment delicat de tractar amb els subjectes directament implicats en aquestes protestes. Cal destacar que les disputes internes del moviment republicà en relació amb el procés de pau i als acords que se'n van derivar, que posaran fi al conflicte armat, han generat discrepàncies entre els seus membres, així com acusacions de dissidència i traïdoria²⁸⁷ que també provocaran reticències a l'hora d'expressar opinions o vivències personals sobre el període en qüestió. Així, ha estat necessari l'establiment d'una xarxa social propera al republicanisme abans que cap de les dones entrevistades accedís a concedir una entrevista.

S'ha realitzat un total de set entrevistes orals a presoneres del moviment republicà irlandès durant el període estudiat. Les persones han estat seleccionades en funció al seu període d'encarcerament: dues presoneres van gaudir de l'estatus de presonera política (una abans de la retirada el 1976 i una un cop restablert el 1982) i cinc van ser empresonades durant el període de les protestes (1976-1981) i hi van participar. Cal prendre en consideració especialment l'entrevista realitzada a l'única presonera viva de les tres que van participar a la vaga de fam de desembre de 1980. Les presoneres també han estat seleccionades en funció del seu posicionament ideològic abans i després dels acords

285 DUCH, M. i FERRÉ, M. (2009). *De súbdites a ciutadanes*.

286 PORTELLI, A. (1996). "A filosofia e os fatos". *Revista Tempo*, 1, RJ, UFF.

287 TONGE, J. (2012). "No-one likes us; we don't care": 'Dissident' Irish republicans and mandates". *The Political Quarterly*, 83(2), p. 219-226.

(1998). Així, s'ha seleccionat una dona que en el moment d'entrada a la presó formava part de l'Exèrcit Irlandès d'Alliberament Nacional (*Irish National Liberation Army*, INLA), una organització armada vinculada al republicanisme de tendència socialista, i dues dones que, tot i estar vinculades al republicanisme majoritari i formar part de l'IRA en el moment de la seva detenció, es mostren crítiques amb el paper del republicanisme majoritari avui i estan vinculades a altres organitzacions polítiques del republicanisme crítiques amb la política actual desenvolupada pel Sinn Féin. Les quatre restants es posicionen ideològicament al voltant del republicanisme majoritari, del qual el Sinn Féin és la màxima expressió.

Algunes de les presoneres han demanat explícitament que no s'utilitzessin les seves dades personals. S'ha cregut oportú, ho expressessin de manera explícita o no, no utilitzar el nom de les presoneres, així com no exposar les dades personals de les que ho han demanat explícitament. Per tant, aquestes dades no apareixeran a les taules. S'enumeraran les presoneres sota la nomenclatura *Prisoners of War* (POW), tal com el moviment republicà es refereix als presoneres i les presoneres republicanes durant i en el postconflicte armat.

4.2. Taules de continguts de les entrevistes

TAULA 1.

Entrevistada i any de naixement: POW 1

Període i lloc d'empresonament: HM Armagh Prison: 1977-1984

Període polític i protestes: Criminalització i normalització: *no-work protest* i *no-wash protest*

Vinculació a organitzacions. Motivacions principals	Organització a la presó i presa de decisions	Tractament de les protestes per part del moviment republicà i per part de les comunitats	Relació amb el feminisme	<i>Good Friday Agreement</i> - Lectura retrospectiva
- De família fortament republicana. - En l'actualitat treballa pel Sinn Féin.	- <i>Officer commander</i> (OC) triada des de la direcció del moviment a l'exterior. L'OC tenia certa autonomia interna. Triava les OC de les diferents ales. - L'objectiu era clar: recuperar l'estatus polític. Les qüestions d'estratègia eren triades pel moviment. - Participar en la primera vaga de fam és una decisió presa per les dones. - No participar en la segona vaga de fam és una decisió de les dones. Es decideix essent conscients que són menys i que el fet que algú pogués morir seria devastador per la moral del grup. A més, això centraria l'atenció en la vaga de Bobby Sands. - No desenvolupen les protestes com a mimetisme del que fan els homes. Prenen les seves decisions i són conseqüents amb els efectes que puguin comportar.	- Els presoners són "els homes dels H-Blocks", les presones són "les nenes d'Armagh". - Quan les dones comencen la <i>no-wash</i> i la vaga de fam, ni la comunitat ni el moviment no donen suport a la seva decisió. Entre d'altres motius, això és degut a la menstruació. - Quan finalitza la protesta, canvia la percepció de la comunitat i del moviment respecte al paper de les dones en la lluita. - Les protestes dels homes tapaven les de les dones perquè ells eren centenars i les dones una trentena. - Els homes constantment expliquen la seva història i el seu patiment, les dones no ho fan. - Les commemoracions es redueixen a un cercle de presones. Mairéad Farrell és pràcticament l'única dona commemorada.	- Les presones són republicanes, no s'emmarquen dins d'altres descripcions ideològiques. Poques dones del moviment republicà es consideren feministes. - Membres de les organitzacions feministes s'avergonyeixen de l'activitat republicana de les presones. - Mala experiència amb persones feministes que la titllen de terrorista.	- És el millor que ha passat al país. Són el marc que diu que la unitat d'Irlanda no s'aconseguirà mitjançant la lluita armada. S'ha d'aconseguir mitjançant la negociació. Els acords permetran posar fi al sectarisme i construir una Irlanda unida des de la pau.

TAULA 2.
Entrevistada i any de naixement: POW 2, 1959
Període i lloc d'empresonament: HM Armagh Prison: 1976-1985
Període polític i protestes: Criminalització i normalització: *no-work protest* i *no-wash protest*

Vinculació a organitzacions. Motivacions principals	Organització a la presó i presa de decisions	Tractament de les protestes per part del moviment republicà i per part de les comunitats	Relació amb el feminisme	<i>Good Friday Agreement</i> -Lectura retrospectiva
- De família republicana i classe treballadora. - Injustícies i atacs sectaris. - No hi ha grans raons per al republicanisme, només cal ser part d'una comunitat i patir la injustícia. - En l'actualitat és afiliada al Sinn Féin.	- <i>Officer commander</i> triada des de la direcció del moviment a l'exterior. L'estructura interna es regia per les normes de l'IRA a l'exterior. - Comencen la <i>no-work protest</i> en negar-se a la criminalització. La comencen a la vegada que els homes. - Tant els presoners com les presoneres endeguen les protestes per les mateixes raons: la recuperació de l'estatus polític. - En la segona vaga de fam, tant el moviment republicà com els homes dels H-Blocks neguen la participació a les dones després de la consternació que havia provocat la seva entrada a la <i>no-wash protest</i> i a la primera vaga de fam. Eren vistes com a nenes que necessitaven protecció. Provocarà frustració entre algunes presoneress. A més, considera que no eren suficients i que la seva salut s'havia debilitat molt ràpidament en la primera vaga de fam. Com a presoneress, eren part d'una estratègia de guerra.	- Tractament igualitari per part del moviment, però com que hi ha moltes menys dones han rebut menys publicitat. - Els homes estan sotmesos a més atacs físics i mentals per part del sistema penitenciari. - El moviment republicà es nega que participin a la <i>no-wash protest</i>.	- Confrontació amb el moviment feminista. Les organitzacions feministes no s'alineen amb el republicanisme i qüestionen la seva estructura militar.	- Molt bona opinió al respecte. Donen una oportunitat a la gent. Encara no han canviat grans coses, però després de 38 anys de guerra, 15 anys són poc temps.

Taula 3.
 Entrevistada i any de naixement: POW 3, 1955
 Període i lloc d'empresonament: HM Armagh Prison: 1973-1975
 Període polític i protestes: Ulsterització

Vinculació a organitzacions. Motivacions principals	Organització a la presó i presa de decisions	Tractament de les protestes per part del moviment republicà i per part de les comunitats	Relació amb el feminisme	God Friday Agreement-Lectura retrospectiva
- Família republicana. No cal ser republicà, només part de la comunitat. - Vinculació en defensa de la comunitat, no per assolir els objectius de l'IRA. - No hi havia perspectives de futur per a la comunitat.	- Estructura interna molt estricta. - Els presoners eren la prioritat i tenien prioritat en les decisions per l'experiència dels anys de militància i l'edat.	- La lluita armada dona la possibilitat a les dones de sortir de l'espai privat. En la clandestinitat de la lluita armada, homes i dones realitzen les mateixes funcions. - Tractament igualitari.	- La lluita permetrà que les dones alcin la veu en favor del benestar de les seves famílies. - Mai més tornaran a la vida passiva.	- És un exemple per a altres països, molt bona opinió. - L'objectiu continua sent el mateix, però s'ha de construir en pau. - Cal respecte cultural entre comunitats.

TAULA 4.
Entrevistada i any de naixement: POW 4, 1956
Període i lloc d'empresonament: HM Armagh Prison: 1974 - 1976 / 1977 - 1983
Període polític i protestes: Ulsterització, criminalització i normalització: *no-work protest*, *no-wash protest* i vaga de fam

Vinculació a organitzacions. Motivacions principals	Organització a la presó i presa de decisions	Tractament de les protestes per part del moviment republicà i per part de les comunitats	Relació amb el feminisme	Good Friday Agreement-Lectura retrospectiva
- Família republicana. - Desvinculació de la lluita armada quan té fills. Marit presoner, canvi de prioritats. - En l'actualitat està afiliada i treballa per al Sinn Féin.	- Estructura molt definida. Contacte amb el funcionari de la presó només a través de l'OC. Positiu també per a les guardes de la presó. - Molt bona comunicació entre presons a través de comunicats clandestins a les visites. - Les decisions importants es prenen des de fora, internament només es donava l'opinió.	- El moviment i els presoners dels H-Blocks es neguen que les dones participin a la <i>no-wash protest</i> i a la vaga de fam. Són vistes com a penes que necessiten la seva protecció. - Continuaran fermes en la convicció que han arribat a la presó fent les mateixes accions que els homes i pateixen la criminalització de la mateixa manera. - Dins del moviment no hi ha diferències per raons de gènere. Tots desenvolupem les mateixes tasques. - És un fet generalitzat que les dones no es posin al capdavant. Acostumen a ser a la reraguarda. No és deliberat, és un fet generalitzat. - Els homes rebran més atenció perquè són centenars i perquè porten més temps en les protestes. A més, pateixen més les condicions penitenciàries i reben més atacs físics per part dels funcionaris de presons.	- Opinió reticent vers el moviment feminista. - Tot i aportar bones idees, les organitzacions feministes es tapaven els ulls davant la realitat del moment.	- Bona opinió. Han millorat les condicions de vida de les comunitats. Ara hi ha oportunitats per als joves.

TAULA 5.
 Entrevistada i any de naixement: POW 5
 Període i lloc d'empresonament: HM Armagh Prison
 Període polític i protestes: Criminalització: *no-work protest* i *no-wash protest*.

Vinculació a organitzacions. Motivacions principals	Organització a la presó i presa de decisions	Tractament de les protestes per part del moviment republicà i per part de les comunitats	Relació amb el feminisme	<i>Good Friday Agreement</i> - Lectura retrospectiva
- Família republicana. - Reunificació d'Irlanda com a principal motiu. - Les condicions de les comunitats i la guerra són conseqüència de l'ocupació britànica i s'han de combatre. - Quan surt de la presó es desvincula de la lluita armada per responsabilitats familiars. El seu marit hi està involucrat. Els fills han de tenir un dels pares a casa. - Després dels acords es desvincula del moviment republicà provisional.	- Estructura de comandament militar sota l'<i>AI Company</i> d'<i>Armagh</i>. Molta disciplina. - Dins de la presó continuaves sent <i>voluntària</i> de l'IRA. - L'OC no tenia autonomia per prendre decisions importants. - Contacte amb el personal penitenciari només mitjançant l'OC. - Molt bona comunicació interna i entre presons.	- Hi ha jerarquies pel que fa als presoners i presoneress. Les presoneress eren de la classe baixa, com en la societat irlandesa en general. - Els homes es neguen que les dones participin de les protestes perquè no és digne per a les "nenes", els homes irlandesos sempre han pensat així. - En la lluita no hi ha discriminació per raons de gènere. - El 1972 les dones s'uneixen a l'IRA en les mateixes condicions. Abans transport d'armament i tasques de suport. És un fet social, no s'està preparat perquè les dones participin activament en la lluita armada. Però el 1972, no tenen més opcions que acceptar-ho. - Les commemoracions sovint són del Sinn Féin i tendeixen a commemorar un cercle de persones. És perillós ja que obvien el patiment de la resta de famílies. - Les dones no expliquen gaire el seu testimoni. Els homes gaudeixen fent-ho. Les dones tenen altres obligacions: fills i llar. Els costa menys passar pàgina. - Els homes, 30 anys després, es continuen presentant com a expressoners. Les dones no ho fan.	- No es considera feminista, però defensa la igualtat entre homes i dones. - El moviment feminista es victimitza. No considera el conservadorisme imperant de les comunitats nacionalistes o catòliques ni del moviment republicà. - El feminisme no entén la lluita republicana.	- Mala opinió. - No fan justícia a les morts ni als llargs anys de condemna. - El moviment republicà provisional abandona el socialisme un cop signats els acords. - No són una resposta a 40 anys de lluita. - El republicanisme potser ha canviat la seva mentalitat, ella continua volent la reunificació d'Irlanda.

TAULA 6.
Entrevistada i any de naixement: POW 6
Període i lloc d'empresonament: HM Armagh Prison
Període polític i protestes: Criminalització i normalització: *no-work protest* i *no-wash protest*

Vinculació a organitzacions. Motivacions principals	Organització a la presó i presa de decisions	Tractament de les protestes per part del moviment republicà i per part de les comunitats	Relació amb el feminisme	Good Friday Agreement- Lectura retrospectiva
- Família republicana. - Resposta davant l'ocupació britànica i davant l'exèrcit als carrers. - Vinculació amb el republicanisme oficial. Canvia al Provisional per participar en la lluita armada ja que l'Oficial havia declarat alto el foc. - Activa políticament quan surt de la presó. Es vincula al Sinn Féin. - A mitjans dels 90 desvinculació dels Provisionals en desacord amb les polítiques del Sinn Féin.	- Estructura interna molt marcada. Sota les normes de l'IRA dins i fora de la presó. - Es decideix entrar a la <i>no-wash</i> perquè són atacades i per donar suport als homes. - Els homes decideixen fer una vaga de fam i les dones decideixen unir-s'hi. - Les dones decideixen no participar en la segona vaga de fam per qüestió de nombre i per centrar l'atenció en un sol espai. - Les presoneress són autònomes per abandonar les protestes quan així ho decideixin. - Les presoneress opinaven i l'OC s'encarregava de fer arribar les opinions a la direcció del moviment. - Els presoners influenciaven més en les decisions perquè eren molts. Elles són poques i no tenen capacitat d'influència.	- Els homes es neguen que les dones participin a la vaga de fam perquè són menys i perquè són més dèbils. - En la segona vaga de fam els homes es preocupen que les dones morin massa de pressa per pressionar el Govern britànic a negociar. - En la societat irlandesa la dona es queda a casa i cuida els fills. Però durant la lluita la situació canvia. Lluites pel teu país, però també en benefici de la teva igualtat com a dona. - Lluita molt dura. Els homes en la lluita armada intenten cuidar les "nienes" perquè són el sexe dèbil. - La lluita va canviar les consciències i es va entendre que les dones també eren importants i necessàries fora de la llar. Estaven en la mateixa guerra i operaven de la mateixa manera que els homes i anaven a la presó per les mateixes raons. - La societat estava consternada al voltant de la <i>no-wash protest</i> de les dones. - No hi ha diferència en les commemoracions a homes i dones, però tot és al voltant dels homes. - El 99% de les històries fan referència als homes.	- Molt de contacte amb organitzacions feministes, es va rebre suport i es va agrair. - El problema de les feministes és que són tancades de pensament. - Les feministes encasellaven les persones i no sortien d'aquí.	- Mala opinió. - Amb els acords no ha canviat res. - Els acords han acorralat el republicanisme i no hi ha perspectives de futur.

TAULA 7.
 Entrevistada i any de naixement: POW, 1955
 Període i lloc d'empresonament: HM Armagh Prison
 Període polític i protestes: Criminalització. Estatus polític

Vinculació a organitzacions. Motivacions principals	Organització a la presó i presa de decisions	Tractament de les protestes per part del moviment republicà i per part de les comunitats	Relació amb el feminisme	Good Friday Agreement-Lectura retrospectiva
- De comunitat i família republicanes. - Vincular-se a les organitzacions és com un pas més després de l'adolescència. - S'uneix a l'INLA com una opció personal. - En sortir de la presó manté la vinculació amb l'organització fins al 1998, moment en què es vincula a l'IRSP, branca política de l'organització.	- Bona organització interna.	- No hi ha diferències en el tractament, tothom rep el mateix suport familiar i de les comunitats. Les dones són moltes menys. - Socialment sí que hi ha diferències entre homes i dones, però no dins de les organitzacions en lluita. La seva és una organització més petita que el Sinn Féin i creu que ajuda a reduir les diferències sexuals.	- No té mala relació amb el feminisme. No es declara feminista en considerar-se socialista, com a ideologia que inclou tot això. Davant de tot és una dona en lluita. - Membre del col·lectiu de dones de l'IRSP. No sentien discriminació abans de crear-lo, però els mancava un espai on fer sentir la pròpia veu.	- Els considera positius en alguns aspectes. Els troba necessaris però no creu que funcionin. La guerra no els portava enlloc. Els acords han portat la pau, però els escorcolls a les cases segueixen, actualment és igual que fa 20 anys en aquest aspecte. - El Sinn Féin cataloga els membres d'altres organitzacions com a dissidents. Considera que no ho són, simplement formen part d'un altre partit. - Després dels acords continua lluitant per una Irlanda unida de 32 comtats.

4.2.1. Anàlisi de les entrevistes

La llarga lluita contra l'ocupació britànica de la comunitat nacionalista del nord ha provocat que tinguin un gran sentiment de pertinença a la comunitat. Les comunitats nacionalistes del nord d'Irlanda són totes de classe treballadora i la taxa d'atur durant el període és al voltant del 80% entre la població masculina. La discriminació quant a religió, habitatge, sistema laboral i cultural ha fet que la majoria de la població s'identifiqui amb els valors del republicanisme.

Així, les presoneres entrevistades coincideixen que no existeixen raons específiques per vincular-se al republicanisme i a les seves organitzacions sinó que és un fet inherent a les comunitats durant aquest període. L'esclat del conflicte modern el 1969, que genera una nova onada d'atacs sectaris contra les comunitats catòliques al nord i l'enviament de les tropes de l'exèrcit britànic provocaran la reacció de la comunitat, que organitzarà la seva defensa al voltant de l'IRA. Les presoneres entrevistades, a finals de la dècada de 1960 i principis de la de 1970 tenien al voltant de 10 anys. Coincideixen a destacar que són les injustícies socials i civils que patien com a comunitat el que els va fer desenvolupar simpatia i vinculació amb el moviment republicà com a estructura. Un cop arriben a l'adolescència, s'uneixen a les organitzacions de joves vinculades al republicanisme que seran el trampolí per a una futura integració a les principals organitzacions armades, sis de les entrevistades formaran part del Cumann na mBan/IRA i una de l'INLA, com ja s'ha destacat anteriorment.

Jo vaig créixer en una família republicana de classe treballadora. Els catòlics eren expulsats de les seves llars pels protestants. Ens atacaven en totes les vessants que ens podien atacar. Des dels 9 anys recordo converses de la meua mare, històries que les dones discutien als carrers, anant a comprar, sobre com els catòlics eren torturats, sobre com no podien aconseguir feina. Érem com una segona classe. [...] Recordo tenir 12 anys i tornar de l'escola i fixar-me en un soldat britànic patrullant el carrer. Vaig qüestionar-me per què passava això, per què haviem de viure en aquelles condicions. [...] Quan tenia 14 anys, anant a l'escola, vaig veure com mataven un home al carrer. Aquestes són les memòries de l'època en què vaig créixer, veure l'exèrcit britànic pels carrers atacant-nos i els protestants atacant els catòlics. Aquestes són les raons per les quals vaig voler ser part del moviment, com una manera de lluitar contra el tracte inhumà que rebíem com a comunitat. Des que tenia 12 anys vaig anar a totes les protestes i als funerals de persones mortes de la comunitat. Tothom hi anava per mostrar suport a les famílies i per mostrar el rebuig respecte a

això. No hi ha grans raons per esdevenir part del moviment en una comunitat republicana. És per això que la majoria de la gent s'unia a les organitzacions²⁸⁸.

L'opinió d'aquesta presonera es pot extrapolar a la de la majoria de les entrevistades que recullen anècdotes del moment en què van sentir que havien de combatre les injustícies a les quals eren sotmeses per la simple pertinença a la comunitat. Només una de les presoneres posa èmfasi en el fet que el motiu principal de la seva vinculació amb el republicanisme no havien estat aquestes injustícies, sinó la participació de l'illa d'Irlanda i la voluntat de reunificació de l'illa:

Molta gent ara et podrà dir que es va unir pels drets civils, per la igualtat. Jo he de dir que no, la meua raó va ser la reunificació del nostre país²⁸⁹.

Així, es pot afirmar que les dones expresoneres es vinculen al moviment republicà sota el denominat activisme accidental que, a grans trets, respon a aquell que es produeix en reaccionar a una injustícia patida directament més que a una vinculació política o ideològica amb el moviment. Les mares i àvies d'aquestes dones, amb responsabilitats familiars, no s'involucran en la lluita armada directament, però desenvoluparan campanyes pel benestar de les comunitats i campanyes a favor dels presoners i les presoneres. Seran les noies joves, sense responsabilitats familiars i polititzades durant el conflicte, les que s'involucran directament com a activistes en la lluita armada.

Aquesta vinculació respon a diferents factors. L'entrada de les dones a l'IRA directament, sense necessitat d'adherir-se a la branca de dones, Cumann na mBan, es regularà a partir de 1972. El 1971 havia començat l'internament sense judici previ i tots els homes sota sospita de col·laboració amb banda armada es trobaven a la presó. El moviment, mancat d'efectius, decidirà que les dones passin a desenvolupar les mateixes tasques que ells, en lloc de centrar-se en el transport d'armament com s'havia fet fins aleshores. A partir d'aquest moment, tots els membres de l'organització armada seran responsables del mateix tipus d'activitats sense diferències per raons de gènere. Tot i així, les presoneres coincideixen que aquesta situació és excepcional en trobar-se en una situació de guerra. Els següents testimonis descriuen aquest fet:

Jo sempre he pensat que a Irlanda, abans, les dones havien d'estar perfectes, embarassades i a la cuina, i l'home a fora. Però quan la lluita va començar, sempre he sentit que són igual que els homes.

288 POW 2. Entrevista realitzada el 28/06/2013. Traducció personal de l'autora.

289 POW 6. Entrevista realitzada l'1/07/2013. Traducció personal de l'autora.

Vull dir, la camaraderia existent entre els homes també ho és vers les dones, fas el mateix que ells, tot el que fan ells. Crec que el moviment republicà dona un tractament igualitari, especialment des de la lluita. Mai m'he sentit discriminada o infravalorada per ser dona. Durant la lluita érem tots iguals²⁹⁰.

Jo sempre m'he sentit una més. Mai m'han dit "no, perquè ets una noia". Però al principi, crec que al voltant 1972, quan les dones van esdevenir dones *voluntàries* directament vinculades a l'IRA i no al Cummann na mBan desenvolupaven tasques diferents. Abans, les dones acostumaven a transportar armes per als voluntaris i coses així. Però quan entren a l'IRA ja desenvolupen les mateixes tasques com a *voluntàries*, les dones van ser internades en les mateixes tasques que els homes. Però crec que és una cosa de la societat, que no està preparada perquè les dones posin bombes o que disparin. Però ells realment no tenien més opcions. Moltes dones eren millors que els homes fent les mateixes coses²⁹¹.

Hi va haver diferències en el tractament. Perquè a la societat irlandesa l'home treballa i la dona cuida de la casa. Però en aquest moment hi havia una lluita, i en aquesta lluita, lluites per la teva independència i la teva llibertat però també lluites per ser reconeguda com a igual. Al final dels 70 les dones del moviment republicà, elles volien reconeixement que eren iguals i volien rebre tractament igualitari. Però va ser una lluita molt dura, perquè... Els homes pensen: "he de cuidar d'aquesta pobra nena. Ella és del sexe dèbil." Però també penso que molts homes i dones van començar a respectar que les dones eren iguals i que les dones havien de tenir un lloc a fora, al costat dels camarades homes. Perquè estàvem en la mateixa lluita, operant de la mateixa manera, a la presó igual que ells. No hi havia diferències en això²⁹².

Els homes, dirigents del moviment republicà, assignen rols a les dones en lluita sense tenir en compte la seva diferència sexual perquè així ho necessita el moviment. Tot i que hi haurà discrepàncies, no es qüestiona el fet que les dones participin activament en la lluita armada. Però un cop les dones seran empresonades ja no seran necessàries en termes efectius i estratègics, per la qual cosa es qüestionarà el dret de participar en les campanyes per la recuperació de l'estatus analitzant les seves accions, de nou, des d'una perspectiva sexista.

Quan les dones sortiran de la presó, hauran de valorar la seva situació personal. Les que no tenen responsabilitats ni càrregues familiars continuaran

290 POW 3. Entrevista realitzada el 28/06/2013. Traducció personal de l'autora.

291 POW 5. Entrevista realitzada l'1/07/2013. Traducció personal de l'autora.

292 POW 6. Entrevista realitzada el 2/07/2013. Traducció personal de l'autora.

vinculades a les organitzacions armades; les que sí que en tenen es desvincularan de l'activisme armat i es vincularan al polític de la mà del Sinn Féin. A més, quan el company o el marit de les dones està vinculat amb l'activisme armat, elles se'n desvinculen amb més freqüència, per l'alt risc que suposa i l'alta probabilitat de tornar a la presó. Consideraran que un dels membres de la parella ha de ser a casa per responsabilitzar-se de la llar i de la cura i educació dels fills (que tenen o tindran). Sovint, el membre de la parella que es desvincularà de la lluita armada serà la dona, com recullen aquests testimonis:

Quan vaig sortir de la presó la primera vegada vaig continuar vinculada a la lluita armada, i vaig tornar a la presó. Quan vaig tornar a sortir em vaig involucrar més amb el Sinn Féin, perquè havia conegut el meu marit i teníem un parell de fills i llavors... Estava en un grup de dones, un grup d'expressoneres, i vaig prendre un altre camí. Vull dir, el meu marit entrava i sortia de la presó, teníem dos fills, així que vaig canviar la meua manera de participar en l'activitat republicana, és diferent quan surts de la presó i tens una família. Les teves prioritats canvien²⁹³.

Ell també estava involucrat amb el moviment republicà. Ens vam casar mesos després i vam tenir una nena petita, després ell va ser arrestat l'any següent. Jo no estava directament involucrada perquè quan jo vaig estar a Armagh vaig veure dones que estaven a la presó i tenien fills, i els seus marits també estaven a la presó, i els nens havien de créixer amb les àvies o amb les tietes. I jo mai he pensat que aquesta sigui una bona manera de créixer, jo penso que si un dels pares està a la presó és suficient per als nens. Jo vaig continuar fent coses, i ajudant la gent, però no era estrictament activa, realment involucrada²⁹⁴.

Així, veiem com les dones, en sortir de la situació excepcional de noies joves en guerra i convertir-se en mares i esposes, tornen a adoptar el rol que les comunitats i el moviment esperen d'elles. Seran actives políticament, però ja no participaran de la lluita armada en ser responsables d'una unitat familiar.

Aquest serà el primer moment en què les dones es desvincularan de les principals organitzacions armades. El segon el trobarem durant la dècada de 1990, durant l'inici de les negociacions que marcaran el procés de pau i culminaran amb la signatura dels acords que posaran fi al conflicte armat a l'abril de 1998. Les dones que ideològicament s'emmarquen dins del moviment republicà majoritari en tindran una opinió molt favorable, mentre que les dones crítiques amb el procés de pau i amb el posicionament del moviment republicà

293 POW 4. Entrevista realitzada el 29/06/2013. Traducció personal de l'autora.

294 POW 5. Entrevista realitzada l'1/07/2013. Traducció personal de l'autora.

majoritari abandonaran les organitzacions i es polititzaran de nou al voltant de noves organitzacions republicanes que sorgiran a partir de la primera dècada del segle XXI. El moviment republicà majoritari, encapçalat pel Sinn Féin, titllarà aquestes organitzacions de dissidents i traïdores, fet que provocarà una ruptura i un distanciament personal entre les persones implicades. Es pot constatar que les dones que es vincularan a la lluita armada contra les injustícies que pateixen les seves comunitats tindran una opinió favorable als acords:

M'encanten. Simplement m'encanten i me'n sento molt orgullosa. Seguim volent una Irlanda unida, però la gent ara pot viure i créixer en pau. Tothom ha de ser tractat amb respecte i ha de ser escoltat i la seva cultura ha de ser acceptada, igual que ho ha de ser la nostra cultura. Penso que els acords han estat una de les millors coses que ens han passat.²⁹⁵

Per contra, les que s'hi havien vinculat per qüestions ideològiques, els consideraran una traïció a la pròpia lluita republicana:

Quan miro enrere i veig totes les vides perdudes... No hi estic d'acord, hi estic absolutament en contra. Després dels acords van deixar de parlar de socialisme, van deixar de parlar de la República. Ara és una nova Irlanda. I quan sento el que diuen penso: és per això que la gent va lluitar? No era per això, que jo lluitava. Per això la majoria de la gent va anar a la presó o va morir? Això és el que els has donat? Jo no vaig anar a la presó per això²⁹⁶.

Per entendre el grau d'autonomia de les presoneres per prendre decisions internes a la presó i per influenciar en el moviment republicà a fora, s'han fet preguntes al voltant de l'organització de les presoneres com a republicanes i sobre la presa de decisions pel que fa a les protestes. Les presoneres, sense distinció pel que fa als períodes, coincideixen a afirmar que estaven organitzades sota una estructura de comandament militar molt organitzada. Fan una valoració positiva d'aquesta estructura i destaquen que, tot i estar empresonades, continuen sent *voluntàries* de l'IRA i que, per tant, les normes de conducta internes han d'estar supeditades a la ideologia i els objectius de l'IRA. Les presoneres de l'INLA, un cop entraven a la presó, s'havien de regir també per les normes de l'IRA. Això era un fet comú amb els homes. L'*officer commander*, cap de les dones i representant a la presó, era triada des de fora per la direcció del moviment. Aquesta era l'encarregada de comunicar-se amb el moviment i

295 POW 3. Entrevista realitzada el 28/06/2013. Traducció personal de l'autora.

296 POW 5. Entrevista realitzada l'1/07/2013. Traducció personal de l'autora.

traslladar la informació a les presoneres. El grau d'autonomia de les dones era limitat a qüestions internes i a decisions en els afers diaris de la presó.

Òbviament les qüestions d'estratègia les decidia el moviment, no-saltres decidíem internament. L'estratègia era per recuperar l'estatus polític i contra la política de criminalització, però hi ha un moment a la presó que has de decidir coses, i has de decidir quin camí prendràs. Tu saps quina és la línia dels homes, però després has de triar tu²⁹⁷.

Quan les dones començaran la *no-work protest*, no hi haurà controvèrsia sobre aquesta decisió. Per contra, la seva entrada a la *no-wash protest* provocarà moltes discussions internes en el si del moviment i en les comunitats nacionalistes. Totes coincidiran en els motius d'entrada a aquesta protesta: l'atac rebut per part de les forces de seguretat de l'Estat.

Vam ser forçades a la *no-wash*, no ho vam triar. Volíem posar fi a la criminalització i recuperar l'estatus polític, com els homes. Però el moviment republicà ens va dir: "no, vosaltres no hauríeu de fer això". Però no teníem una altra opció, i ho vam fer.²⁹⁸

Tot i que el moviment i els homes empresonats denunciaran aquest atac, es mostraran contraris a la participació de les dones per raons explícitament relacionades amb el sexe. Les dones entrevistades, destacaran el tracte sexista en la simple nomenclatura utilitzada per a referir-se a elles:

Deveu haver sentit frases com *els homes dels H-Blocks* i *els homes de la presó*. Nosaltres hem estat *les nenes d'Armagh*, i això ha estat així durant molt de temps: les nenes d'Armagh.²⁹⁹

Els motius que exposen les dones entrevistades per justificar la negació del moviment republicà a la seva participació en la protesta responen de la mateixa manera a argumentacions sexistes:

Quan nosaltres vam anar a la vaga de fam i a la *no-wash* des de fora ens van dir: "No. No us volem a vosaltres fent això". La gent estava horroritzada. Perquè nosaltres érem nenes i també perquè nosaltres teníem els períodes menstruals i tot això. I la gent no podia ni volia sentir parlar d'això³⁰⁰.

Òbviament hi havia més consternació al voltant de les dones a la *no-wash* perquè hi ha una gran paraula: *menstruació*. Els camarades patien molt i s'estressaven molt per les dones. Perquè érem dones...

297 POW 1. Entrevista realitzada el 27/06/2013. Traducció personal de l'autora.

298 POW 2. Entrevista realitzada el 28/06/2013. Traducció personal de l'autora.

299 POW 1. Entrevista realitzada el 27/06/2013. Traducció personal de l'autora.

300 POW 1. Entrevista realitzada el 27/06/2013. Traducció personal de l'autora.

El moviment republicà no es va alegrar de la decisió, però la decisió estava presa³⁰¹.

Aquestes declaracions posen sobre la taula el fet que les dones, com els homes, estaven supeditades a les decisions del moviment. Tot i així, el moviment no podia evitar les decisions que prenen internament els presoners i les presoneres. El moviment dirà de manera explícita a les dones que no vol que participin en la protesta, però aquestes defensaran la seva decisió dient que l'Estat les ha forçades a desenvolupar-la. A més, tenint en compte que els homes desenvolupaven la mateixa protesta i tenien el suport de la direcció del moviment, només fer podien oposició a la protesta de les dones amb argumentària sexista. Cal considerar que el moviment està compost per membres les comunitats fonamentades en els valors del catolicisme tradicional. Les presoneres a Armagh, en ser membres d'aquestes comunitats, desenvolupen un comportament "indigne" per a les seves famílies i societats perquè són dones. Els homes, per contra, desenvolupen un comportament de lluita i resistència heroic per a les seves famílies.

La participació en la primera vaga de fam generarà controvèrsia en la mateixa línia. Mentre que durant la *no-wash* les comunitats s'havien d'enfrontar a aspectes dels cossos de les dones per als quals no estaven preparades, com la menstruació o el fet que una dona escampés els propis excrements per les parets d'una cel·la, la primera vaga de fam farà que s'enfrontin a la possibilitat que una dona mori per uns ideals polítics. Aquest fet suposarà l'apoderament de les dones de l'espai públic i polític i l'entrada, per primera vegada en la història del republicanisme, d'una dona en qualitat de màrtir per Irlanda. El republicanisme assumirà els màrtirs com a propis i la història demostrarà que han estat necessaris per a la propagació absoluta del nacionalisme. Així, el moviment està preparat argumentativament perquè els fills de la Mare Irlanda morin per ella. Però les comunitats no estan preparades perquè una dona mori per Irlanda. Així, la mort d'una dona podria tenir efectes devastadors que farien qüestionar l'estratègia del moviment en la seva totalitat.

L'estratègia definida per a la primera vaga de fam no serà gaire clara, motiu pel qual les dones aprofitaran aquest fet i decidiran unir-s'hi:

Es va decidir que hi hauria una vaga de fam i se'ns en va informar, òbviament. I en vam parlar molt i hi vaig pensar molt. No és una cosa que només m'inclogués a mi, havia de pensar també en la meua família. Però vaig decidir posar el meu nom i ho vaig fer. Vam començar

301POW 6. Entrevista realitzada el 2/07/2013. Traducció personal de l'autora.

la vaga de fam l'1 de desembre. Ens van posar a una mateixa cel·la a Margaret Nugent, Mairéad Farrell i a mi durant tot el període³⁰².

Els homes comencen la vaga de fam el 27 d'octubre de 1980 i no és fins un mes amb escaig més tard, l'1 de desembre, que les dones s'hi uniran. El perquè d'aquesta dilació no s'ha pogut aclarir en les entrevistes, ni preguntant-ho directament a una de les vaguistes de fam:

No sé per què vam començar més tard que els homes, ells van començar el 27 d'octubre i nosaltres l'1 de desembre. Sé que quan vam començar un dels homes ja estava molt malament. Com és obvi, quan la vaga de fam va acabar no havíem aconseguit res³⁰³.

Un cop les dones van entrar en vaga de fam, l'oposició del moviment a la participació de les dones va ser clara, igual que ho havia estat durant la *no-wash*, i fonamentalment basada, altra vegada, en connotacions sexistes.

Tothom havia posat el nom per participar en la vaga de fam. A mi només se'm va dir si encara volia participar-hi, vaig dir que sí i això va ser tot. Al principi el moviment s'havia oposat totalment que les dones participéssim en la vaga de fam. Els homes dels *H-Blocks* també. Per als homes nosaltres érem les germanes petites i volien cuidar de nosaltres. Però nosaltres estàvem a la presó i en les protestes per les mateixes raons que ells, així que vam continuar endavant amb la nostra decisió³⁰⁴.

Òbviament hi va haver moltes reticències des de l'exterior perquè nosaltres érem molt poques i també perquè les dones érem vistes com a persones més dèbils que els homes. El moviment estava molt dividit a fora respecte a això i hi va haver debats aferrissats. Finalment ens van preguntar personalment si volíem anar a la vaga de fam. Vam respondre que sí, que volíem posar-nos en vaga de fam³⁰⁵.

Les dones van finalitzar la vaga de fam un dia després que els homes, el 19 de desembre, mentre els homes l'havien finalitzat el 18. L'explicació és que des del moviment se les estava intentant avisar però el funcionariat de presó no deixava entrar a la presó, per avisar-les, cap persona que representés la direcció del moviment. Se les va poder informar el dia 19 i immediatament van abandonar la vaga de fam. És difícil justificar que les dones formessin part de la mateixa estratègia que els homes quan la direcció del moviment decideix abandonar la vaga sense tenir contacte previ amb les presoneres. Més enllà que

302 POW 4. Entrevista realitzada el 29/06/2013. Traducció personal de l'autora.

303 POW 4. Entrevista realitzada el 29/06/2013. Traducció personal de l'autora.

304 POW 4. Entrevista realitzada el 29/06/2013. Traducció personal de l'autora.

305 POW 6. Entrevista realitzada el 2/07/2013. Traducció personal de l'autora.

aquest tipus de protesta té un risc molt elevat per a la salut, costa imaginar que el moviment hagués actuat de la mateixa manera amb els homes. La justificació d'aquest fet per part del moviment serà que un dels presoners estava a punt de morir i que, un cop signat l'acord, desconvocuen la vaga ràpidament. Deixant de banda els motius, el cert és que les dones s'assabentaran de la notícia per la ràdio. L'evident diferència en el tractament de presoneress i presoners demostra, de manera contundent, que les presoneress són, en paraules d'una de les entrevistades, "presoneress de segona classe" i que són un simple apèndix a l'estratègia desenvolupada pels homes i per als homes, tot i que elles s'esforcin a reivindicar el contrari.

El 18 de desembre vam sentir per una petita ràdio que teníem camuflada que la vaga de fam als H-Blocks havia acabat. L'endemà ens van avisar de manera oficial i vam abandonar la vaga l'endemà, el 19 de desembre³⁰⁶.

Un cop finalitzada la primera vaga de fam, el Govern britànic no complirà l'acord basant-se en una nota que s'havia afegit en un peu de pàgina del document. Es començarà a planificar, des de la presó per a homes i des de la direcció del moviment, una estratègia per a la segona vaga de fam. Serà més forta organitzativament i pressionarà el Govern britànic fins al punt que l'única via resolutiva serà una negociació respecte a la situació a les presons. Les dones no participaran en aquesta vaga de fam. S'han identificat contradiccions en les versions de les presoneress. Mentre unes destacaran que la decisió que no hi participin serà presa des del moviment, altres afirmaran que la decisió la van prendre les presoneress mateixes. L'argumentació utilitzada respon sempre a la gran diferència existent entre el nombre de presoners i el de presoneress.

Vam discutir-ho entre nosaltres, però essent realistes, només érem 34. Si tres anaven a la vaga de fam i morien, imagina com afectaria això a la moral de les presoneress, seria la nostra fi. Si en morien primer tres, i després unes altres tres, imagines la devastació? La moral s'enfoncaria. Si no hi participàvem, la totalitat de l'atenció seria per Bobby Sands i els homes en vaga de fam a Long Kesh³⁰⁷.

Es va decidir que hi hauria una segona vaga de fam. I en aquesta vaga de fam ens van dir que no hi volien les dones, els homes dels H-Blocks i del moviment republicà no volien les dones a la segona vaga de fam. [...] Van preferir que les dones no hi participéssim. Per tothom les tres dones d'Armagh havien estat tres noies joves, què estan fent? [...] Probablement la primera vaga de fam va preparar el

306 POW 4. Entrevista realitzada el 29/06/2013. Traducció personal de l'autora.

307 POW 1. Entrevista realitzada el 27/06/2013. Traducció personal de l'autora.

terreny per la segona, que va ser més preparada, més cautelosa. Algunes de les dones van estar molt frustrades de no poder-hi participar. Però nosaltres no teníem els nombres, després d'estar un any a la *nowash* estàvem molt dèbils. I les tres dones que havien estat en vaga de fam durant tres setmanes s'havien debilitat molt ràpidament. No érem suficients dones. Érem part d'una estratègia de guerra.³⁰⁸

Els homes van ser triats per començar la vaga de fam, llavors es va preguntar a les dones si volien participar-hi una altra vegada. Hi va haver molt debat, particularment per part dels presoners, ells estaven preocupats que les dones poguessin morir abans, més de pressa. Les vagues de fam eren sota les 5 demandes i no volíem prendre cap atenció respecte això, havia de ser el focus d'atenció principal. I va ser molt dur però vam decidir no anar a la vaga de fam i ajudar els homes en el que poguéssim. Aquesta és la història.³⁰⁹

Respecte al tracte diferencial en les protestes per part del moviment i per part de la societat, les presonereres tornen a coincidir a l'hora de destacar la important diferència entre el nombre d'homes i de dones en protesta. Mentre els presoners eren entre 300 i 400, les dones eren 30. Si bé aquesta és una dada certa que fa que els homes, òbviament, rebin més atenció, les crítiques que es fan des del moviment a la participació de les dones sempre són en clau de gènere, tot i que s'amaguin darrera de les xifres. Les dones han coincidit a afirmar que els homes empresonats rebien un tracte més inhumà que elles, rebien més pallisses per part dels guardes i portaven molt de temps desenvolupant les protestes, mentre elles portaven mesos. Diverses de les entrevistades, també han fet al·lusió que els homes repeteixen constantment la seva història després del conflicte, mentre que les dones no ho fan. A grans trets, consideren que el tracte als presoners i presonereres era molt bo des del moviment, però que elles rebien menys publicitat perquè eren menys.

Penso que certament hi ha diferències. Hi havia una percepció diferent generalitzada per diferents motius. El nombre de dones i el d'homes eren molt diferents, les dones en protesta érem 34, els homes eren centenars. Ens tapava la seva ombra. A més els homes ploren molt més que les dones, ho sento. Els homes republicans es queixen sempre i potser per això la història dels homes és més coneguda.³¹⁰

Penso que hi ha menys dones i probablement els homes van rebre més publicitat. Un altre aspecte és que els homes patien molt més. Les pallisses que rebien els homes dels H-Blocks eren absolutament

308 POW 2. Entrevista realitzada el 28/06/2013. Traducció personal de l'autora.

309 POW 6. Entrevista realitzada el 2/07/2013. Traducció personal de l'autora.

310 POW 1. Entrevista realitzada el 27/06/2013. Traducció personal de l'autora.

terrorífiques. Les funcionàries de presons no eren bones, però no ho tenien tan fàcil per atacar-nos perquè nosaltres érem menys i la nostra estructura era molt clara. [...] Per part del moviment republicà, el tracte a presoneres i presoners va ser exactament el mateix. Però hi havia 300 homes a la *blanketmen protest* i nosaltres érem 30, hi ha molta diferència. I entenc i és normal que el moviment republicà donés més atenció als homes. Crec que el tractament va ser molt bo per a tots, ells eren 300, nosaltres 30³¹¹.

Crec que els homes eren molts més i els maltractaven molt més que a nosaltres. Ells estaven a la *no-wash* des de feia molt més temps que nosaltres, un parell d'anys abans que nosaltres. [...] Les dones no s'acostumen a posar al capdavant, acostumen a estar al darrere, a la rereguarda. No és una cosa deliberada, és simplement una cosa generalitzada³¹².

La gent parla ara de jerarquia i jo penso que, francament, hi havia també jerarquia entre els presoners. Les dones d'Armagh eren de classe baixa per a la societat, sincerament. És el mateix en la societat irlandesa, que els homes sempre... Tu sempre veus les mares irlandeses amb els seus fills. Era el mateix entre els presoners i les presoneres. Quan les protestes van començar i les dones van unir-se a la vaga de fam... Els homes, quan les dones van anar a la *dirty protest*... La gent deia que no és el que havien de fer les dones. No era digne de les nenes, i aquestes crítiques sovint venien dels homes. Ells sempre han pensat així³¹³.

Crec que les dones no parlen gaire del que van fer. "Saps el que vaig fer? Saps qui sóc?" Les dones no fan coses així. Jo vaig estar a la presó... Però als homes els encanta fer-ho, us ho asseguro, els encanta. Per a les dones va ser més difícil, tenien fills, els havien de fer créixer. Ara estàs a la presó, surts, ho deixes. Que la gent en vol parlar, d'acord, en parlo. Però no ho és tot, a la teva vida. Tens coses a fer després, els homes que van estar a la presó continuen dient, 30 anys després: "Sóc un expresoner". Jo no vull ser recordada com a *ex-alguna cosa*³¹⁴.

De la mateixa manera que les protestes van servir per evidenciar una clara diferència per raons de gènere entre presoneres i presoners de les mateixes organitzacions, també van servir per a conscienciar les persones d'aquestes organitzacions de que calia un canvi i que les dones ja no tornarien a l'esfera privada, les dones podien vincular-se a la lluita armada i desenvolupar-s'hi

311 POW 2. Entrevista realitzada el 28/06/2013. Traducció personal de l'autora.

312 POW 4. Entrevista realitzada el 29/06/2013. Traducció personal de l'autora.

313 POW 5. Entrevista realitzada l'1/07/2013. Traducció personal de l'autora.

314 POW 5. Entrevista realitzada l'1/07/2013. Traducció personal de l'autora.

igual que els homes, i les protestes faran que les dones comencin a ser considerades subjectes actius pel moviment mateix.

Però un cop havia finalitzat la protesta crec que la percepció va canviar i el pensament de la gent va canviar. Nosaltres no ens vèiem a nosaltres mateixes només seguint els homes, o fent el que feien els homes. Nosaltres preniem les nostres decisions i assumíem les conseqüències de les nostres pròpies decisions. Penso que, definitivament, a finals de la dècada de 1970 hi va haver una diferència, una evolució, especialment a través de les protestes i de la vaga de fam; les percepcions, sens dubte, van canviar³¹⁵.

Crec que les dones també van participar en les protestes, no per ser feministes, però sí per aconseguir igualtat. Quan estàs a la presó continues lluitant la guerra. Estàs a la presó, però continues lluitant allà dins. I tot el que vam fer va ser per la guerra³¹⁶.

Respecte al moviment feminista i les organitzacions que donaven suport a les presoneres, hi ha molta diversitat d'opinions. Tot i així, totes coincideixen en una visió negativa del moviment feminista a través d'experiències personals durant les protestes. Probablement són aquestes experiències concretes les que les han portat a tenir una visió negativa del feminisme en general. Les discrepàncies internes del moviment feminista respecte al seu posicionament en les protestes de les dones, les disputes entre les diferents organitzacions feministes sobre això i el fet que moltes de les organitzacions qüestionessin les actituds de les presoneres republicanes en protesta, la seva vinculació amb el republicanisme i la seva crítica a la violència com a arma legítima de resistència, provocaran que les entrevistades no tinguin cap vinculació amb el feminisme. A més, les presoneres es consideren a elles mateixes exclusivament republicanes, no feministes. El nacionalisme, com a ideologia predominant en les comunitats, absorbeix i limita la resta d'ideologies, entre les quals es troba el feminisme. Entre les entrevistades, es percep la sensació que apropar-se al feminisme, quan aquest critica l'estructura patriarcal del moviment republicà, serà percebut com una crítica general que podria debilitar el moviment mateix en les seves estratègies contra l'ocupació britànica.

Les dones de la presó d'Armagh érem republicanes; això és tot el que érem, republicanes. No ens emmarcàvem en altres nivells o descripcions. Les dones del *Women Against Imperialism* i algunes d'altres organitzacions del moviment feminista eren... Estaven com avergonyides de nosaltres, pel que havíem fet. Eren molt cauteloses en

315 POW 1. Entrevista realitzada el 27/06/2013. Traducció personal de l'autora.

316 POW 5. Entrevista realitzada l'1/07/2013. Traducció personal de l'autora.

què donar-nos suport i en què no. [...] Quan vaig sortir de la presó em vaig reunir amb moltes dones que s'autoanomenaven feministes, grups feministes, i la seva opinió era increïble. No totes, però moltes em van dir que això era perquè jo era una terrorista. "Ets una terrorista i hauries d'acceptar-ho." Estic horroritzada per com va ser la meua experiència amb el moviment feminista. Així que no sé, crec que molt poques dones del moviment republicà es defineixen com a feministes, sincerament. Nosaltres som republicanes, això és tot el que som³¹⁷.

Elles venien a la presó i ens deien: "Jo sóc feminista". Ens vèiem com a dones molt dures del moviment republicà. [...] Crec que hi ha una línia molt fina entre ser una dona forta i voler ser un home. Jo penso que moltes de les dones que estaven a la presó mai han volgut associar-se amb el moviment feminista perquè teníem confrontació. Jo crec que hi ha moltes dones fortament feministes dins del moviment republicà, però mai han volgut alinear-se amb els grups perquè molts d'aquests grups estaven associats amb altres línies polítiques, no volien el mateix que nosaltres. Moltes d'elles no ens entenien, no entenien la nostra estructura militar. Sóc feminista? Probablement ho sóc, però no vull estar en el moviment feminista³¹⁸.

Les organitzacions feministes venien de tot arreu i ens donaven suport. Però algunes de les feministes ho eren amb una "f" molt petita. Algunes d'elles eren vàlides, tenien bones idees, però es tapaven els ulls davant la realitat, davant les coses que estaven passant³¹⁹.

Mai he estat en una organització feminista. I no em considero feminista. M'agrada més pensar que els homes i les dones som iguals, sincerament. Personalment penso que algunes de les organitzacions feministes porten una càrrega. Les feministes es victimitzen. Moltes de les organitzacions ignoraven que els republicans són molt conservadors en les seves visions. I algunes de les organitzacions pensaven que les dones republicanes havien de ser com elles. No és pel que nosaltres estàvem lluitant, i no ho entenien. Estàvem lluitant contra la discriminació i per la llibertat, però mai vaig estar en cap organització feminista. Vull ser igual que els homes. No m'agrada que els homes marxïn de casa i les dones es quedin netejant i cuidant els nens, no hi estic d'acord. Estic d'acord que les dones tinguin una vida igualitària en relació amb els homes. Però a vegades sento que moltes de les organitzacions feministes a Belfast eren les seves pròpies adversàries. Sí que reivindicaven que les dones no havien de quedar-se amb els nens i a casa, però crec que al final és una decisió que has de prendre

317 POW 1. Entrevista realitzada el 27/06/2013. Traducció personal de l'autora.

318 POW 2. Entrevista realitzada el 28/06/2013. Traducció personal de l'autora.

319 POW 4. Entrevista realitzada el 29/06/2013. Traducció personal de l'autora.

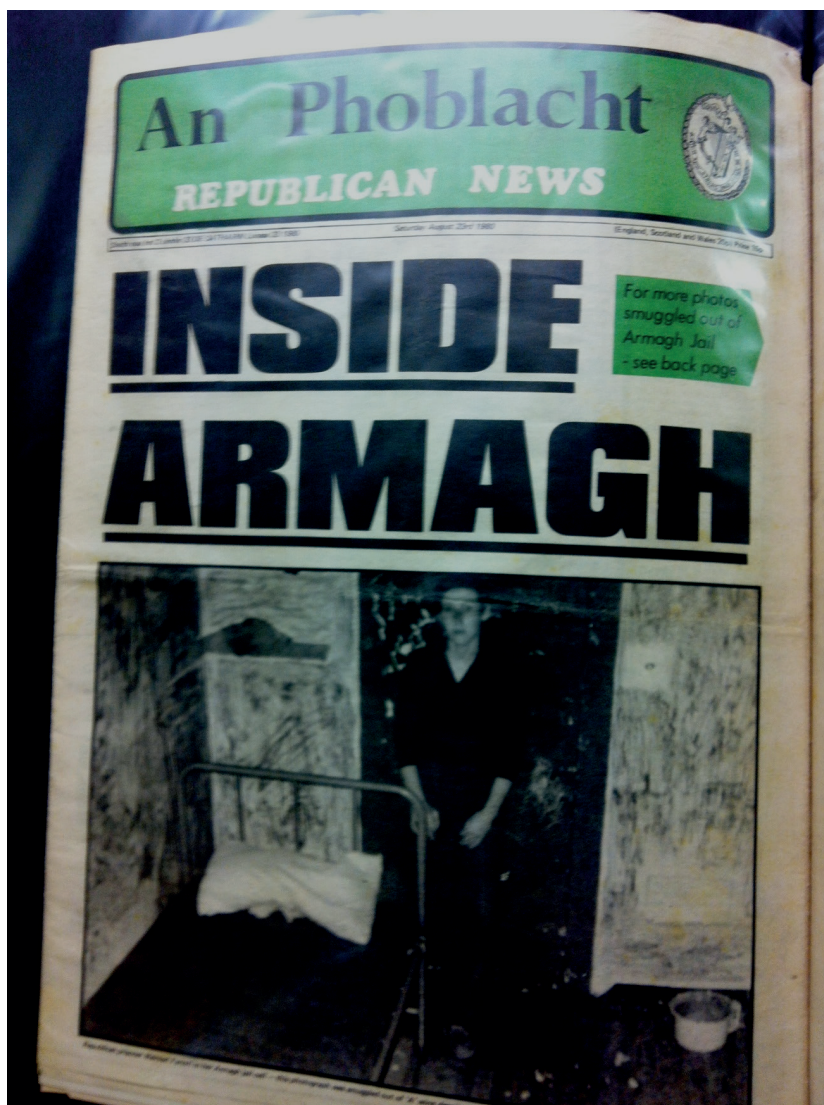
tu mateixa. No estic d'acord que els homes tinguin privilegis davant les dones. No estic d'acord que en les empreses o els partits hagi d'haver-hi paritat. Has de donar la feina per les seves capacitats, no perquè sigui una dona o un home³²⁰.

Vam tenir molt contacte amb diferents organitzacions feministes d'arreu del món. Vam rebre molt de suport, i el vam agrair molt. Estàvem en contacte constant a través de cartes i escrits. Personalment, el problema sobre el feminisme i les feministes és que són molt tancades. Sempre he pensat que sóc igual que un home. I la meua vida l'he viscuda així, igual que qualsevol home. Vers la vida, vers la lluita, vers educar els fills, vers tot. El problema amb el feminisme és que encasellen la gent i no surten d'aquí³²¹.

Finalment i per concloure, s'ha percebut que les entrevistades que avui continuen formant part del moviment republicà majoritari expressen una actitud poc crítica amb el moviment, cosa que probablement s'emmarca en els mateixos motius que en la dècada de 1970 i 1980. Mantenir una opinió crítica amb el moviment, les seves decisions i el tractament desigual entre homes i dones es podria considerar un intent de debilitar-lo. Així, en destacar les diferències per qüestions de gènere, ràpidament justifiquen aquest fet i s'alineen amb l'opinió majoritària del moviment. Això convida a reflexionar sobre la importància que té, encara avui, el moviment republicà en les comunitats nacionalistes. Tot i la seva evolució ideològica ha aconseguit mantenir la majoria de les persones d'aquestes comunitats alineades a les seves polítiques i continuen sent fervents defensors dels valors i les estratègies del republicanisme. A més, acusant de dissidència les persones que s'han estructurat al voltant de noves organitzacions republicanes, desacrediten qualsevol crítica que des d'aquestes noves plataformes puguin rebre.

320 POW 5. Entrevista realitzada l'1/07/2013. Traducció personal de l'autora.

321 POW 6. Entrevista realitzada el 2/07/2013. Traducció personal de l'autora.

Portada de la publicació An Poblacht que mostra Mairéad Farrell (Officer Commander de l'A Company) a la seva cel·la durant la no - wash protest (1980) a la presó Armagh. Irish Republican History Museum (Belfast).

BALANÇ FINAL

El conflicte irlandès troba el seu origen en l'ocupació i posterior colonització britànica. La població irlandesa estarà durant segles discriminada políticament, econòmicament i socialment. L'any 1948 es proclama la República d'Irlanda, cosa que divideix el país i la societat, ja que sis comtats seguiran sota jurisdicció britànica. Al nord la població d'origen irlandès és minoria, atès que els principals assentaments de colons es feren en aquesta part de l'illa. El sentiment d'aïllament de la comunitat nacionalista del nord augmentarà en el moment de la partició. La divisió del país en dues parts, una com a estat independent i l'altra sota la jurisdicció d'un estat d'ocupació, evidencia que les fronteres no responen a la realitat social, cultural i històrica sinó als interessos polítics i econòmics d'un imperi en decadència. La comunitat d'origen britànic voldrà seguir formant part del Regne Unit, ja que en cas contrari perdrien els privilegis econòmics, polítics i socials que els garanteix, i aquest es converteix en el seu argument principal per justificar l'unionisme. Entenen, a més, que la unificació d'Irlanda els convertiria en minoria davant d'una majoria irlandesa ressentida amb la població britànica després d'anys de repressió. L'Administració britànica establirà nombroses lleis que fomentaran la discriminació vers la població nacionalista que contribuïran a la segregació social entre la comunitat unionista i la nacionalista. La resistència i reivindicacions irlandeses entraran en constant conflicte amb les agressions unionistes, emparades per les forces de seguretat britàniques. La radicalització d'ambdues comunitats serà insostenible al final de la dècada dels 60, motiu pel qual l'Estat britànic desplegarà les seves tropes a Irlanda del Nord. Començarà el període dels *Troubles*, que durarà fins a 1998, moment en què se signa l'acord de Divendres Sant.

La dimensió social del conflicte irlandès troba les seves arrels en la contínua discriminació i repressió per part dels britànics i una manca de reconeixement del dret legítim de la població irlandesa del nord de formar part de la República d'Irlanda. Les polítiques que desenvolupa el Regne Unit en territori irlandès no van anar mai encaminades a la cohesió social i la integració real de

la població, sinó que van reforçar l'odi i el sectarisme entre comunitats. Aquest odi alimentarà un llarg conflicte que provocarà un total de 3.568 víctimes.

Parlem de dos tipus de trencament: d'un costat el polític, expressat clarament en el partiment territorial d'un estat ocupat; de l'altre, una entitat territorial dividida pels interessos i les peculiaritats de dos grups de població clarament diferents i sense voluntat d'inclusió. D'altra banda, caldrà tenir en compte el trencament que es forjarà entre els irlandesos del sud i els del nord, que si bé podria semblar que actuen motivats per un mateix objectiu —l'establiment d'un estat lliure que integri tot el territori nacional— a mesura que avancin els esdeveniments es mouran amb interessos ben diferenciats. Si bé, els irlandesos del nord mai perdran la voluntat de construir una Irlanda unida, els del sud se centraran en el seu propi desenvolupament social i econòmic, i sacrificaran, si cal, part del seu territori nacional.

La societat irlandesa, tant del nord com del sud, gira entorn dels valors conservadors del catolicisme i l'Església catòlica ha gaudit d'un poder d'influència sobre la política i la societat del territori que supera els de qualsevol altre país de l'Europa occidental durant el mateix període. El poder i el domini moral continus i perllongats de l'Església catòlica a l'illa són conseqüència de la colonització per part de l'Imperi britànic. Les constants agressions contra el catolicisme nacional durant segles d'ocupació ha provocat que els irlandesos i les irlandeses hagin convertit la seva alineació amb l'Església catòlica en una forma de desafiament als colonitzadors, convertint la religió en un tret distintiu nacional a defensar i promoure. Així, identificar-se amb el catolicisme i els seus valors serà un acte de resistència contra el colonialisme, contra les ideologies i contra la religió protestant dominant.

L'IRA es rearticula durant el conflicte modern i incorpora les seves demandes ideològiques de principis de segle xx al voltant de la independència d'Irlanda. Davant la inactivitat de les tropes britàniques, part de la població decideix organitzar-se com a grup armat que pretén defensar legítimament la població irlandesa dels territoris ocupats. Per aquest motiu, la lluita armada gaudirà d'amplis suports entre la societat civil del nord, donat que és l'única resposta possible als grups paramilitars organitzats unionistes. Aquests, el naixement dels quals està lligat a la ferma defensa del territori nord irlandès com a part integrant de la Gran Bretanya, exerceixen de manera indiscriminada accions violentes vers la població civil, sempre amb la tolerància explícita o implícita de les forces de seguretat britàniques. L'augment de l'activitat armada de l'IRA i del suport social de què disposa durant la dècada dels 70 i gran part dels 80 es deu a les constants agressions físiques i polítiques que desen-

volupen per una banda l'exèrcit britànic i per l'altra el seu Govern, que és en aquesta època quan instaura l'internament sense judici previ i retira l'estatus de pres polític als membres de l'IRA. Els esforços del Regne Unit semblen més encaminats a criminalitzar el moviment republicà que a trobar el camí per a la fi de les accions armades. Això pot explicar el pas de considerar el conflicte irlandès com a una guerra binacional a considerar-lo la lluita jurídica i militar contra un grup armat terrorista. Si bé les accions militars d'un i d'altre bàndol són injustificables pel cost humà que suposen, ambdues haurien de valorar-se segons el mateix barem.

Durant tot aquest procés històric, el paper que han desenvolupat les dones ha estat invisibilitzat.

En el context territorial d'Irlanda del Nord, que es troba en un estat de guerra, el paper de les dones deixarà d'estar relegat a l'esfera privada i se'ls permetrà participar de la vida pública, política i armada de la comunitat. Tot i així, les seves pràctiques, que no es troben emmarcades dins dels dogmes de la feminitat tradicional, seran qüestionades constantment tant per les forces d'ocupació com pels membres de les seves pròpies comunitats i del mateix moviment nacionalista i republicà. A més, quan el conflicte armat acabarà, el rol desenvolupat per elles serà invisibilitzat.

L'exèrcit britànic patrollarà els carrers de les comunitats nacionalistes. En un primer període, interrogarà, empresonarà i considerarà la majoria dels membres masculins de les comunitats sospitosos de col·laboració amb l'IRA. A les dones, les assetjarà i vexarà verbalment. Les dones, conscients que elles no són considerades membres "perilloses" de la comunitat, establiran una xarxa comunitària segura per als membres de l'IRA, i les dones més joves de les comunitats, sense responsabilitats familiars, començaran a unir-se a l'organització armada republicana. Així, utilitzaran els seus cossos, que, tot i ser subjectes a mirades i comentaris sexistes per part dels militars britànics, no són vistos com a cossos possibles de polititzar; per això transportaran armes, actuaran d'escuts humans per als homes i desafiaran l'exèrcit d'ocupació de les maneres més transgressores. Quan l'exèrcit britànic interferirà en l'espai comunitari i assetjarà les ments i els cossos de les dones del nord, elles hi respondran esdevenint subjectes actives en el conflicte. Trencaran els cànons de comportament i instauraran la inestabilitat en el discurs de gènere sexista predominant en les comunitats catòliques. A més, com que no desenvolupen aquesta resistència de manera submissa, el seu comportament invertirà la visió masculina dels colonitzadors; actuaran al marge de l'heteronormativitat i crearan així un espai per

a l'associació o l'activisme social a través del desafiament constant i l'ús dels propis cossos com a armes polítiques de resistència.

Les dones utilitzaran els seus cossos de manera intel·ligent i subversiva i utilitzaran les nocions tradicionals de la feminitat i de la passivitat al seu favor quan les activitats subversives del republicanisme ho requeriran. Les dones utilitzaran la seva invisibilitat política per al trasllat d'armament i l'establiment de la xarxa comunitària "segura" per al desenvolupament de la lluita armada. Així, actuaran en consonància amb el que s'espera de la seva conducta com a dones i, de manera conscient, reproduiran la passivitat i la banalitat pròpies de les dones per dur a terme aquestes accions.

Més enllà de la col·laboració amb la lluita armada, desenvoluparan campanyes i mobilitzacions a favor del benestar de les seves comunitats, extremadament afectades per la pobresa. Les forces d'ocupació britàniques, en no considerar les dones subjectes polítics, no sabran com fer front a l'activisme femení. Així, acostumats a actuar contra un enemic masculí, hauran de reconsiderar la seva percepció de les dones irlandeses, en aquest moment ja subjectes polítics a favor de les comunitats. El desconcert britànic es fa patent en l'incompliment del toc de queda a Falls Road l'any 1970, quan les dones avançaran fins al barri en una manifestació multitudinària carregades de menjar per als membres de la comunitat. La resposta del Govern britànic serà aixecar el toc de queda davant la insubmissió d'aquestes dones, una reacció impensable en el cas que haguessin estat homes els protagonistes d'aquesta acció. Així, veiem com la discriminació de gènere frenarà una represàlia violenta.

Aquesta participació també crearà desconcert dins de les pròpies comunitats nacionalistes en no respondre a l'imaginari cultural del rol adequat de les dones en relació amb la nació, l'església i la llar. Les dones es desmarcaran així del que s'espera d'elles, que és que es limitin a engendrar futurs lluitadors per la llibertat de la Mare Irlanda. Aquesta actitud de les dones no serà mai acceptada dins de la comunitat nacionalista, però serà tolerada en tant que el territori es troba en un estat excepcional de guerra. En aquest sentit els atacs constants de la comunitat unionista i els escorcolls per part de l'exèrcit britànic a les llars nacionalistes potenciaran la resistència directa de les dones contra les forces de seguretat de l'Estat. Les detencions massives han convertit les dones en l'únic cap visible de la llar i, per tant, han assumit la responsabilitat de defensar-lo.

Els atacs i l'assetjament als cossos de les dones simbolitzaran no només atacs als seus cossos com a individus, sinó també l'atac als espais socials i polítics de les comunitats nacionalistes. Així, la seva resistència activa serà le-

gitimada moralment pel moviment nacionalista, en considerar-les el col·lectiu vulnerable i desprotegit de la comunitat.

Durant la dècada de 1970, apareixerà un nou col·lectiu, les dones joves sense responsabilitats familiars que havien crescut en comunitats ocupades i militaritzades i en un context de greus agressions i violacions als drets civils de la pròpia comunitat. Aquestes dones, víctimes de l'assetjament militar de les forces de seguretat britàniques, pretendran participar activament de la resistència armada contra l'ocupació britànica.

Des de la dècada de 1930, les dones havien estat apartades del panorama polític i militar nacionalista i no serà fins a principis de la de 1970 que tornaran a la primera línia de lluita. Amb la instauració de l'internament sense judici previ l'agost de 1971, una gran quantitat de *voluntaris* de l'IRA seran empresonats. En aquest moment l'organització traslladarà les dones de l'esfera privada a l'esfera pública, i les posicionarà a la primera línia militar. Les dones esdevindran membres de l'IRA i desenvoluparan les mateixes accions que els homes en la lluita armada: posaran bombes i obriran foc contra les forces d'ocupació. La militarització de les dones provocarà un canvi en la visió androcèntrica de l'enemic per part de les forces de seguretat britàniques, que a partir d'aquest moment consideraran les dones subjectes actius de l'IRA. Com a tals, començaran a ser empresonades el 1972.

Quan les dones passaran de "*voluntàries actives*" a "dones republicanes empresonades", les connotacions sexistes del seu comportament sortiran novament a la llum. Empresonades, es tornarà a qüestionar el seu comportament, que no respon als ideals tradicionals propis del seu gènere, i la seva participació en les protestes per a la recuperació de l'estatus polític tornarà a aixecar fermes discrepàncies dins de la comunitat i dins del moviment republicà.

Els presoners republicans, tant a les presons d'homes com a la de les dones, s'organitzaran sota una estructura de comandament militar encapçalada per un *officer commander* a partir de 1972. Aquest any, havia estat concedit l'estatus de presoner i presonera polític. A la presó, totes les persones vinculades al republicanisme hauran d'actuar i de comportar-se sota les normes i la disciplina dictades des del moviment. L'any 1976, aquest estatus els serà retirat i els presoners i les presoneres endegaran campanyes i protestes de resistència a l'intent de criminalització de la seva condició de presoners polítics.

Les institucions penitenciàries reproduiran els rols de gènere present en les societats i els traslladaran a la política penitenciària. Així, les dones seran víctimes d'aquest sexisme penitenciari que provocarà que les seves accions siguin menys simbòliques i, per tant, menys reconegudes.

La participació de les dones en la lluita armada i social i el seu paper com a presoneres republicanes han estat invisibilitzats pel moviment republicà mateix. Així, el seu activisme, en no emmarcar-se en els rols tradicionals de gènere assignats a les dones, ha estat obviat pel moviment.

Les dones participaran en les mateixes protestes que els homes: *no-work protest*, *no-wash protest* i en la primera vaga de fam. Només en la primera de les protestes esmentades, les dones comencen en el mateix moment que els homes; la resta de protestes, tot i coincidir en algun període de temps, cal considerar-les diferents de les dels homes. Els homes estaven obligats a dur uniforme penitenciari i les dones no. Això marcarà un punt d'inflexió en la simbologia i el patiment a les presons per als republicans. Des de 1976 fins a 1982, els homes estaran tancats a les cel·les únicament vestits amb una manta. Les dones, com a conseqüència d'una política sexista que fa que elles puguin dur la pròpia roba, no participaran d'aquesta protesta. El sexisme, en aquest cas, farà que elles pateixin les condicions penitenciàries d'una manera més atenuada que els homes, però aquest fet provocarà que la resta de protestes de les dones siguin menystingudes. Les condicions infrahumanes en les quals viuran els homes, que començaran la *no-wash protest* el 1978, relegarà les dones a simples apèndixs en les reivindicacions i campanyes contra la repressió a les presons, on el gran lema generalitzat serà "*Smash the H-Blocks!*", una frase que fa referència explícita a la presó dels homes, on els mòduls tenien forma de H.

A principis de 1980, les dones començaran la *no-wash protest* després d'un atac brutal per part de les forces de seguretat penitenciàries. Aquest atac, que serà dut a terme pels guardes masculins portats expressament de la presó dels homes i sense provocació prèvia, farà que les dones endeguin la protesta. La comunitat nacionalista i el moviment republicà, després de denunciar l'atac físic cap a les presoneres, es negarà a acceptar que les dones hi participin. Que un home visqui en una cel·la amb la seva pròpia orina i els seus propis excrements és un acte de resistència legítim; que les dones visquin en les mateixes condicions, amb l'afegit de la sang menstrual, serà un acte impropï, indigne i humiliant per a elles i per a les seves famílies i comunitats. Així, el moviment republicà instarà les presoneres a abandonar la protesta, actitud que contrasta amb la que tenen vers els homes, de constant suport i admiració. Ens trobem com, un cop a la presó, les dones de l'IRA ja no són les activistes de ple dret que són en combat i, a diferència dels homes, ja no tenen l'obligació de resistir davant l'intent de criminalització per part del Govern britànic. S'ha considerat la menstruació com un element diferencial per al tracte de les dones. En la societat catòlica conservadora irlandesa, les funcions corporals de les dones són

un tema tabú. Així, les dones en fer visible el que la societat irlandesa es nega a verbalitzar, posaran en un verdader problema el moviment republicà, incapaç de justificar i recolzar el rol que les dones estaven desenvolupant com a presoneres en protesta. Que les dones prenguin el poder i el control sobre els seus propis cossos sense el dictamen explícit dels homes serà un fet incompreensible per al moviment. Així, trobaran inapropiat el paper de les dones en considerar-lo inhumà i humiliant, pel que els cossos de les dones representen per a la comunitat i per al moviment nacionalista i republicà. El cos de les dones és considerat la Mare Irlanda en si mateixa i el fet que ella, fervent defensora dels valors tradicionals del catolicisme, es trobi en condicions que la desmitifiquen, els semblarà inacceptable. La sexualització dels cossos de les dones en fer visible la menstruació i la seva exposició a la brutícia que genera el propi cos serà un atac a l'ideal de castedat, puresa i divinitat construït per l'imaginari irlandès. Les dones, en aquest context, fent visible la sang menstrual fan us de les pròpies eines que pretenen subordinar-les i reivindiquen no només la seva condició de membres d'una nació ocupada, sinó també la seva condició de dones oprimides tant per les forces d'ocupació com pels membres de la seva pròpia comunitat i de la seva pròpia lluita política. Els cossos de les dones, mentre són part de l'IRA, es dessexualitzaran en tant que es troben en una situació excepcional de guerra; amb l'entrada a la *no-wash protest* es desfeminitzaran. L'exposició a un element com la sang menstrual transformarà aquest procés i transformarà radicalment els cossos asexuals de les "nenes" en cossos sexualitzats de dones.

L'actitud republicana serà reproduïda en la primera vaga de fam del moviment republicà en el conflicte modern, els últims mesos de 1980. Un cop programada, les dones decideixen participar-hi. Des del moviment i des de les comunitats, intentaran dissuadir les dones d'aquesta decisió, igual que havien fet quan havien endegat la *no-wash protest*. Aquesta negativa torna a girar entorn les diferències per qüestions de gènere. El moviment republicà qüestiona el fet que una dona pugui estar prou temps en vaga de fam per a aconseguir pressionar el Govern britànic, ja que la considera més dèbil que els homes en les mateixes condicions. A més, la possible mort d'una dona en vaga de fam, cosa que vol dir una dona morta per la llibertat d'Irlanda, serà un fet injustificable per al moviment. Aquesta possibilitat suposaria l'apoderament de les dones de l'espai públic i polític i l'entrada, per primera vegada en la història del republicanisme, d'una dona en qualitat de màrtir per Irlanda. El republicanisme assumirà els homes màrtirs com a propis i la història demostrarà que han estat necessaris per a la propagació absoluta del nacionalisme. Els arguments a les teories republicanes estan preparats perquè els fills de la Mare Irlanda mo-

rin per ella, però no perquè ho facin les filles, atès que el seu paper és reproduir la nació culturalment i biològicament. Així, la mort d'una dona podria tenir efectes devastadors que farien qüestionar l'estratègia del moviment en la seva totalitat.

Al voltant de la participació de les dones en aquesta vaga de fam hi ha molts aspectes translúcids a considerar. No s'ha pogut saber, ni preguntant directament a una de les participants de la vaga, per què les dones van començar la vaga un mes i tres dies més tard que els homes. A més, la vaga de fam a la presó per a homes va acabar un dia abans que a la de les dones, fet que s'ha justificat perquè el sistema penitenciari no va permetre l'accés d'un membre del moviment a la presó de les dones per tal d'informar-les que la vaga havia estat desconvocada. Després d'un estudi exhaustiu de l'important paper que han tingut els presoners i la gran influència sobre les decisions del moviment, es pot afirmar que el moviment republicà mai desconvocaria una vaga de fam de manera oficial sense haver informat abans els principals involucrats, els vaquistes, i més considerant que en aquest tipus de protesta la vida dels activistes es posa en un risc extrem. La simbologia del moviment republicà s'ha construït en base a l'ocupació britànica i la població irlandesa és la víctima d'aquesta ocupació. Així, qualsevol membre involucrat en la causa republicana serà un heroi i gaudirà d'un respecte generalitzat com a conseqüència de la seva lluita per la llibertat. El moviment, en desconvocar la vaga sense avisar les dones, les exclou d'aquesta consideració i les relega a simples complements de la lluita dels homes. La lluita de les dones serà, doncs, menys important i menys respectada que la dels homes, cosa que posa en relleu la jerarquia existent entre presoners i presoneres.

Les negociacions polítiques generades a partir d'aquesta primera vaga de fam no comportaran avenços en la millora de les condicions dels presoners i les presoneres, així que es convocarà una nova vaga de fam.

Les dones decidiran no participar-hi perquè consideren que no tenen el capital humà necessari per a dur-la a terme. Aquesta decisió, sens dubte, estarà marcada per la controvèrsia que havia generat la seva participació en la primera i per la poca publicitat i reconeixement de les dones, tot i que el seu patiment fos el mateix que els dels homes, així com els motius del seu empresonament i les seves reivindicacions d'estatus polític.

L'autonomia de la qual disposaran les presoneres serà relativa. En el marc de la presó, fora de l'abast del moviment, les dones prendran decisions autònomes. En manca-los directives precises, reaccionaran a les accions repressives amb directives pròpies. És el cas de la seva participació a la *no-wash*

protest. Tot i que el moviment no donarà suport la seva participació en aquesta protesta, elles la justificaran dient que ha estat l'Estat el que les ha forçat a aquesta situació. Complementaran aquest argument amb el fet que elles també han de ser considerades presoneres polítiques i que per tant se'ls ha de concedir el mateix estatus que als presoners. La mateixa argumentació la utilitzaran per participar en la primera vaga de fam.

En la segona vaga de fam, tot i la negativa exhaustiva del moviment a la seva participació, també serà decisió seva el fet de no participar-hi, tot i que aquesta decisió estarà clarament influenciada per un any de lluita en condicions inhumanes contra la repressió penitenciària.

La poca repercussió social i reconeixement que rebran les dones participants de la protesta es mou en les directrius del gènere. Que les dones desenvolupin un paper actiu a les presons, utilitzant els seus cossos com a armes de resistència política, contradirà el que s'espera d'elles en una societat tan conservadora com la irlandesa. Això farà que el moviment, incapaç de teoritzar sobre aquest aspecte, invisibilitzi les seves accions, que no responen al rol tradicional de les dones. Tot i que les organitzacions republicanes es definien com a organitzacions revolucionàries de caire socialista, la controvèrsia interna sobre la participació de les dones en les protestes revelarà que la majoria dels homes republicans continuaven defensant nocions arcaiques sobre el paper de les dones. A més, posarà en entredit les seves connotacions socialistes i revolucionàries, fetes bandera durant el conflicte armat, però relegades a un segon pla pel republicanisme majoritari, organitzat al voltant del Sinn Féin, un cop va finalitzar.

Sorprenentment, les dones justificaran el poc reconeixement de les seves protestes amb arguments relatius al gran nombre de presoners homes en protesta (al voltant de 400 homes per una trentena de dones). A més, coincidiran a afirmar que els homes patien molt més que elles, per les condicions que els imposava el sistema penitenciari i pel nombre d'anys que portaven en protesta. Els homes rebien agressions físiques constants. En cap moment fan referència als abusos físics i psíquics als quals elles van ser sotmeses. Això es pot relacionar amb el fet de que l'heteronormativitat assumeixi que les dones no són conscients del seu propi patiment amb la finalitat de recolzar i dotar de més valor la campanya dels homes. Tot i que les dones pateixen les mateixes condicions i desenvolupen, a grans trets, les mateixes protestes que els homes i amb les mateixes motivacions, el patiment dels homes ha estat dotat d'un valor heroic, inclús per les mateixes dones. El patiment de les dones, per contra, quedarà implícit en el patiment dels cossos dels seus companys masculins.

Aquesta actitud cap a les dones es reproduirà de la mateixa manera en les comunitats. El comportament socialment desviat de les dones farà que les comunitats no assumeixin com a pròpies les reivindicacions de les dones ni el seu sacrifici, fet que contrasta amb l'actitud comunitària vers els homes en protesta.

Tot i així, les protestes portaran el moviment republicà a reflexionar sobre les dones com a subjectes políticament actius. Les protestes a la presó d'Armagh provocaran la sensibilització del moviment vers les dones, que culminarà en la creació d'una plataforma per a les dones i de l'obertura d'un centre on es tractaran problemes que afecten les dones a principis de la dècada de 1980. D'aquesta manera, una conseqüència de la participació de les dones en les protestes serà l'inici del canvi en l'actitud republicana vers el paper de les dones. El canvi es donarà de la mà de la branca política del moviment republicà, el Sinn Féin, que començarà a teoritzar de manera explícita en termes polítics, econòmics i socials. Part d'aquest procés implica la integració conscient de les dones en la maquinària del partit polític i de l'estructura militar.

Així, l'entrada de les dones en la lluita armada i les conseqüents protestes a la presó provocarà la transformació del moviment, que serà més sensible a les qüestions de les dones a partir d'aquest període, i es traslladarà de la intolerància a l'acceptació de les dones com a subjectes actives de la lluita armada i la lluita política. D'aquesta manera, la participació de les dones en les protestes canviarà el que s'espera d'elles i farà plantejar als homes si l'ideal de la dona irlandesa concorda amb l'autèntica i real dona irlandesa.

El nacionalisme, predominant entre les comunitats d'origen irlandès del nord, ha actuat com a ideologia absorbent de la resta d'ideologies en un estat de guerra. La prioritat dels objectius nacionals actua en detriment d'altres moviment reivindicatius, entre els quals es troba el feminisme. Les protestes obligaran les organitzacions feministes a definir el seu posicionament vers l'activitat republicana. Aquest fet provocarà grans discrepàncies en el si del moviment feminista perquè el context les obligarà a posicionar-se ideològicament a favor del republicanisme en el moment en què assumeixen com a propi el suport a les presoneres en protesta. Les organitzacions que intentin mantenir-se neutrals desapareixeran. Es pot ser nacionalista sense ser feminista, però no es pot ser feminista sense ser nacionalista. Veure's forçades a un posicionament portarà a les organitzacions feministes a un qüestionament sobre la seva capacitat de representar i aglutinar les presoneres republicanes. La capacitat de la teoria convencional feminista per a afrontar les necessitats de les dones, que viuen i

es polititzen en un estat excepcional de guerra contra una força d'ocupació en una societat dividida entre comunitats irreconciliables, serà posada en dubte.

En no trobar-se còmodes amb el feminisme majoritari, les dones republicanes, com a subjectes actius dins de les seves comunitats, reconstruiran els seus propis discursos considerant les seves necessitats en relació amb unes vides desenvolupades en una esfera privada i una esfera pública, dins d'un territori en guerra.

La capacitat de les dones d'esdevenir subjectes actius políticament en la llarga lluita contra la colonització britànica demostrarà que les dones no han desenvolupat un simple paper de suport als homes i a les seves accions sinó que seran socialment i políticament autònomes i desenvoluparan el seu propi rol, lluny del que la societat androcèntrica espera, per a fer front a les forces d'ocupació britàniques i lluitar per l'assoliment del gran objectiu republicà, encara avui per concloure, d'una República d'Irlanda socialista i unificada de 32 comtats. La invisibilitat a la qual ha estat sotmesa la seva participació activa en totes les facetes del republicanisme irlandès considera principal el fet que les dones activistes s'hagin desmarcat del rol de gènere predeterminat. Per una banda, els homes valoraran la seva tasca i la trobaran necessària per al moviment, per l'altra els provocarà incomoditat i els costarà desenvolupar un discurs a favor de la capacitat de les dones en la lluita política, social i armada del republicanisme.

Tot i el canvi evident en el moviment republicà en relació amb el paper de les dones, aquestes continuaran sent obviades. Durant la realització de la present investigació, s'ha constatat que ni l'Estat britànic ni el moviment republicà ni la historiografia general respecte a aquest moviment han evolucionat gaire en l'atorgament a les dones del paper que han desenvolupat. En referències i cronologies exhaustives sobre el conflicte s'obvia constantment la participació de les dones en la vaga de fam i en la *no-wash protest*. A més, en la documentació oficial analitzada, les dones d'Armagh i les seves protestes són generalment obviades.

Si bé la invisibilització de les dones en el conflicte irlandès ha estat fruit de l'assumpció dels rols tradicionals com podria passar en altres conflictes, així com de prioritzar les aspiracions nacionalistes en detriment de les reivindicacions feministes, durant aquesta investigació s'ha pogut constatar que el principal instrument d'invisibilització durant i després del conflicte ha estat el moviment republicà mateix, que ha utilitzat les dones com una arma de guerra per mantenir la comunitat, la cohesió social, les tradicions i la generació de nous revolucionaris i quan n'han tingut necessitat com a arma de guerra directa con-

tra l'exèrcit opressor. La instrumentalització i la militarització de les dones ha respost a l'objectiu únic de la independència i posterior reunificació d'Irlanda, encara que això hagi significat la reclusió en l'àmbit domèstic i el silenciament del seu activisme sempre pel bé de la Mare Irlanda. Així, la discriminació per raó de gènere s'utilitzarà com a avantatge per militaritzar les dones, però també serà l'argument per negar-los els drets de presoneres quan les protestes suposin posar en risc els valors tradicionals de la construcció nacional.

Finalment, és fa difícil concloure aquesta investigació sense valorar l'esforç, la valentia i la lluita de milers de dones que en la llarga lluita del republicanisme irlandès han hagut de sobreposar-se a les adversitats, provocades per la colonització britànica però també pel conservadorisme del propi moviment nacionalista republicà, i s'han desmarcat del rol passiu de subordinació, han denunciat el silenciament de la seva lluita i han treballat amb força per a trobar el seu lloc dins de la societat irlandesa.

EPÍLEG

I was born into a staunch Catholic Irish Republican family, steeped in all things Irish, I followed into the steps of my father, older brothers and sisters and I took up armed resistance and I joined the Irish National Liberation Army, the INLA, in the fight to rid Ireland of English Imperialism. Which, in the 1980s an easy decision for me to make.

In March 1985, at 23 years of age, I was arrested and charged for the possession of a firearm and membership of the INLA for my part in an attempted murder of a UDR man. I was also charged with conspiracy to murder a member of the RUC. The UDR, at this time, were in infantry regiment of the British Army made up of Loyalists and members of the RUC who assisted in the torment of Catholic Communities in my area, a border town called Strabane, Co.Tyrone.

So at 23 years of age, I was taken to Armagh women's Gaol, where I was put on remand until I was sentenced. I received a 7 year prison sentence. I had heard many times of the women in Armagh Goal, through the stories of Dirty Protests, Hunger Strikes and the Strip Search Campaigns but never once did I think I would end up in Gaol with these women.

It didn't take long, in fact, it was the very first day for me to find out, first hand, what these Strip Searches were like. Until this day, it is the most degrading and humiliating experience I've ever had.

I was taken to the landing where the rest of the women were being held. It was a 23 hour lock up when you were on remand, we got one hour of the day for 'exercise'. When my cell door opened for the first time, a woman entered and introduced herself as the OC of the wing. At first, I was anxious but then as soon as she spoke to me my heart lifted and, I was informed of the running and structure of the Gaol. I remember every morning after 'slopped' out, our cells inspected by our OC and we were given the order in Gaeilge to 'fall out'.

There was 8 women on remand and around 12 others on the sentence wings. We spent our days reading, learning Irish, doing various crafts and educating ourselves to the best of our ability. Each and every day was a constant battle to keep our spirits high, between screws trying to dishearten us and knowing the Strip Searching that was ahead of us on our upcoming Court hearings. For women on remand these court hearings were every week. We were escorted by the screws from the Gaol, to the Court, which was directly across the street, and handed straight over to the RUC. At no time during this process did we engage nor even see a member of the public, but yet these Strip Searches went ahead week in week out. We ourselves knew that this was just another shallow tactic to try and break us. These Strip Searches were investigated by numerous human rights originations and found to be a complete breach of human rights.

Speaking from my own experience, I was taken in to a cubical and ordered to take of my clothes and hand them over to the screw. I was ordered to hold my hair up and show soles of my feet. Twice a week for over a year I had to go through this. As if it wouldn't have been humiliating enough to go through this with one other stranger in the room, but it had to be done with 4-6 female officers staring and glaring like it was just another day's amusement for them. Other days, when you were just so disgusted with what was happening and you refused to take your clothes off, the same 4-6 female officers would have held you down you forcibly taken them off you.

When I arrived back on to the landing, the other women would be waiting on us to come back knowing what we had just gone through to provide us with support and solidarity. Never, at any given time would I allow a prison officer see that I was annoyed or crying. It was bred into me, from an early age, never to let a Brit break my spirit, and I can say with certainty that is made me a stronger woman every time I came out the other end.

The atmosphere on the wing was tense because you never knew when they'd land in on top of you for cell searches, searching through your belongings and, for what? As everything already came through the search team. Even on visits our relatives were subjected to vigorous searches. we had good and bad days in Armagh and Maghaberry. But it's the lowest days that remain most in my memory, like when Mairead Farrell was murdered by the SAS in Gibraltar. The wings were silent for days, even the screws were quite, but eventually prison regime continued.

Armagh Gaol was a dark damp draughty old prison built in 1840. Often at night time you would hear the wind blowing through the landing, an aerie silence with its white washed walls. I heard stories from the older women about the dirty protests and hunger-strikes which were in support of comrades in Long kesh. At one point we had a baby on our wing. Jackie, another INLA POW, was allowed to keep her daughter for a year after she was born I remember the night and, weeks to follow when Nikki was taken of her. You could hear crying her heart out for weeks. This was one of the saddest times in Armagh Gaol.

On St Patrick's day 1987 we were moved to the then new prison, Maghaberry, in Co. Antrim a longer journey for my mother and family but closer for the woman from Belfast .Maghaberry was all shiny and new, with toilets in our cells and out of all changes it brought this was the greatest. Not having to walk across the wing with a bucket containing our no1s and no2s was great, but at the end of the day, it was still Gaol.

In the last few months of my sentence I started to wonder what life would be like outside. I had no hesitation in me that I would join my comrades again outside, and carry on to rid 6 counties of British army from our streets. I don't think it was a romantic idea, I really believed in my heart and soul that we would be successful in achieving a United Ireland, and if that had of meant through an armed struggle then so be it.

“We were born into an unjust system;
we are not prepared to grow old in it”

Bernadette Devlin

I will always remember each and every woman I met I Armagh and Maghaberry Gaols. Their faces are imprinted into my life forever, they are the bravest soldiers I ever met .

Today the armed struggle has taken a different turn. Today we fight a different battle within our communities, through peaceful means and politics. These are good days. I know that my children and my grandchildren will never have to face what I did.

In the words Pdraig Pearse

We seem to have lost. We have not lost. To refuse to fight would have been to lose; to fight is to win. We have kept faith with the past, and handed on the tradition to the future.

I couldn't have gone through all of this without the support of my family and my comrades. From day one, they travelled hundreds of miles to visit me. My Mother, may God rest her, she made sure I never needed anything. She loved smuggling her wee coms in and out of jail for me. She made sure I held my head up high and remembered where I came from. I was and always will be a true Irish Socialist Republican.

REGINA McLAUGHLIN (McELROY)

Ex-prisoner of war.

Irish National Liberation Army

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AALTIO, I. & MILLS, A. J. (ed.) (2002). *Gender, Identity and the Culture of Organizations*. New York: Routledge.
- ADAMS, G. (1986). *The politics of Irish Freedom*. Dingle: Brandon Book Publishers.
- (1997). *Antes del amanecer. Autobiografía*. Tafalla: Txalaparta.
- (2001). *La búsqueda de la paz*. Tafalla: Txalaparta.
- (2005). *Memorias políticas. El largo camino de Irlanda hacia la paz*. Madrid: Santillana Ediciones Generales, S. L.
- ALISON, M. (2009). *Women and political violence. Female combatants in ethno-national conflict*. New York: Routledge.
- ALMEDA, E. (2002). *Corregir y castigar: el ayer y hoy de las cárceles de mujeres*. Barcelona: Bellaterra.
- (2003). *Mujeres encarceladas*. Barcelona: Ariel.
- (coord.) (2008). *Cinquanta-una veus trenquen el silenci. Fer present la memòria*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra.
- ALONSO, R. (2000). *La paz de Belfast*. Madrid: Alianza Editorial, S. A.
- (2001). *Irlanda del Norte. Una historia de guerra y la búsqueda de la paz*. Madrid: Editorial Complutense, S.A.
- (2003). *Matar por Irlanda. El IRA y la lucha armada*. Madrid: Alianza Editorial, S. A.
- ÁLVAREZ, G. F. (2008). *Protagonistas y olvidadas: de la mujer de la independencia a la independencia de la mujer*. Montevideo: Ediciones Orbe Libros.
- AMELANG, J. S. & NASH, M. J. (1990). *Historia y género: Las mujeres en la Europa moderna y contemporánea*. València: Universitat de València.
- AMORÓS, C., & DE MIGUEL, A. (2005). *Teoría feminista: De la ilustración a la globalización*. Madrid: Minerva.
- ANDERSON, B. (2005). *Comunitats imaginades. Reflexions sobre l'origen i la propagació del nacionalisme*. Catarroja i València: Editorial Afers i Publicacions de la Universitat de València.

- ANDERSON, B. S.; ZINSSER, J. P., & CAMPRODÓN, T. (1991). *Historia de las mujeres: Una historia propia*. Barcelona: Crítica.
- ARBIZU, N. (2011). *Irlanda del Norte: Historia de un conflicto*. Nuria Arbizu.
- ARETXAGA, B. (1997). *Shattering silence: Women, nationalism, and political subjectivity in Northern Ireland*. New Jersey: Princeton University Press.
- BELFRAGE, S. (1988). *The Crack: A Belfast Year*. London, Grafton Books.
- BELL, J. B. (1990). *IRA: Tactics and targets*. Dublin: Poolbeg.
- (1999). *The secret army: the IRA*. Dublin: Poolbeg.
- (2000). *The IRA, 1968–2000: analysis of a secret army*. London: Portland.
- BERESFORD, D. (1997). *Ten men dead: the story of the 1981 Irish hunger strike*. New York: Atlantic Monthly Press.
- BIELLENBERG, A. (2000). *The Irish diaspora*. Harlow: Longman.
- BOBBIO, N. (2006). *Ensayos sobre fascismo*. Buenos Aires: Universidad Nacional de Quilmes, Prometeo.
- BOCK, G. (2001). *La mujer en la historia de Europa: de la edad media a nuestros días*. Barcelona: Crítica
- BORDIEU, P. (2003). *La dominación masculina*. Barcelona: Anagrama.
- BOSWORTH, M. (1999). *Engendering Resistance: Agency and Power in Women's Prisons*. Dartmouth: Ashgate.
- BOYLE, K.; HADDEN, T. & HILLARD, P. (1980). *Ten Years on in Northern Ireland: The legal control of political violence*. London: Cobden Trust.
- BRUNI, A., & GHERARDI, S. (2002). “En-gendering differences, transgressing the boundaries, coping with the dual presence” dins de AALTIO, I. & MILLS, A.J. (ed.) (2002). *Gender, Identity and the Culture of Organizations*, p. 21–38.
- CALAMATI, S. (2006). *Hijas de Erin: Voces de mujeres de Irlanda del Norte*. Barcelona: Icaria.
- CAMPOS, C. i GONZÁLEZ, M. (coord.) (1996). *Mujeres y dictaduras en Europa y América: el largo camino*. Málaga: Universidad de Málaga.
- CAMPS, V. (1998). *El siglo de las mujeres*. Madrid: Cátedra
- CARLEN, P. & RAMSBOTHAM, D. (2002). *Women and punishment: the struggle for justice*. Cullompton, UK: Willan.
- CARLEN, P. (1983). *Women's imprisonment: a study in social control*. London: Routledge & Kegan Paul.
- (1998). *Sledgehammer: Women's imprisonment at the millennium*. Basingstoke: Macmillan
- CARLEN, P. & COOK, D. (1989). *Paying for crime*. Milton Keynes: Open University Press.

- CARLEN, P., & WORRALL, A. (2004). *Analysing women's imprisonment*. Cullompton, UK: Willan.
- CHRISTIE, N. (1981). *Limits to pain*. Oxford: Oxford University Press.
- COAKLEY, J. (1994). "The election that made the first Dáil", dins FARRELL, B., & LITTLETON, M. (ed.) (1994). *The creation of the dáil: a volume of essays from the thomas davis lectures*. Dublin: Blackwater Press, p. 31-37.
- COLLINS, T. (1986). *The Irish hunger strike*. Dublin: White Island Book Company
- CONLON, L. (1969). *Cumann na mBan and the women of Ireland, 1913-25*. Kilkenny: Kilkenny People Limited.
- CONNOLLY, L. (2002). *The Irish women's movement: from revolution to devolution*. Basingstoke and New York: Palgrave.
- COOGAN, T. P. (1993). *The IRA*. London: Harper Collins.
- (1996). *The Troubles: Ireland's ordeal 1966-1996 and the search for peace*. London: Arrow.
- (2002). *On the blanket: the inside story of the IRA prisoners' dirty protest*. New York: Palgrave Macmillan.
- COOPER, M. (2011). *The Prison Story*. Derry: Tar abhaile.
- CORCORAN, M. (2006). *Out of order. The political imprisonment of women in Northern Ireland 1972-1998*. Cullompton: Willan Pub.
- CORMACK, R. J., & OSBORNE, R. D. (1991). *Discrimination and public policy in Northern Ireland*. Oxford: Oxford University Press.
- COULTER, C. (1993). *The hidden tradition: Feminism, women, and nationalism in Ireland*. Cork: Cork University Press.
- (1999). *Contemporary Northern Irish society: an introduction*. London: Pluto Press.
- COX, M.; GUELKE, A., & STEPHEN, F. (2000). *A farewell to arms? From "long war" to long peace in Northern Ireland*. Manchester: Manchester University Press.
- CRONIN, M. (2001). *A History of Ireland*. New York: Palgrave.
- CRUELLS, M. & IGAREDA, N. (2005). *Mujeres, integración y prisión*. Barcelona: Aurea Editores.
- CUESTA, J. (2008). *La odisea de la memoria*. Madrid: Alianza.
- D'ARCY, M. (1981) *Tell Them Everything: A Sojourn in the Prison of Her Majesty Queen Elizabeth II at Ard Macha (Armagh)*. London: Pluto Press.
- DARRAGH, S. (2011). *John Lennon's dead'. Stories of protest, hunger strikes & resistance*. Belfast: Beyond the Pale.

- D. A. (2002). *The field day anthology of Irish writing: Irish women's writing and traditions*. New York: New York University Press (vol. 4-5).
- D. A. (2002), *Las políticas hacia el pasado. Juicios, depuraciones y olvido en las nuevas democracias*. Madrid: Itsmo.
- D. A. (2006). *Nor Meekly Serve My Time. The H-Block Struggle 1976-1981*. Belfast: Beyond the Pale.
- D. A. (2011). *In the footsteps of Anne. Stories of Republican Women Ex-Prisoners*. Belfast: Shanway Press.
- DEVLIN, B. (1969). *The price of my soul*. New York: Knopf.
- DIXON, P. (2008). *Northern Ireland: The politics of war and peace*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- DUBY, G., & PERROT, M. (1991). *Historia de las mujeres en occidente*. Madrid: Taurus Ediciones.
- DUCH, M. (2012). "Tot pensant històricament el sexe de les nacions" dins de PALAU, M. & TODA, A. (ed.) (2012). *In/dependents: dones i projectes nacionals*. València: Edicions València 3i4.
- DUCH, M. (coord.). (2013). *El gènere de la polis. la trajectòria de les dones en el catalanisme polític*. Tarragona: Arola Editors.
- DUCH, M. i FERRÉ, M. (2009). *De súbdites a ciutadanes. Dones a Tarragona, 1939-1982*. Tarragona: Cercle d'estudis Històrics i Socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona.
- DUNPHY, R. (1995). *The making of Fianna Fáil power in Ireland, 1923-1948*. Oxford: Oxford University Press.
- EDWARDS, O. D., & PYLE, F. (1968). *1916: The Easter rising*. London: MacGibbon & Kee.
- EDWARDS, R. D., & WILLIAMS, T. D. (1994). *The great famine: Studies in Irish history 1845-52*. Dublin: Lilliput Press.
- ELLIOTT, M. (1989). *Wolfe Tone: Prophet of Irish independence*. New Haven, CT: Yale University Press.
- ENGLISH, R. (2004). *Armed struggle: The history of the IRA*. New York: Oxford University Press.
- (2008). *Irish freedom. the history of nationalism in Ireland*. London: Pan Macmillan.
- EVASON, E. (1991). *Against the grain: The contemporary women's movement in Northern Ireland*. Dublin: Attic Press.
- FAHEY, T.; HAYES, B. C., & SINNOTT, R. (2005). *Conflict and consensus: A study of the values and attitudes in the republic of Ireland and Northern Ireland*. Dublin: Institute of public administration.

- FAIRWEATHER, E.; McDONOUGH, R., & McFADYEAN, M. (1984). *Only the rivers run free: Northern Ireland: The women's war*. London: Pluto Press.
- FAUL, D. (1978). *Women in Jail in Northern Ireland*. Dungannon: D. Faul.
- (1983). *The Stripping Naked of women prisoners in Armagh Prison, 1982-1983*. Armagh: D. Faul.
- FEENEY, B. (2005). *Sinn Féin: Un siglo de historia irlandesa*. Barcelona: Edhasa
- FELDMAN, A. (1991). *Formations of violence: The narrative of the body and political terror in Northern Ireland*. Chicago: University of Chicago Press.
- FOUCAULT, M. (1991). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin Books.
- FOX, R. M. (1944). *The history of the Irish Citizen Army*. Dublin: James Duffy&Co.
- FOY, M. T., & BARTON, B. (2011). *The Easter Rising*. London: Faber & Faber.
- FRASER, R. (2007). *Recuérdalo tú y recuérdalo a otros: historia oral de la guerra civil española*. Barcelona: Critica.
- FRIEDAN, B. (1963). *The feminine mystique*. New York: W.W. Norton and Co.
- GARVIN, T. (1981). *The evolution of Irish nationalist politics*. New York: Holmes & Meier.
- GERAGHTY, T. (2000). *The Irish war: The hidden conflict between the IRA and british intelligence*. Boston, MA: Johns Hopkins University Press.
- HADFIELD, B. (1992). *Northern Ireland: Politics and the Constitution*. Bristol: Open University Press.
- HARRIS, M. (1993). *The Catholic Church and the foundation of the Northern Ireland state*. Cork: Cork University Press.
- HAVERTY, A. (1988). *Constance Markievicz: An independent life*. London: Rivers Oram Press.
- HEARTY, R. (1995). *The evolution of the provisional IRA*. Belfast: Queen's University Belfast.
- HOPKINSON, M. (1988). *Green against green: The Irish Civil War*. Dublin: Gill and Macmillan.
- (2004). *The Irish war of independence*. Montreal: McGill-Queen's Press.
- HUGHES, E. (1991). *Culture and Politics in Northern Ireland*. Bristol: Open University Press.
- INGLIS, T. (1998). *Moral monopoly: The rise and fall of the Catholic Church in modern Ireland*. Dublin: University College Dublin Press.
- JAIME, M. E. (2007). *Análisis de género en los estudios irlandeses*. Almería: Universidad de Almería.
- JONES, A. (1991). *Women who kill*. London: Victor Gollancz.

- KAPLAN, G. (2012). *Contemporary western European feminism*. London: Routledge.
- KINEALY, C., & MCFARLANE, S. (1995). *This great calamity: The Irish famine 1845-52*. Dublin: Gill & Macmillan.
- KISSANE, B. (2005). *The politics of the Irish civil war*. Oxford: Oxford University Press.
- LEE, J. J. (1993). *Ireland 1912-1985: Politics and Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- LEVENSON, S. (1977). *Maud gonne*. London: Cassell & Co.
- LEWIN, E. (2009). *Feminist anthropology: A reader*. Oxford: Blackwell Publishing.
- LLYWELYN, M. (2001). *Pocket history of Irish rebels*. Dublin: O'Brien Press.
- LÓPEZ, M. (2010). *Pensar la nació en femení: Una construcció inacabada*. Borriana: Agrupació Borrianenca de Cultura.
- MAILLOT, A. (2004). *New Sinn Féin: Irish republicanism in the twenty-first century*. New York: Routledge.
- MANDARAKA, A. (1986). *The dynamics of aggression in women's prisons in England*. Aldershot: Gower Publishing.
- MARINAS, J. M. (2007). *La escucha en la historia oral. Palabra dada*. Madrid: Síntesi.
- MARTIN, F. X. (1967). *Leaders and men of the Easter Rising: Dublin 1916*. New York: Cornell University Press.
- MATE, R. (2008). *La herencia del olvido*. Madrid: Errante naturae.
- MATTHEWS, A. (2012). *Dissidents: Irish republican women, 1923-1941*. Cork: Mercier Press, Limited.
- MCCAFFERTY, N. (1981). *The Armagh women*. Dublin: Co-op Books.
- McELROY, G. (1991). *The catholic church and the Northern Ireland crisis 1968-86*. Dublin: Gill and Macmillan.
- McEVOY, K. (2001). *Paramilitary imprisonment in Northern Ireland: Resistance, management, and release*. Oxford: Oxford University Press.
- McINTOSH, G., & URQUHART, D. (ed.). (2010). *Irish women at war: The twentieth century*. Dublin: Irish Academic Press.
- McKEARNEY, T. (2011). *The provisional IRA. From insurrection to Parliament*. New York: Palgrave Macmillan.
- McKEOWN, L. (2001). *Out of Time: Irish Republican Prisoners Long Kesh, 1972-2000*. Belfast: Beyond the Pale.
- MEANEY, G. (1991). *Sex and nation: Women in Irish culture and politics*. Dublin: Attic Press.

- MELLÓN, J. A. (com.) (2002). *Orden, jerarquía y comunidad: fascismos, dictaduras y postfascismos en la Europa Contemporánea*. Madrid: Tecnos.
- MILLER, D. (1998). *Rethinking Northern Ireland*. London and New York: Longman.
- MILLER, R. E., & WILFORD, R. (ed.) (2004). *Women, ethnicity and nationalism: The politics of transition*. London: Routledge.
- MILLER, R. L.; WILFORD, R., & DONOGHUE, F. (1996). *Women and political participation in Northern Ireland*. Aldershot: Avebury.
- MONTGOMERY, P. & DAVIES, C. (1991). "A Woman's Place in Northern Ireland", dins de ROBINSON, G. (ed.) (1991). *Social Attitudes in Northern Ireland*, Belfast: Blackstaff Press, p. 74-96.
- MOODY, T. W., & MARTIN, F. X. (2001). *The course of Irish history*. Cork: Mercier Press.
- MORAN, S. F. (1997). *Patrick Pearse and the politics of redemption: The mind of the Easter Rising, 1916*. USA: CUA Press.
- MURRAY, G., & TONGE, J. (2005). *Sinn Féin and the SDLP: from alienation to participation*. London: Hurst.
- MURRAY, R. (1998). *Hard time: Armagh gaol 1971-1986*. Dublin: Mercier Press.
- NASH, M., & TAVERA, S. (1994). *Experiencias desiguales: conflictos sociales y respuestas colectivas (siglo XIX)*. Madrid: Síntesis.
- (2003). *Las mujeres y las guerras: el papel de las mujeres en las guerras de la edad antigua a la contemporánea*. Barcelona: Icaria Editorial.
- NASH, M. (2004). *Mujeres en el mundo: Historia, retos y movimientos*. Madrid: Alianza.
- NASH, M., & CIFUENTES, I. (2006). *Rojas: las mujeres republicanas en la guerra civil*. Madrid: Taurus.
- NELSON, S. (1984). *Ulster's uncertain defenders: Protestant political, paramilitary, and community groups, and the Northern Ireland conflict*. Belfast: Appletree Press.
- O'BEIRNE, J. (1999). *Historia de Irlanda*. Madrid: Cambridge University Press.
- O'BRIEN, B. (1999). *The long war: the IRA and Sinn Féin*. New York: Syracuse University Press.
- (2000). *A pocket history of the IRA*. Dublin: O'Brien Press.
- O'BROIN, L. (1976). *Revolutionary underground: the story of the Irish republican brotherhood, 1858-1924*. Dublin: Gill and Macmillan.
- O'DOWD, L.; ROLSTON, B., & TOMLINSON, M. (1980). *Northern Ireland: Between civil rights and civil war*. London: CSE Books.

- O'HEGARTY, P. S. (1998). *The victory of Sinn Féin: how it won it and how it used it*. Dublin: University College Dublin Press.
- Ó'TUAMA, S. (1972). *The gaelic league idea*. Cork and Dublin: Mercier Press.
- OWENS, R. C. (1984). *Smashing times: A history of the Irish women's suffrage movement 1889-1922*. Dublin: Attic Press.
- PALAU, M. (2006). "La mare pàtria. Dones i construcció cultural de la nació" dins de SUNYER, M. (ed.) (2006). *Paraula donada*. Benicarló: Onada, 121-133.
- PALAU, M. & TODA, A. (eds.) (2012). *In/dependents: Dones i projectes nacionals*. València: Edicions València 3i4.
- PASSERINI, L. (2006). *Memoria y utopía: la primacía de la intersubjetividad*. València: Universitat de València i Granada: Universitat de Granada.
- PÉREZ GARZÓN, J. S. (2011). *Historia del feminismo*. Madrid: Catarata.
- PICKERING, S. (2002). *Women, policing and resistance in Northern Ireland*. Belfast: Beyond the Pale.
- PÓIRTÉIR, C., & ÉIREANN, R. T. (1995). *The great Irish famine*. Cork: Mercier Press.
- ROLSTON, B. (2011). *Children of the Revolution. The lives of sons and daughters of activists in Northern Ireland*. Derry: Guildhall Press.
- ROSS, F. S. (2011). *Smashing H-block: The rise and fall of the popular campaign against criminalization, 1976-1982*. Liverpool: Liverpool University Press.
- ROWBOTHAM, S. (1972). *Women, Resistance, and Revolution: A History of Women*. New York: Pantheon Books.
- RUANE, J. (1996). *The dynamics of conflict in Northern Ireland: Power, conflict and emancipation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- RUTH, W. (2000). *Peace in their time. war and peace in Ireland and Southern Africa*. New York: IB Tauris Publishers.
- SALES, R. (1997). *Women divided: Gender, religion, and politics in northern ireland*. New York: Routledge.
- SANDS, B. (2001). *Un dia en la meua vida*. Lleida: Edicions el Jonc.
- SAPRIZA, G. (1985). *Obreras y sufragistas: Un diálogo imposible?* GRECMU, Grupo de Estudios sobre la Condición de la Mujer en el Uruguay.
- SCRATON, P., & MOORE, L. (2004). *The hurt inside: The imprisonment of women and girls in Northern Ireland*. Belfast: Northern Ireland Human Rights Commission.
- SIERRA, L. A. (1999) *Irlanda del Norte. Historia del Conflicto*. Sílex. Madrid.

- SINN FÉIN WOMEN'S DEPARTMENT (1981). *Women in the New Ireland*. Dublin: Sinn Féin.
- SINNOTT, R. (1995). *Irish voters decide: Voting behaviour in elections and referendums since 1918*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SOLÉ, G. (2011) *Historia del feminismo (siglos XIX-XX)*. Pamplona: EUNSA
- SPIVAK, G. (1988). In *Other Worlds: Essays in Cultural Politics*. New York: Routledge.
- SULLIVAN, M. (1999). *Women in Northern Ireland*. Florida: University Press
- TAYLOR, P. (1997). *The IRA and Sinn Féin*. London: Bloomsbury.
- WARD, A. J. (1987). *The Easter Rising: Revolution and Irish nationalism*. Arlington Heights: Harlan Davidson.
- WARD, M. (1983). *Unmanageable revolutionaries: Women and Irish nationalism*. London: Pluto Press.
- (ed.) (1987). *A difficult, dangerous honesty: 10 years of feminism in Northern Ireland - A Discussion*. Belfast.
- (1991). *The Missing Sex: Putting Women Into Irish History*. Dublin: Attic Press.
- WARNER, M. (1983) *Alone of all her sex: the myth and the cult of the Virgin Mary*. New York: Vintage.
- WEST, L. A. (1997). *Feminist nationalism*. New York: Routledge.
- WHYTE, J. (1983). "How much discrimination was there under the unionist regime, 1921-1968?" dins de GALLAGHER, T. & O'CONNELL, J. (1993) *Contemporary Irish Studies*. Manchester: Manchester University Press, 1-35.
- (1991). *Interpreting Northern Ireland*. Oxford: Oxford University Press.
- YUVAL-DAVIS, N. (1997). *Gender & nation*. London: Sage Publications.

Articles

- AGUADO, A. (coord.). (1997). "Historia de las Mujeres y Fuentes Orales". *Arenal: Revista de Historia De Mujeres*, 4(2).
- ALONSO, R. (2004). "Pathways Out of Terrorism in Northern Ireland and the Basque Country: The Misrepresentation of the Irish Model". *Terrorism and Political Violence*, 16, p. 695-713.
- ANDERSON, J. (2008). "Partition, consociation, border-crossing: some lessons from the national conflict in Ireland/Northern Ireland", *Nations and Nationalism*, 14, p. 85-104.
- ARETXAGA, B. (1995). "Dirty protest: Symbolic over determination and gender in Northern Ireland ethnic violence". *Ethos*, 23(2), p. 123-148.

- (2001). “The sexual games of the body politic: Fantasy and state violence in Northern Ireland”. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 25(1), p. 1-27.
- BEINER, G. (2007). “Between trauma and triumphalism: The Easter Rising, the Somme, and the crux of deep memory in modern Ireland”. *Journal of British Studies*, 46(2), p. 366-389.
- BLOOM, M.; GILL, P., & HORGAN, J. (2012). “Tíocfaidh ár mná: Women in the provisional Irish Republican Army”. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 4(1), p. 60-76.
- BROWN, A.; DONAGHY, T. B.; MACKAY, F., & MEEHAN, E. (2002). “Women and constitutional change in Scotland and Northern Ireland”. *Parliamentary Affairs*, 55(1), p. 71-84.
- CAMPBELL, C., & CONNELLY, I. (2003). “A model for the ‘war against terrorism’? military intervention in Northern Ireland and the 1970 falls curfew”. *Journal of Law and Society*, 30(3), p. 341-375.
- CHARTERS, D. A. (1977). “Intelligence and psychological warfare operations in Northern Ireland”. *The RUSI Journal*, 122(3), p. 22-27.
- COAKLEY, J. (2003). “Ethnic conflict and its resolution: the Northern Ireland model”. *Nationalism and Ethnic Politics*, 9, p. 25 - 53.
- CORNELL, D. (1991). “Sexual difference, the feminine, and equivalency: a critique of MacKinnon’s toward a feminist theory of the State”. *Yale Law Journal*, 100, p. 2247.
- DE BRÚN, B. (1988). “Women and imperialism in Ireland”. *Women’s Studies International Forum*, 11(4), p. 323-328.
- DINGLEY, J. (2001). “Peace in our time? The Stresses and Strains on the Northern Ireland Peace Process”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 25, 357-382.
- DOBROWOLSKY, A. (2002). “Crossing boundaries: Exploring and mapping women’s constitutional interventions in England, Scotland, and Northern Ireland”. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 9(2), p. 293-340.
- DOWLER, L. (1998). “‘And they think I’m just a nice old lady’. Women and war in Belfast, Northern Ireland”. *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*, 5(2), p. 159-176.
- ERGAS, Y. (1993). “El sujeto mujer: El feminismo de los años sesenta-ochenta”. *Historia De Las Mujeres En Occidente*, 5, p. 539-566.
- FRASER, R. (2009). “Història i memòria dels vençuts”. *L’Avenç*, 342, p. 29-36.
- GALLAGHER, P. (1997). “Women imprisoned as a result of the struggle”. *Canadian Woman Studies*, 17(3).

- GUILLIGAN, C. (2007). "The Irish question and the concept identity in the 1980s". *Nations and Nationalism*, 13, p. 599-617.
- HAYES, B. & McALLISTER, I. (2005). "Public Support for Political Violence and Paramilitarism in Northern Ireland and the Republic of Ireland". *Terrorism and Political Violence*, 17, 599-617.
- HEENAN, D. (1997). "Getting to go: women and community relations in Northern Ireland". *Community Development Journal*, 32(1), p. 87-95.
- HEWITT, C. (1981). "Catholic grievances, catholic nationalism and violence in Northern Ireland during the civil rights period: a reconsideration". *British Journal of Sociology*, p. 362-380.
- HOFFMAN, M. (2002). "Perspectives on the Northern Ireland Women's Coalition". *Study Abroad: Student Essays*, 69.
- HOGAN, G. W. (1987). "Law and religion: Church-state relations in Ireland from independence to the present day". *The American Journal of Comparative Law*, 35(1), p. 47-96.
- KELLY, L. (2000). "Wars against women: sexual violence, sexual politics and the militarised state". *States of Conflict: Gender, Violence and Resistance*, p. 45-65.
- KREMER, J., & CURRY, C. (1987). "Attitudes toward women in Northern Ireland". *The Journal of Social Psychology*, 127(5), p. 531-533.
- LARKIN, E. (1975). "Church, state, and nation in modern Ireland". *The American Historical Review*, 80(5), 1244-1276.
- LOUGHRAN, C. (1986). "Armagh and feminist strategy: campaigns around republican women prisoners in Armagh jail". *Feminist Review*, 23, p. 59-79.
- LOUGHREY, G.; BELL, P.; KEE, M.; RODDY, R., & CURRAN, P. (1988). "Post-traumatic stress disorder and civil violence in Northern Ireland". *The British Journal of Psychiatry*, 153(4), p. 554-560.
- LOWRY, D. R. (1975). "Internment: detention without trial in Northern Ireland". *Hum. Rts.*, 5, 261.
- LYONS, L. (1996). "Feminist articulations of the nation: The "dirty" women of Armagh and the discourse of Mother Ireland". *Genders*, 24, p. 110-149.
- McALLISTER, I. (2004). "The armalite and the ballot box: Sinn Féin's electoral strategy in Northern Ireland". *Electoral Studies*, 23(1), p. 123-142.
- McDOWELL, S. (2007). "Armalite, the ballot box and memorialization: Sinn Féin and the state in post-conflict Northern Ireland". *The Round Table*, 96(393), p. 725-738.

- McWILLIAMS, M. (1993). "The Church, the State and the Women's Movement in Northern Ireland", dins de SMYTH, A. (ed.) (1993) *Irish Women's Studies Reader*. Dublin: Attic Press, p. 79-100.
- (1998). "Luchando por la paz y la justicia: Reflexiones sobre el militantis- mo de las mujeres en Irlanda del Norte". *Arenal: Revista De Historia De Mujeres*, 5(2), p. 307-337.
- MÉROLA, G. (1985). "Feminismo: Un movimiento social". *Nueva Sociedad*, 78, p. 112-117
- MILLER, D. W. (1975). "Irish Catholicism and the great famine". *Journal of Social History*, 9(1), p. 81-98.
- MOORE, L. (2011). "Nobody's pretending that It's ideal: Conflict, women, and imprisonment in Northern Ireland". *The Prison Journal*, 91(1), p. 103-125.
- MOSS, R. (2007). "Women in the front line". *New Scientist*, 194(2605), p. 55.
- MUNCK, R. (1984). "Repression, insurgency, and popular justice: the Irish case". *Crime and Social Justice*, 21/22, p. 81-94.
- n.a. "Newsletter of the socialist feminist current of the women's Liberation movement". *Scarlet Women II*. Juny de 1980.
- n.a. (1974). "'71 Internment'74", *Hibernia: Fortnightly Review* (suplement), 8 pàgines.
- O'TUATHAIL, S. (1971). *They Came in the Morning*; 3 pàgines.
- O'KEEFE, T. (2006). "Menstrual blood as a weapon of resistance". *International Feminist Journal of Politics*, 8 (4), p. 535-556.
- (2012). "Power, Body Politics and Dirty Protest", a Seminar series on Jailers, prisons and prisoners. Warnings against the escalation of abuse of power. (Lisboa 2012).
- ORMIÈRES, J. L. (2003). "Las fuentes orales: ¿instrumento de comprensión del pasado o de lo vivido?". *Historia, Antropología y Fuentes Orales*, 30, p. 119-132.
- PORTELLI, A. (1996). "A filosofia e os fatos". *Revista Tempo*, 1, RJ, UFF.
- ROONEY, E. (1995). "Political division, practical alliance: Problems for women in conflict". *Journal of Women's History*, 7(1), p. 40-48.
- ROSENDE PÉREZ, A. (2010). "La iconografía femenina de Irlanda. Creación y re/construcción de una nación en femenino". *Lectora: Revista De Dones i Textualitat*, (14), p. 251-267.
- ROULSTON, C. (1989). "Women on the margin: The women's movement in Northern Ireland, 1973-1988." *Science & Society*, 53(2), p. 219-236.

- (1997). “Gender, nation, class: The politics of difference in Northern Ireland”. *Scottish Affairs*, 18(1), p. 54-68.
- RYAN, L. (1999). “‘Furies’ and ‘Die-hards’: Women and Irish republicanism in the early twentieth century”. *Gender & History*, 11(2), p. 256-275.
- SARMA, K. (2007). “Defensive Propaganda and IRA Political Control in Republican Communities”. *Studies in Conflict & Terrorism*, 30, p. 1073-1094.
- SHANNON, C. B. (1992). “Recovering the voices of the women of the north”. *The Irish Review* (1986-), 12, p. 27-33.
- SMITH, M., & NEUMANN, P. R. (2005). “Motorman’s long journey: changing the strategic setting in Northern Ireland”. *Contemporary British History*, 19(4), p. 413-435.
- TONGE, J. (2004). “They haven’t gone away, you know. Irish republican dissidents and armed struggle”. *Terrorism and Political Violence*, 16, p. 671-693.
- (2012). “‘No-one likes us; we don’t care’: ‘Dissident’ Irish republicans and mandates”. *The Political Quarterly*, 83(2), p. 219-226.
- UGALDE, M. (1996). “Notas para una historiografía sobre nación y diferencia sexual”. *Arenal: Revista De Historia De Mujeres*, 3(2), p. 217-256.
- VALIULIS, M. G. (1995). “Power, gender, and identity in the Irish free State”. *Journal of Women’s History*, 7(1), p. 117-136.
- WARD, M., & MCGIVERN, M. (1980). “Images of women in Northern Ireland”. *The Crane Bag*, 4(1), p. 66-72.
- WARD, M. (1982). “‘Suffrage first, above all else!’ An account of the Irish suffrage movement”. *Feminist Review*, 10, p. 21-36.
- (1992). “Feminism and nationalism in Ireland: can we learn from history?”. *Journal of Gender Studies*, 1(4), p. 492-499.
- WARNER, G. (2006). “The falls road curfew revisited”. *Irish Studies Review*, 14(3), 325-342.
- WEINSTEIN, L. (2006). “The significance of the Armagh dirty protest”. *Éire-Ireland*, 41(3), p. 11-41
- WILFORD, R. (1996). “Women and politics in Northern Ireland”. *Parliamentary Affairs*, 49(1), p. 41-54.
- WILFORD, R., & GALLIGAN, Y. (1999). “Gender and party politics in Northern Ireland”. *Contesting Politics: Women in Ireland, North and South*, , 169-184.
- WILFORD, R.; MILLER, R.; BELL, Y., & DONOGHUE, F. (1993). “In their own voices: women councillors in Northern Ireland”. *Public Administration*, 71(3), p. 341-355.

Documents i articles en línia

- ALMEDA, E. (2006) “Mujeres y cárceles. Pasado y presente de las cárceles femeninas en España” a *Congrés penitenciari internacional: la funció social de la política penitenciària*. (Barcelona, 2006) [ponència en línia] [Data de consulta 23/03/2013] <http://www20.gencat.cat/docs/Justicia/Documents/ARXIUS/doc_40694288_1.pdf> .
- ANGLO IRISH TREATY. “Conflict and Politics in Northern Ireland” (CAIN) <<http://cain.ulst.ac.uk/issues/politics/docs/ait1921.htm>> [Data de consulta 21/07/2010].
- BOOTH, J. (1999). “Women in the Irish nationalist movement: 1900-1916”. *Workers' Liberty*, 56. [article en línia] [Data de consulta 15/03/2012] <<http://www.workersliberty.org/node/5204>>
- COAKLEY, J. (2004). “Ethnic Conflict and the Two-state Solution: The Irish Experience of Partition” [article en línia] *Passia Seminars* [Data de consulta 20/10/2012] <<http://www.passia.org/seminars/2004/John-Coakley-Ireland-Seminar.htm>>
- GOLOBOFF, M. (2013) “La condesa roja” [article en línia]. *Página 12* [Data de consulta 10/09/2013].
- GOOD FRIDAY AGREEMENT [en línia] [Data de consulta 19/08/2010] <<http://www.sinnfein.ie/files/goodfriday.pdf>>.
- MARGARET THATCHER FOUNDATION ARCHIVE [en línia] [Data de consulta 01/08/2013] <<http://www.margaretthatcher.org/document/111133>>.
- NASH, M. (2013) “Legislació i perspectives de gènere en la construcció de la ciutadania: una comparativa entre Irlanda i Catalunya al segle xx” [informe en línia] [Data de consulta 10/10/2013] <<http://www.recer.cat/bitstream/handle/2072/211596/PBR2010%20MARY%20NASH%20mem%C3%B2ria%20cient%C3%ADfica.pdf?sequence=1>>
- SANTANDER, S. (2009) “Republicanism y femineidad: las mujeres del levantamiento de Pascua (Dublín,1916)”. [comunicació en línia]. Centro de Investigaciones de Historia Universal. Escuela de Historia. FHE. UCV [Data de consulta 26/5/2012]. <<http://innisfree1916.files.wordpress.com/2009/10/las-mujeres-del-levantamiento-de-pascua-de-1916-de-sol-santander.pdf>>
- “The Armagh women’s hunger strike” [en línia] [Data de consulta 29/07/2012] <<http://www.westbelfastsinnfein.com/news/18300>>.
- YUSTE, C. (2006) “El cambio en Irlanda. Tiempos de paz en el centenario del Sinn Féin (1905-2005)” [article en línia] *Ebro: Revista Aragonesa de*

- Pensamiento*, 6. [Data de consulta 02/09/2010] <<http://innisfree1916.files.wordpress.com/2007/08/el-cambio-en-irlanda-ch-yuste.pdf>>
- United Nations Standard Minimum Rules For The Treatment Of Prisoners. Art. 5 [en línia] [Data de consulta 03/08/2013] <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/TreatmentOfPrisoners.aspx>>.
- “1916 Easter Rising” [article en línia]. *BBC Home*. [Data de consulta 12/02/2012] <<http://www.bbc.co.uk/history/british/easterrising/aftermath/af01.shtml>>
- “Bloody Sunday Report Published” *BBC News Northern Ireland*. [article en línia] 15 de juny de 2010. [Data de consulta 29/09/2011] <<http://www.bbc.co.uk/news/10320609>>.
- “El norte de Irlanda: personajes” [en línia] [Data de consulta 05/05/2012] <<http://nortedeirlanda.blogspot.com.es/2009/04/personajes-historicos.html>>
- Conflict and Politics in Northern Ireland [cronologia en línia] [Data de consulta 12/07/2012] <<http://cain.ulst.ac.uk/othelem/chron/ch72.htm>>
- Declaració Universal Dels Drets Humans. Art. 5 [en línia] [Data de consulta 03/08/2013] <<http://www.amnesty.org/es/universal-declaration-human-rights-anniversary/declaration-text>>.
- Elections in Ireland [en línia] [Data de consulta 10/08/2012] <<http://electionsireland.org/>>.

Documentació d'arxiu

- MINISTRY OF HOME AFFAIRS (1971). “Civil Authorities (Special Powers) Acts (Northern Ireland), 1922-43, Internees: Representations Against Internment Orders - Procedure” [PRONI Public Records HA/32/2/54; 3 pages], Belfast: PRONI.
- N.A. (1971). “Internment. Note of a Meeting held in Room 406, Home Office, Whitehall on Thursday, 15th July 1971” (15 de juliol de 1971). [PRONI Public Records HA/32/2/54; 3 pages], Belfast: PRONI.
- N.A. (1971). “Contingency Plan for Internment”, (n.d.), [PRONI Public Records HA/32/2/54; 4 pages], Belfast: PRONI.
- GREAT BRITAIN PARLIAMENT. (1971). “Report of the enquiry into allegations against the security forces of physical brutality in Northern Ireland arising out of events on the 9th August, 1971”, [Compton Report]., (Cmnd. 4823), (16 de novembre de 1971). London: HMSO.

- FAULKNER, B. (1972). "Processions, Extract from Conclusions of a Meeting of the Cabinet", (18 de gener de 1972), (Bloody Sunday), [PRONI Public Records HA/32/2/44; 3 pages], Belfast: PRONI
- MINISTRY OF DEFENCE. (1972). "Events in Londonderry on 30 January 1972", (31 de gener de 1972), (Bloody Sunday), [PRONI Public Records CAB/9/R/238/7; 6 pages], Belfast: PRONI.
- McKEOWN, R. (1976). "Management of Mass Hunger / Thirst Strikes", Memorandum by R. McKeown, then Principal Medical Officer at the Department of Health and Social Services, (27 de febrer de 1976), [PRONI Public Records HSS/32/1/10/10A; 2 pages]. Belfast: PRONI.
- BARRY, E. (1977). "Prisoners protesting because they have not been granted Special Category Status", (4 d'abril 1977), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/63; 4 pages], Belfast: PRONI.
- SWEENEY, R. (1977). "Situation Report. NI Prisons 28-29 September 1977" (29 de setembre de 1977), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/63; 1 page], Belfast: PRONI.
- O'FIACH, T. (1978). "Archbishop of O' Fiach's Statement on Maze Prison", (1 d'agost 1978), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/68; 6 pages], Belfast: PRONI.
- N.A. (1978). "The Current Protest Campaign in the Prisons against the Refusal of the Authorities to Grant "Special Category" to Convicted Prisoners", (n.d.), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/70; 6 pages], Belfast: PRONI.
- MAGUIRE, F. (1980). "Letter from F. Maguire, then Independent MP for Fermanagh and South Tyrone, to H. Atkins, then Secretary of State for Northern Ireland, including a statement from families of women protesting in Armagh Prison" (28 de maig de 1980), [PRONI Public Records NIO/12/176; 3 pages], Belfast: PRONI.
- ALISON, M. (1980). "Letter from M. Alison, then Minister of State at the Northern Ireland Office (NIO), to F. Maguire, then Independent MP for Fermanagh and South Tyrone" (17 de juny de 1980). [PRONI Public Records NIO/12/176; 1 page], Belfast: PRONI
- N.A. (1980). "The Dirty Protest. Maze and Armagh Prisons", (n.d). [PRONI Public Records NIO/12/183A; 5 pages], Belfast: PRONI.
- FAULKNER, B. (1971). "Press Release", (9 d'agost de 1971), Statement by B. Faulkner, then Northern Ireland Prime Minister, (internment), [PRONI Public Records PM/5/169/14; 4 page], Belfast: PRONI.

- N.A. (1971). "Notes on Internment", (11 d'octubre de 1971), [PRONI Public Records HA/32/2/54; 4 pages], Belfast: PRONI.
- N.A. (1976). "Presentation on Prisons: Special Category", (10 March 1976), Report from the Northern Ireland Office (NIO)... to meeting of the Policy Coordinating Committee, (Hunger Strike), [PRONI Public Records PCC/1/5/7; 7 pages], Belfast: PRONI.
- JONES, R.G. (1978). "The Protest in Maze Prison", (9 d'octubre de 1978), (Hunger Strike), [PRONI Public Records NIO/12/68; 4 pages], Belfast: PRONI.
- LONDON ARMAGH GROUP (1984) "Strip Searches in Armagh Jail. Women behing the wire". [P. 2194] Political Collection - Linnen Hall Library Northern Ireland.
- N. A. (1983). "Northern Ireland Information Service" (15 de març de 1983). Belfast: Northern Ireland Prison Service (NIPS).
- N. A. (1983). "Telecopy to Miss J. Lewis from W.G. Cleand" (21 de març de 1983). Belfast: Northern Ireland Prison Service (NIPS).
- N. A. "Strip Searching. An inquiry". [P. 2022] Political Collection - Linnen Hall Library Northern Ireland.
- NATIONAL H - BLOCK COMMITTEE. (1980) "Report on Action Groups". (8 de novembre de 1980). Political Collection - Linnen Hall Library Northern Ireland.
- NATIONAL H - BLOCK COMMITTEE. (1980) "To All Action Groups (Commencement of Hunger Strike)". (29 d'octubre de 1980). Political Collection - Linnen Hall Library Northern Ireland.
- SPARE RIB (1980). "Armagh and Feminist Strategy". [P. 7731] Political Collection - Linnen Hall Library Northern Ireland.
- WOMEN AGAINT IMPERIALISM (1980). "Women Protest for Political Status in Armagh Gaol". [P3039] Political Collection - Linnen Hall Library Northern Ireland.

Fonts hemerogràfiques

An Poblacht/Republican News.

Belfast Telegraph.

La Vanguardia.

The Irish Times.

Arxius i centres de documentació

Conflict Archive - Belfast Central Library.

Conflict Archive on the Internet vinculat a la University of Ulster.

Irish Republican History Museum Archive.

Northern Ireland Prison Service (NIPS), Belfast.

Political Collection - Linnen Hall Library Northern Ireland.

Public Records Office Northern Ireland (PRONI), Belfast.

“ *Dones del Moviment Republicà Irlandès* és un llibre poc usual i ho és des d’una perspectiva doble. Primer, perquè tracta l’anomenat “conflicte irlandès modern” i, segon, perquè respon a la voluntat de visibilitzar i analitzar el paper de les dones en aquests enfrontaments o, segons la seva autora, com a “activistes socials i polítics” i, sovint, com a “subjectes actius de les organitzacions armades” del republicanisme irlandès. Amb les nombroses implicacions metodològiques i temàtiques que aquest tema planteja s’ha atrevit Mireia Ros Domènech, l’autora del llibre, i ho ha fet des d’un evident repte interpretatiu: el de les entrevistes orals amb un grapat de dones anònimes que visqueren el tancament penitenciari sense judici previ o sota un règim especial a la única presó per a dones que els britànics tenien al nord d’Irlanda, la *Her Majesty Armagh Prison*. ”

Susanna Tavera García
Catedràtica Emèrita, Universitat de Barcelona

